

בבא קמא
פרק המניח

[כז ע"א]

פטורים [שכן אין חיוב מיתה אלא כשיכה כל נפש אדם]. ר' יהודה בן בתירא אומר, בזה אחר זה, האחרון חייב, מפני שקירב מיתתו [וכן בקבלו בסיף קירב את מיתתו].

[אדם שזרק תינוק מראש הגג] בא שור וקבלו בקרניו [ומת, הוא] מחלוקת של ר' ישמעאל בנו של יוחנן בן ברוקא ורבנן. שלמדנו [נאמר בפסוק] "ותן פדיון נפשו" [מכאן, שחיוב כופר היא] דמי ניזק¹ [ומאחר והוא נזק מראש הגג, אין לו דמים, ופטור]. ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר, דמי מזיק [וחייב].

ואמר רבה, נפל [ברוח מצויה שהוא שוגג קרוב למזיד] מראש הגג ונתקע באשה, חייב בד' דברים. וביבמתו, לא קנה² [שאינן קנין יבמתו אלא בנתכיון לביאת אשה, ואם נתכיון אז אפילו בשוגג קנה]. חייב בנזק בצער בריפוי בשבת, אבל לא [חייב ב]בושת. שלמדנו, אינו חייב על הבשת עד שיהא מתכוון³.

ואמר רבה, נפל מראש הגג ברוח שאינה מצויה והזיק ובייש, חייב על הנזק ופטור בד' דברים⁴, ברוח מצויה והזיק ובייש, חייב בד' דברים ופטור על הבושת. ואם נתהפך [פי' לאחר שהתחיל לנפול דנתכוין לנפול על האדם להנאתו], חייב אף על הבושת [אע"פ שלא נתכוין לבייש]. שלמדנו, ממשמעות שנאמר "ושלחה ידה" איני יודע ש"החזיקה". מה מלמד הנאמר "והחזיקה". לומר לך, כיון שנתכוין להזיק, אף על פי שלא נתכוין לבייש [חייב על דמי בושת].

ואמר רבה, [מי ש]הניח גחלת על לבו [של חברו, והוא] מת⁵, פטור [שהיה לו לסלקה]. [אבל אם הניחו] על בגדו ונשרף, חייב [שלא סלקה] שחשב שיתבענו בדין והוא יפרע לו. אמר רבא, שניהם כתובים "על לבו", שלמדנו, כבש עליו לתוך האש [פי' שראובן נכנס לאש, וניסה לצאת ושמעון עצרו מלצאת] או לתוך המים, ואינו יכול לעלות משם ומת, חייב [מיתה שכן הרגו]. [אבל אם] דחפו לתוך האור או לתוך המים, ויכול

¹ עי' רמב"ם (נז"מ פ"א ה"א): כמה הוא הכופר, כמו שיראו הדיינים שהוא דמי הנהרג הכל לפי שווי של נהרג שנ' ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו, וכופר העבדים בין גדולים בין קטנים זכרים או נקבות הוא הקנס הקצוב בתורה (שמות כ"א ל"ב) שלשים סלע כסף יפה בין שהיה העבד שוה מאה מנה בין שאינו שוה אלא דינר, וכל המעוכב גט שחרור אין לו קנס הואיל ואין לו אדון שהרי יצא לחירות.

² עי' שו"ע (אה"ע ס' קסו ס"ח): בד"א, כשנתכוין לשם ביאה בעלמא, ואפילו לא נתכוין אלא לביאת בהמה. אבל אם לא נתכוין לשם ביאה כלל, כגון שהוא ישן או שיכור שאינו מכיר כלום, או שנתכוין להטיח בכותל והטיח ביבמתו, או שנתקשה לאשתו ונפל מן הגג ונתקע ביבמתו, לא קנה. וכן אם הדביקהו ביבמתו בלא קישוי, אלא באבר מת, לא קנה.

³ עי' שו"ע (ח"מ ס' תכ"א ס"א): אינו חייב על הבושת עד שיתכוון לביישו, והמבייש את חברו שלא בכוונה פטור, לפיכך ישן שבייש פטור. הגה: וכן מי שקובל על חברו שמסרו או גנב לו וכיוצא בזה, אע"פ שלא יכול לברר עליו, מכל מקום פטור דהרי לא כוון לביישו.

ביאור: דהרי לא כיון לביישו - אלא לגבות ממנו הזיקו (סמ"ע).

⁴ עי' שו"ע (ח"מ ס' תכ"א ס"א): מי שנפל מן הגג ברוח מצויה והזיק, חייב בד' דברים ופטור מהבושת. נפל ברוח שאינה מצויה, חייב בנזק בלבד ופטור מד' דברים (ע"ל סימן תי"ח ס"ג), ואם נתהפך חייב בכל אף בבשת, שכל המתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוין לבייש חייב בבושת:

ביאור: חייב בד' דברים - דשוגג קרוב למזיד הוא דלא היה לו לעלות לגג שאין לו מעקה כיון שיכול ליפול ברוח מצויה (סמ"ע).

ואם נתהפך - היינו אם נתהפך דרך נפילתו כדי שיפול על האדם להנאתו כדי שלא יחבט בהקרע (סמ"ע).

⁵ עי' שו"ע (ח"מ ס' תי"ח ס"ח): הניח לחבירו גחלת על לבו ונשרף פטור אפילו התרו בו, שלא היה סבור שלא יסלקנה שאין דרך שיניח אדם עצמו לשרוף כדי שיהרוג חברו. אבל אם הניח גחלת על בגדו של חברו ונשרף, חייב שאינו חושש לסלקו כיון שזה חייב לשלם לו. ועבדו כגופו ושורו כגדו. הגה: ויש אומרים דעבד קטן דינו כשור. ויש אומרים דוקא בשור כפות, אבל בשור שאינו כפות פטור.

ביאור: אינו חושש לסלקו כו' - ונראה דה"ה אם ראונו אמר לשליח שאינו בר חיוב כגון חרש שוטה וקטן לך וקרע בגד שמעון והחשו' קרעו לפני שמעון והוא שותק, דחייב ראונו המשלח מהאי טעמא שלא חשש שמעון למחות בידו (סמ"ע), ויש חולקים ועי' מה שכתבתי לעיל ס' קפ"ב ס"א [הכל תלוי בין אם עושה השליח מדעתו או בע"כ דהא מסיים שם דכיון שהשליח לא ידע שהוא גנוב חשוב כמו חצר דבע"כ מותיב בה אף על גב דאי בעי עביד אי בעי לא עביד] ועי' ס' שמח ס"ח ברמ"א שיש ספק אם הוא בר חיובא אם יש שליח לדבר עבירה, ועיי"ש בש"ך: אין מחלוקת בדבר ואין חילוק בין השליח בר חיובא או לא ולעולם אין שלד"ע רק בין חצר, דאי בעי עבד ואי בעי לא עביד, ואין הבדל בין שוגג למזיד (ש"ך).

דעבד קטן דינו כשור - היינו בכפות (סמ"ע).

לעלות משם ומת, פטור. בגדו, שלמדנו, [מי שאמר לחבירו] קרע את כסותי [אין] שבר את כדי, חייב⁶ [לשלם על נזקו, אע"פ שהבלעים אמרו לו לעשותו. אבל אם אמר שבר את כדי] על מנת לפטור, פטור.

רבה שאל, הניח גחלת על לב עבדו, מה דינו. הוא דומה כגופו או כממונו. אם תאמר שהוא דומה כגופו, [אם הניח גחלת על] שורו, מה דינו. חזר ופשט [את השאלה], עבדו כגופו [ואם הניח גחלת על לבו עבדו פטור, שהיה לו לעבד לסלקה], שורו כממונו [שאינן בו דעת לסלקה וחייב].

הרן עלך כיצד הרגל.

[מתני'] המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה, פטור. ואם [הנתקל] הוזק בה, בעל החבית חייב בנזקו⁷.

גמ'. [המשנה] התחיל [לדבר] בכד וסיים בחבית [ולמה שינה שמם של הכלים]. וכן למדנו, אחד בא [ברחוב] בחביתו ואחד בא [ברחוב] בקורתו. [אם] נשברה כדו של זה בקורתו של זה, פטור⁸ [בעל הקורה, שהרי לשניהם רשות ללכת]. התחיל [לדבר] בחבית וסיים בכד. וכן למדנו, לזה יש חבית של יין ולזה יש כד של דבש, [אם] נסדקה חבית של דבש, ו[בעל הכד של יין] שפך יינו והציל את הדבש לתוכו [שהרי הדבש יותר יקר], אין לו אלא שכרו [ואין בעל הדבש צריך לשלם דמי יינו]. התחיל [לדבר] בכד וסיים בחבית.

אמר רב פפא, היינו כד היינו חבית [פי' הם אותו דבר, ולכן אין דיוק בזה שהמשנה שינה את שמם]. איזה [הלכה] יוצא מזה. למקח וממכר [שאם קנה חבית, ביד המוכר לתת לו כד ואפילו שחבית משמע גדולה נותן לו כד שהיא קטנה]. איך מדובר. אם תאמר שזה במקום שכד לא נקרא חבית וחבית לא נקרא כד [וא' קנה ממוכר כד, והוא נתן לו חבית, למה שיקנה הרי], זה לא קראו לה כך. לא [מדובר בציוור כזה, אלא] צריך [לומר שמדובר במקום], שרוב קוראים לכד כד ולחבית חבית, ויש גם [אלה] שקוראים לחבית כד ולכד חבית [ואם מכר כד, ונתן לו חבית, אינו יכול לחזור מאחר שעשה קנין]. מה הייתי אומר, שנלך אחר הרוב,

⁶ עי' שו"ע (ח"מ ס' שפ ס"א): האומר לחבירו קרע את כסותי שבר את כדי על מנת שאתה פטור, הרי זה פטור, ויש אומרים אפילו לא על מנת לפטור בפירוש אלא שאמר ליה דברים שמשמעו כך, כגון שאמר ליה שבור כדי ואמר ליה המזיק על מנת לפטור ואמר ליה הניזק לא, יש לנו לומר דבתמיה קאמר לו ופטור, ואם לא אמר לו על מנת שאתה פטור, הרי זה חייב אע"פ שהרשהו להשחית. במה דברים אמורים: כשבאו הכלים לידו תחילה בתורת שמירה, כגון שהיו שאולים או מופקדים אצלו, אבל אם לא באו לידו בתורת שמירה, כיון שאמר לו קח כלי זה ושברו בגד זה וקרעו ועשה כן, הרי זה פטור אע"פ שלא אמר לו על מנת שאתה פטור, ועיין לקמן עוד ס' שפב מדינין אלו. האומר לחבירו זרוק מנה לים ואתחייב אני לך, יש אומרים דחייב ויש אומרים דפטור: ביאור: האומר לחבירו קרע כסותי כו' - ראונו המחייב שמעון לכתוב לו שטר חוב שלא היה בו חוב, רק שאם שמעון יעשה כך וכך ראונו יוציא עליו שטר חוב ויגבה בו, אינו יכול להשתמש בו, אלא כל זמן שאינו נותן לו בראון אינו זוכה בשום דבר והוי כמי שאומר לחברו אם לא אעשה לך דבר זה תוכל לגזול אותי שאינו יכול לגזולו דמושב ועומד הוא בלא תגזול, ואפילו אם גבה חייב להחזיר שהרי הוא בידו בתור גזילה, ולא דמי לקרע ושבור דהתם עשה ברשות ומשום הכי פטור, אף על פי שלא היה לו לעשות לכתחלה והיה לו לומר לו קרע אתה את שלך ואפ"ה כיון שעשה ברשות ולא נשאר בידו דבר פטור וכו', בקרע נמי אם חזר ואמר לו לא תקרע ואז קרע חייב (ש"ך בשם המב"ט).

המפקיד דבר אצל חברו, אע"פ שא"ל אח"כ דבר כגון שאינו חושש באבידה וכיוצא בזה והלך זה ואבדה אפ"ה חייב כי אין המעשה משתנה בחלוף הדברים, אבל אם אמר לו אחר כך בפירוש הריני מוחל לך על שמירתך ואתה פטור אם

תאבדם אז ודאי הוא פטור (ש"ך בשם הש"ג).

הרי זה פטור - ולא אומרים שדרך שחוק אמר לו כן ויתחייב כמו מי שאמר לחבירו קטע את ידי סמא את עיני והפטר, דחייב, וכמ"ש לקמן סימן תכ"א סעיף י"ב ע"ש, קמ"ל דלא, דשאני חבלה דגופו מחבלה דממונו (סמ"ע). יש לנו לומר דבתמיה קאמר ליה - דכיון דא"ל מתחילה קרע כסותי, מפרשינן הלא דא"ל אח"כ, דבתמיה קאמר ליה (סמ"ע).

אף על פי שהרשהו להשחית - דאיכא למימר דדעתו היתה שיקרענו וישלמו (סמ"ע), ראונו שמסר דבר לשמעון להעבירו ללוי, ובגיתיים אנשים התרו שמעון לא להעבירו ללוי, שיש לו נוגשו שיגבו ממנו הדבר, אסור לו להעבירו ללוי, ואם נותנו לו, הוא חייב לראובן, והוה כקרע כסותי ללא "על מנת לפטור" (ש"ך בשם הרש"ם).

⁷ עי' שו"ע (ח"מ ס' תי"ב ס"א): המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בו ושברו, פטור שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים, ואם הוזק בו בעל הכד חייב, ואפילו הפקיר הכד, שכל המפקיר נזקו בדבר שאין לו רשות לעשות מתחילה חייב:

⁸ עי' שו"ע (ח"מ ס' רסד ס"ד) הובא לקמן הערה.

לכן לומדים [שלא], שאין הולכין בממון אחר הרוב⁹ [במקום ספק, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ויכול לומר לו, אני מהמעוט].

ובא אחר ונתקל בה ושברה, פטור. למה [הוא] פטור. היה צריך לעיין וללכת. אמרו בבית מדרש של רב בשם רב, [הציור שבו הנתקל פטור מדובר] שמלא רשות הרבים כולה חביות. שמואל אמר, מדובר בחושך. רבי יוחנן אמר, [מדובר] בפנינה [שמיד שהוא פנה לצד הוא נתקל בחבית, ואין מקום לעיין בהליכתו]. אמר רב פפא, המשנה אינו מדויק אלא או כשמואל או כרבי יוחנן [שהמניח לא פשע הלכך דוקא נתקל אבל שבר ברצון חייב]. שאם [המשנה מדבר בצירוף] כמו שרב [אמר], למה [מזכר] נתקל. אפילו שבר גם כן [פטור]. אמר רב זביד בשם רבא, הוא הדין שאפי' שבר, וזה שכתוב נתקל, מאחר שרצו לכתוב בסוף "ואם הוזק בה בעל חבית חייב בנזקו", [וזה] דווקא נתקל, אבל שבר [ברצון ואח"כ הוזק בחרסיו] לא [חייב בעל החבית]. למה. הוא שהזיק לעצמו, [לכן] כתוב בתחילת המשנה "נתקל".

אמר ר' אבא לרב אשי, כך אמרו במערב [פי' בארץ ישראל] בשם ר' עולא, [הסיבה שהנתקל בחבית ושברה פטור] לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים¹⁰ [ולא צריך להסביר המשנה בחושך או בפנינה אלא אפילו ביום פטור]. היתה מעשה בנהרדעא [שאדם הלך ביום ברחוב, ונתקל בחבית של השני ושברו] ושמואל חייב [אותו לשלם דמי החבית]. [וגם היה כזה מעשה] בפומבדיתא, ורבא חייב [אותו לשלם דמי החבית]. זה מובן שמואל [שחייבו, שכן הוא פסק] כהלכתו. אבל רבא, [וכי] נאמר שהוא סובר [בהלכה זו] כשמואל¹¹. אמר רב פפא, [הציור שבו חייב רבא מדובר, שהכד מונח] בפנינה הקרוב לבית הבד¹², כיון ש[בעל החבית] עשה ברשות [כזה שהניח את חביתו שם, שכן מנהגם היתה כן, כשהיתה הבית הבד מלאה בני אדם, מושיבים את כליהם ברשות הרבים, אז הנתקל] צריך לעיין וללכת.

רב חסדא שלח לרב נחמן, אמרו [מנהג דיינים לגבות מן המכה את חבירו] ברכובה, שלש¹³ [סלעים דמי בושתו לפי שגדולה בשת מכת

⁹ עי' לקמן הערה.

¹⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' תיב ס"א) הובא לעיל הערה 7.

¹¹ אף על גב דקי"ל הלכתא כשמואל בדיני הכא קים ליה לסתמא דתלמודא דהלכתא כדאומרים במערבא משמיה דר' עולא (פני יהושע).

¹² עי' שו"ע (סי' תיב ס"ב): הניח הכד במקום שיש לו רשות להניחו כמו במקום פנוי שלפני בית הבד, ובא אחר ונתקל בו ושברו חייב, ואם הוזק בו המהלך בעל הכד פטור מפני שהיה לו להסתכל. ואם היתה אפילה או שמילא כל הדרך כדים פטור על שברתו, ואם נתקל בה והוזק בעל הכד חייב, וכן כל כיוצא בזה. ואם מילא כל הדרך כדים שאי אפשר לעבור אפילו שברו בידים פטור. ומיהו אם בשעה ששיברם הוזק בחרסיה, פטור אל"פ שזה מילא כל הדרך דאיהו דאזיק אנפשיה:

ביאור: במקום הפנוי שלפני בית הבד - שפעמים מניחין שם כדן כשבת הבד מלא או כיוצא בו (סמ"ע).

ושברו חייב - דאף דאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים, שאני הכא דידוע האדם דלפעמים מניחים שם כלים וה"ל להתבונן ולראות אם יש שם, ואם היתה אפילה שלא היה יכול להתבונן ה"ל כנתקל בכלי דשאר מקומות ופטור (סמ"ע).

ואם היתה אפילה או שמילא כל הדרך כדים פטור כו' - אף דקאמר דמלא כל הדרך כדים, מכל מקום מיירי דהיה אפשר לו לסבב ולילך מן הצד או להגביה רגליו ולעבור דרך עליהן, משו"ה דוקא בנתקל בו ושברו קאמר דפטור, אבל כשמילא כל כך עד שאי אפשר לעבור, בזה כתב המחבר אחר זה מיד דאפילו שברו בידים וברשות פטור, ועיין לעיל סוף סימן שע"ט (סמ"ע), ו"א דחייב באפילה (רע"א), כל שהניח דרך לעבור אכתי ברשות קא עביד כיון דקרני דעצרי הוא רק בנתקל פטור כיון שעל"פ מילא כל הדרך אף שהניח דרך קצת מ"מ לא ה"ל להך לאסוקי אדעתיה אבל מ"מ מקרי ברשות לענין אם שיבר זה בידיים חייב משא"כ ברה"מ מש שעשה שלא ברשות מה בכך שהניח דרך ע"י סיבוב והקפה וכיון שלא ברשות קעביד הא ק"ל עביד אינש דינא לנפשיה ואפילו שיבר ממש פטור וכשתנא בש"ע שמילא כל הדרך כדים פירושו דמיירי שיש דרך לעבור מן הצד (פ"ת בשם הבית אפרים).

¹³ עי' שו"ע (חומ סי' תכ סמ"א): יש הכאות רבות שיש בהם ביזוי וצער מעט ואין בהם נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים, וכל המכה את חבירו הכאה מהן משלם אותו הממון הקצוב, וכולם קנסות הן, ואותו הממון הקצוב הוא דמי הצער והבושת והריפוי והשבת, בין צריך לרפואה בין לא צריך זהו משלם. וכמה הוא משלם: הבעוט בחבירו ברגלו משלם ה' סלעים, הכהו בארכובתו משלם ג' סלעים, תקע אצבעותיו כמו אוגד אגוד, והכהו בידו כשהיא אגודה משלם ט"ג סלעים, כקע את חבירו בכפו משלם סלע, סטרו על פניו משלם חמשים סלעים, סטרו באחוריו ידו משלם ק' סלעים, וכן אם צרם באזנו או תלש בשעריו או רקק והגיע בו הרוק משלם מאה סלעים, וכזה הוא משלם על כל מעשה ומעשה. כיצד: כגון שבעט בחבירו ארבע בעיטות, אפילו זו

הארכובה מדחיפת היד]. [וגובים דמי בושתו של] בעיטה [ברגל], חמש [סלעים]. [ולמכה עם] אוכף של חמור, שלש עשרה. [אם הכהו] בידית של מעדר או [אם הכהו] במסמר [שבנוקב של] המעדר, מה דינו. שלח לו, חסדא חסדא, [וכי] אתה גובה קנסות בבבל [נהרי בושת הוא חיוב קנס ולא ממון]. תאמר לי גוף המעשה [שבו א' הכה חבירו בידית או מסמר] איך היה.

שלח לו, היתה בור של שנים, שכל יוסא' היה דולה ממנו [מים]. בא אחד ודלה ביום שאיננו שלו. אמר [השותף] זה יום שלי. [והדולה] לא התייחס אליו. לקח [השותף] ידית של מעדר והכהו. א"ל, היה לו להכותו מאה הכאות [שהרי גזלו מימיו. אפילו לפי מי שאומר אדם לא עושה דין לעצמו], במקום הפסד [כסף] עושה אדם דין לעצמו.

שלמדנו, רב יהודה אמר, אין אדם דן דין לעצמו [פי' ואפי' דין אמת לא יעשה הוא לעצמו אלא ילך אצל הדיין]. רב נחמן אמר אדם דן דין לעצמו. [וב]מקום שיש הפסד [ממון], לפי כולם, לא חולקים, שאדם עושה דין לעצמו [שאם ילך לבית דין, בניתיים זה דולה ולא יודע כמה דלה, או שמא יכלו המים מן הבור, ואין לו פרעון]. אבל במקום שאין הפסד, חולקים, רב יהודה אמר, אין אדם דן דין לעצמו, מאחר ואין הפסד, שילך לפני הדיין. ר"נ אמר, אדם דן דין לעצמו, מאחר והוא עושה בדין, אין לו לטרוח [לבית דין].

רב כהנא שאל, בן בג אומר, אל תכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות [בהחבה], שמא תראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו [פי' קח בחזקה], ואמור לו שלי אני נוטל [וקשה לר' יהודה]. א"ל,

אחר זו משלם עשרים סלעים, סטרו על פניו שתי סטירות משלם מאה סלע, וכן בשאר. הגה: יש אומרים אל"ג דאיתא בגמרא הקורא לחבירו ממזר סופג ארבעים, מכל מקום יש מקומות שאין נוהגין כן והולכין אחר המנהג, ונראה לי דהוא הדין באלו הדברים הנזכרים.

ביאור: הוא דמי כו' - ר"ל הריפוי והשבת הוא בכללו, שאף אם יש מחמת אותה הכאה הוצאות ממון דריפוי או שבת, אין צריך לשלם לו יותר (סמ"ע). בין צריך לרפואה - עי' לקמן סעיף מ"ג כתב הרמ"א דעת החולקים ע"ז ואומרים דדמים הללו אינן בשביל ריפוי ושבת, כי לא קצבו דמים קצובים כי אם אצער ובושת שהן בכל מכות אדם לחבירו, ואם יש ריפוי ושבת משלם עוד נוסף על קצבה זו לפי הענין, ובהן לא יוכלו חז"ל ליתן בהן קצבה (סמ"ע).

משלם ק' סלעים כו' - וכן הפורע ראש האשה משלם ק' סלעים כו'. המלעיג על דברי חכמים לוקה, והקורא לאשת חבירו זונה או פרוצה לוקה ד' מלקיות, ועי' לעיל סי' ב [מאן דאתקנס מנה בדינא סופג ארבעים, במאתים, שמונים, על כל מנה ארבעים] (סמ"ע).

סופג ארבעים - היינו מדה כנגד מדה, הוא אומר שחבירו עבר בלאו לפיכך כו', עי' מג"א [שהקשה הרי שהוא יהיה ממזר היינו שאביו חטא], ועי' שם במחצית השקל [שיכול לומר אביו זנה או אמו זנתה, ולכן אין לחייבו]. ואפילו רווק דע"כ רוצה הוא להביאו לידי מלקות לכשישא אשה, ולאו דוקא הקורא ממזר דינו במלקות, אלא כל הוצאות שם רע שהוא בלאו. המלקות נוהגין לפדותו בממון, והוא מ' זהובים, וכ"כ הרמ"א לעיל סוף סימן ב' כו', ו"א לפדות המלקות בה' זהובים ריינוס, ומנהג הלכה אפילו בע"כ של המתבייש, ובאמת ט"ס הוא וצ"ל בח' זהובים ריינוס, [ועיין בתשובות נחלת שבעה: כל הוצאות שם רע שמוציא על חבירו שהוא עובר בלאו הוא בכלל מלקות, כגון שקורא אותו גנב או גזלן כו', ויש קבלה לפדות המלקות הבאים מתוך מריבה בשמונה זהובים רייניש, ו"א בעד כל מכה זהוב אחד. ולעניינת דעתי נראה שאין לקבוע מנהג על זה כי העשיר לפי עושרו הכל לפי מה שהוא אדם והעני לפי עניו]. ו"א שיתן מ' זהובים לצדקה והמתבייש יברור מה לעשות בהם, ו"א שהוא של המתבייש, ואין כאן מחלוקת, דודאי בפוגע בכבוד עצמו של המתבייש הרי הממון של המתבייש אפילו למשתי ביה שיכרא, אמנם בפוגע בכבוד אבותיו, לא יאכל הלה וחדו בבזיון אבותיו, אלא כי היכי דלהוי כפרה להמבייש יחלק הממון לצדקה בעבור נשמת שוכני עפר, ומ"מ טובת הנאה להבן שהוא גואל הדם שלהם, ואם קראו ממזר בן ממזר חייב שתיים, אבל אם אמר לו אביך ואתה ממזרים אינך חייב כי אם מלקות אחת, והטעם, כי הדבר ידוע שמי שהוא ממזר בנו וזרעו יעד סוף כל הדורות ממזרים, והואיל והקדים וקרא לאביו ממזר הנה נתחייב שיהיה הוא וזרעו ממזרים, אבל אם הקדים לקרוא לבן ממזר שאפשר שיהיה האב כשר, וזה צירף עוד האב לו באמרו שהוא בן ממזר נתחייב ב' מלקות (פ"ת).

באמת [פי' בתמיהה]. בן בג בג הוא [דעת] יחיד, ורבנן חולקים עליו. רבי ינאי אמר, מהו "שבור את שיניו". בדין [פי' שכתבו לבית דין]. אם כן, [למה נאמר] "ואמור לו", היה צריך להיות "ואמורים לו" [פי' שבת דין יאמר לו. ועוד למה נאמר] "שלי אני נוטל", היה צריך להיות "שלו הוא נוטל". זה קשה.

בא ושמע, שור שעלה ע"ג שור אחר להורגו¹⁴, ובא בעל התחתון ושמת את שלו, ונפל עליון ומת, פטור. וכי לא [מדובר] במועד, שאין הפסד [ממון], אם לא יקח את הבעלים לבית דין, שהרי מועד משלם נזק שלם, ולא חצי נזק כמו תם]. לא, [מדובר] ב[שור] תם [שאז אינו משלם אלא חצי נזק, ויש הפסד ממון בזה שהולך לבית דין]. שיש הפסד [ורק בגלל שזה במקום הפסד, פטור מנזק לשור השני, שכן מותר לו לעשות דין לעצמו]. אם כן, נאמר בסוף [אותו ההלכה, שאם לא הוציא את השור שלו, אלא אם] דחפו לעליון ומת, חייב. ואם [מדובר בשור] תם, למה חייב. שכן היה לו לשמטו [את השור שלן] ולא שמטו.

בא ושמע, הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן, בעל החצר משבר ויוצא [מחצירו] משבר ונכנס [לחצירו], ואין בו חיוב תשלומין¹⁵. אמר ר"ג בר יצחק, [זה לא שמוטר לו להזיק בגלל שהוא דן דין לעצמו, אלא הוא] משבר ויוצא לבית דין, ומשבר ונכנס, להביא זכותיו [פי' כגון אם היה זה טוענא שהחצר שלו, וצריך זה להביא השטר מכירה שקנאה].

בא ושמע, מניין [לעבר] ניצע שכלו לו ימיו [פי' שהגיע שנת היובל] ורבו מפציר בו לצאת, ו[הרב] חבל [בעבד] ועשה בו חבורה, שהוא פטור¹⁶. מלמד הנאמר "לא תקחו כופר [לנוס אל עיר מקלט] לשוב

¹⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' שפג ס"ב): שור שעלה על גב שור להורגו ברשות הניזק שהוא בעל התחתון, בין שהיה תם בין שהיה מועד, ובא בעל התחתון ושמת את שורו להצילו, ונפל עליון ומת הרי זה פטור. דחפו לעליון ומת, אם היה יכול לשומטו ולא שמטו הרי זה חייב, ואם לא היה יכול לשומטו הרי זה פטור. הגה: וכן ראובן שלקח כלי של שמעון וסמך בו חביתו של יין שלא יפול, ובא שמעון ונטל כלי שלו ונשבר חביתו של יין, שמעון חייב דהוה ליה לסמכו בדבר אחר. ביאור: להרגו ברשות הניזק - משמע דברשות המזיק אם נכנס שור הניזק שם ועלה עליו שור המזיק, אפילו שמת הניזק לשור שלו ונפל שור של המזיק, חייב הניזק לשלמו, דהמזיק פטור כשמזיק ברשותו אפילו הכניס הניזק כליו שם ברשות, וכיון שהמזיק פטור בהזיקו נמצא שהניזק הזיקו שלא כדן וחייב לשלם לו הזיקו (סמ"ע).

בין שהיה תם כו' - פירוש, לא מיבעיא כשהוא תם דאם לא יציל את שורו אזי לא יפוע אלא מגופו של תם חצי נזק, דהרשות נתונה לו לדחפו להעליון, אלא אפילו אם הוא מועד דאז ישתלם מבעל השור מעליותו, אפי"ה בכי האי גוונא עביד אינש דינא לנפשיה להציל את שלו (סמ"ע). ה"ג ושמת את שורו להצילו (סמ"ע).

אם היה יכול לשומטו כו' - פירוש, לשמטו העליון מהתחתון בנחת, ולא היה לו לדחפו בכח עד שמחמתו מת, אבל ברישא דהשמיט השור שלו, ניתן לו רשות להצילו וא"צ לדקדק אף שהיה יכול להשמיט העליון בנחת (סמ"ע). הרי זה חייב כו' - וכן ב' אנשים שמכין זא"ז ובא אחד ודחף אחד מן חבירו, חייב לעשות לו דין דהיה לו לשומטו בנחת (ש"ד).

וכן ראובן שלקח כלי של שמעון כו' - תיבת "וכן" ר"ל, דכמו בשור הנ"ל כיון דיש לו תקנה בשמיטת שור העליון, כשלא שמטו חייב, כן נמי בזה, כיון שיש לו תקנה בסמיכת דבר אחר, ולא דמי להרישא דיש בידו רשות להשמיט התחתון וא"צ לחוש שיפול העליון וימות ולא חילק באם יש לו תקון בהשמיט העליון בנחת וכמ"ש, דשאני התם דבא להציל את שלו שלא ימיתנו העליון ואדם בהול על ממון, משא"כ כאן דאין החבית מזיק להכלי (סמ"ע).

חייב דה"ל לסומכו בדבר אחר - אבל אם סמכו בדבר אחר פטור אף על גב דאין האבן גדול כהראשון, ועיין לקמן סימן ת"י סעיף כ"ט ובסמ"ע שם (סמ"ע).

¹⁵ עי' שו"ע סי' תכא ס"ו: בכל מקום שחובל בחבירו בכוננה חייב בה' דברים, אפילו נכנס חבירו לרשותו שלא ברשות וחבל בו והוציאו, חייב, דנהי שיש לו רשות להוציאו, אין לו רשות לחבול בו, אבל אם הוא מסרב בו ואינו רוצה לצאת, יש אומרים שיש לו רשות אפילו לחבול בו כדי להוציאו. הגה: וכן מי שיש לו משרת וחושש שיגנוב לו יוכל להוציאו קודם זמן השכירות, ואם מסרב יוכל להכותו עד שיצא:

ביאור: וחושש שיגנוב לו - עיין מ"ש בזה לעיל סימן ר"ב סעיף י' [מי ששכר שפחה ונודע לו שקודם שבאת לביתו היתה זונה, ואחיה טוען מאחר שאינה מעוברת מה איכפת לך, והרי בכי האי גוונא הלוקח שפחה אין יכול לחזור דסמפון בעבדים אין. הוי מקח טעות, דודאי איכא למיחש מאחר שטעמה טעם איסור צריכה שימור שלא תצא חוצה בלילה ושלא ימשכו פוחזים לביתה, ויש כמה חששות. ואפילו בלוקח שפחה דקיי"ל מומין שבסתר שאין בהם ביטול מלאכה אינו חוזר, היינו מומין שהם בגד רצונה ובאונס דאין חשש הזיק להבא מחמת המום, שהיא"כ בכי האי גוונא שטבעה ויצרה רק רע. ומה, שאם נאנסה חייב לקיימה. ואפשר גם בנתפתתה פעם אחת בדרך מקרה, וידוע שכל ימיה היתה צנועה מקודם לזה וגם אחרי כן, מחויב בעל הבית להחזיקה, רק לא

[לשבת בארץ עד מות הכהן", וחז"ל דורשים], לא תקחו כופר לשב [פי' למי שרוצה לשוב לקלקלו ולהיות עבד]. במה מדובר כאן, בעבד גנב [שיש הפסד ממון, ולכן מותר לו לדון דין לעצמו. ומקשה הגמ' וכן] עד היום לא גנב, ו[רק] עכשיו [התחיל להיות] גנב. עד ההיום היתה יראת רבו עליו, עכשיו אין לו יראת רבו עליו. ר"ג בר יצחק אמר, בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית, עד היום מותר [לו לשכב? איתה, ככל עבד שמוטר בשפחה כנענית], ועכשיו [שהוא איננו עבד] איסור [ומותר להכותו להפרישו מאיסור].

בא ושמע, המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה, פטור, הסיבה [שלמה הוא פטור על שבירת הכד] שנתקל בה, הרי אם שברה¹⁶, חייב [אם כן משמע שאין אדם דן דין לעצמו]. אמר רב זביד בשם רבא, הוא הדין אפי' שברה, וזה שכתוב נתקל, מאחר שרצו לכתוב בסוף "אם הוזק בעל חבית חייב בנזק", דווקא נתקל, אבל שבר, לא¹⁷, שכן הוא הזיק את עצמו, ו[לכן] כתוב בתחילה "נתקל".

בא ושמע, [נאמר בפסוק] "כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו וקרבה אשת האחד להציל את אישה מיד מכהו ושלחה ידה והחזיקה במבשיו. וקצתה את כפה [לא תחוס עינך]", וחז"ל דורשים, שמש"כ "וקצתה את כפה", איננה עונש פיזי לאשה אלא עונש [ממוני. במה [מדובר וכן] לא כשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר [ואז לפי כולם אדם דן דין לעצמו, אבל לולא זה אסור לדון דין לעצמו במקום הפסד, שכן בעלה מוכה לעולם]. לא, [הפסוק מדבר במקום] שיכולה להציל ע"י דבר אחר [ולכן היא חייבת לשלם על הנזק שהיא עשתה, שכן לא עשתה כדן]. אבל [אם] אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר, פטורה. אם כן, מזה שכתוב בסוף, "ושלחה ידה", [וחז"ל דורשים] פרט לשליח ב"ד [שכן השליח בית דין פטור. והגמ' שואלת למה מחלקים בין האשה לשליח בית דין]. שיחלקו בה [פי' באשה עצמה], במה מדובר, כשיכולה להציל ע"י דבר אחר, אבל אם אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר, פטורה. [נכון] וכך כתוב, במה מדובר, כשיכולה להציל ע"י דבר אחר, אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר, נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה.

בא ושמע, מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו¹⁸, [וניסה לתקן את זה] ונתן להם מן [דרך בתוך שדהו] הצד. מה שנתן [לצורך הרבים] ניתן [ואיננו שבו עוד], ושלו לא חזר אליו. ואם תאמר אדם דן דין לעצמו, שיקח מקל, וישב [על פתח הדרך הראשון, ויכה למי שהולך שם]. אמר רב זביד בשם רבא, [זה איננו ההלכה בעצם אלא] גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון [שאז זה איננו דין]. רב מרשיא אמר, [כל זה מדובר רק במקום] שנתן להם דרך עקלתון. רב אשי אמר, כל [דרך] מן הצד, הוא דרך עקלתון, [שכן היא] קרובה לזה ורחוקה לזה. אם כן, למה שלו לא חזר אליו. שנאמר להם [פי' לבני רשות הרבים], שתקחו את שלכם, ותיבאי לי את שלי. משום [ההלכה של] רב יהודה, שאמר רב יהודה, דרך [של יחיד] שהחזיקו בו רבים, אסור לקלקל¹⁹.

בא ושמע, בעל הבית שהניח פאה מצד אחד, ובאו עניים ונטלו מצד אחר, שניהם פאה²⁰, ואם תאמר, שאדם דן דין לעצמו, למה שניהם פאה. פאה. שיקח מקל וישב [בפתח חצירו, ויכה לכל מי שיכנס]. אמר רבא, מהו "שניהם פאה". לפוטרים מן המעשר [שאפילו פאה שנשאר בשדהו נחשב הפקר, ואפילו אם הוא עצמו יקח אותה]. כמו שלמדנו, המפקיר את כרמו²¹, והשכים בבקר ובצרו, חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה, אבל פטור מן המעשר.

מתני'. נשברה כדו ברשות הרבים, והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית, חייב [בעל הכד לשלם נזקי הנתקל]. רבי יהודה אומר, במתכוון, חייב, באינו מתכוון, פטור²². גמ'. אמר רב יהודה אמר רב, לא שנו [שבעל הכד חייב על נזק הנתקל] אלא שטינפו כליו במים,

תקל ראשה ולא תצא מביתה רק ברשות בעל הבית, וי"ח דשפחה היא בחזקת זונה. גם מה דמשמע מדבריו דאף בעבד ישראל אומרים אין סמפון בעבדים, זו שגגה, דודאי דוקא בעבדים כנענים, משא"כ בעבד או שפחה ישראל שכל ישראל בחזקת כשרות. ומהאי טעמא פסק שם באחד ששכר שפחה עברית ואח"כ נודע לו שהיא מוחזקת לגנבנית, דודאי יכול לחזור בו, אף שהיתה יכולה להשכיר עצמה במקום אחר, כי בישראל ודאי דהוי מום גמור אי איכא עדות ברורה להוציאה מחזקת כשרות] (פ"ת).

יוכל להוציאו - ולא אומרים להשביע את המשרת שלא יגנוב לו דהוי טפי עדיף ממה שנרשה לבטל קנין השכירות ואף להכותו, היינו טעמא משום שאין הדין נותן כלל להשביע למי שחושש עליו שזיקהו ועדיין אין לו טענה עליו, דהלא אומר לו שמור עצמך שלא אזיקך, וכיון שזה משרתו דר עמו תמיד בבית אחד ואי אפשר להשמר ממנו, לכך יוכל להוציאו, ולפ"ז אם היה המשרת בוחר מעצמו לישבע על ככה אין יכול בעל הבית להוציאו, ומסתיתמת דברי הרמ"א לא משמע כן וצ"ע (פ"ת).

¹⁶ עי' שו"ע (ח"מ סי' תיב ס"א) הובא לעיל הערה 7.

¹⁷ עי' שו"ע סי' תיב ס"ב: הובא לעיל הערה 12.

{כח ע"ב}

אבל [אם הוזק] הוא עצמו, פטור, [שכן] קרקע עולם [שאינו לה בעלים] היקתו [ומה שעשה לו ממון של בעל כד, הוא רק גרמא ולא מעשה הזיק]. כאשר אמרתי [הלכה זו] לפני שמואל, אמר לי, הרי אבנו וסכינינו ומשאו¹⁸ לומדים מבור, וכולם אני דורש בהן, "שור", ולא אדם, "חמור", ולא כלים, והיינו לענין הריגה¹⁹, אבל לענין נזקין, אדם חייב, וכלים פטורים [ולכן פטור על טינפו כליו]. ורב [איך הוא דורש. זה שכל תקלה לומדים מבור] היינו במקום שהפקדים [שכן רב לומד בור שחייב הפסוק עליו, הוא בור שהפקירו], אבל איפה שלא הפקירם, [המזיק הזה] הוא ממונו הוא [ולומדים אותו משור המזיק, ולכן חייב על טינפו כליו].

רב אושעיא שאל, [נאמר בפסוק] "ונפל שמה שור או חמור", [וחז"ל דורשים] "שור", ולא אדם, "חמור", ולא כלים. מכאן אמרו, נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו [בכליו של שור מתאים לשון שבירה, כמו בעולו, או חמור וכליו ונתקרו [בכליו של חמור מתאים הלשון קריה, כמו במרדעת שלו], חייב על הבהמה ופטור על הכלים. הרי למה זה דומה. לאבנו וסכינינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים והזיקו. הפוך, היו צריכים לכתוב, מה דומה לזה [שכן אבנו סכינינו ומשאו לומדים מבור, ולא הפוך]. אלא מה דומה לזה [שאם הוזקו בהם כלים או נתקל בהן אדם ומת פטור]. אבנו וסכינינו ומשאו שהניחם ברשות הרבים והזיקו, לפיכך, אם ניזק צלוחיתו באבן, חייב.

ההתחלה קשה לפי רב [שמדמים אבנו סכינינו לבור, וכעת חושב הגמ' שמדובר שלא הפקירו], והסוף קשה לפי שמואל [שחייבים על נזק צלוחיתו באבן]. ולדברך, תשאל היא עצמה, ההתחלה [כתוב שהוא] פטור, והסוף [כתוב שהוא] חייב. אלא, רב מתרץ לפי טעמו, ושמואל מתרץ לפי טעמו. רב מתרץ לפי טעמו, במה דברים אמורים [שאבנו דומה לבור], כשהפקירו, אבל לא הפקירו, חייב, לפיכך אם ניזק צלוחיתו באבן, חייב.

ושמואל מתרץ לפי טעמו, עכשיו שאמרת אבנו סכינינו ומשאו דומים לבור, לפי ר' יהודה שמחייב על נזקי כלים בבור, לפיכך אם ניזק צלוחיתו באבן, חייב.

א"ר אלעזר, לא שנו [שבעל האבן חייב לשלם על הזיק צלוחיתו באבן] אלא שנתקל באבן וניזק [הכלי] באבן, אבל נתקל בקרקע וניזק באבן, פטור. כמו מי זה. דלא כר' נתן [שאמר בשור שדחף את חבירו לבור כל מקום שאין לשלם מבעל השור זה משלם מבעל הבור]. ויש שאומרים, א"ר אלעזר, לא תאמר בנתקל באבן ונשוף באבן הוא שחייב, אבל נתקל

¹⁸ עי' ש"ע (ח"מ סי' תיא ס"א): תולדות הבור אבנו סכינינו ומשאו וכיוצא בהן שהניחן ברשות הרבים והזיקו במקומם, בין הפקירו או לא הפקירו, או שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו במקומם אחר שנחו, שדומה לבור ממונו שמזיק במקום שמונח שם, לפיכך: יש לו כל דיני בור לחייב נזק שלם מתחילתו על מיתת בהמה או הזיקה ועל נזקי אדם, בין נתקל באבן והוזק באבן בין נתקל בקרקע והוזק באבן, אבל אם נתקל באבן והוזק בקרקע פטור, ופטור בו ממתת אדם ונזקי כלים. וכן אם הניחם ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקירם, ונתקל בקרקע וניזק בתקלה זו והוזק חייב בעל התקלה. והזיקו במקומם - דאז הוי דומיא דבור דהוא מונח במקומו והניזק עובר עליו, משא"כ אם הזיקו דרך הליכתו או נפילתו מן הגג דה"ל תולדה דאש דמזיק דרך הילוכו לניזק העומד במקומו וכמ"ש לקמן בסימן ת"ח ס"א (סמ"ע). נזק שלם מתחילתו - לאפוקי שור דאינו משלם נזק שלם מתחילתו עד שיגח ג' פעמים (סמ"ע).

והוזק בקרקע פטור - דקרקע עולם הזיקתו (סמ"ע). ופטור בו ממתת אדם כו' - כדן בור וכו'ל' בסימן ת"י סעיף כ' (סמ"ע). ולא הפקירם - דאלו הפקירם גם כן, היה פטור, כמ"ש בסימן ת"י סעיף ו' בחופר בור ברשותו ואח"כ הפקיר בור ורשותו דסביבו ומטעם שכתבתו שם (סמ"ע).

¹⁹ עי' ש"ע (ח"מ סי' תי ס"א) הובא לעיל הערה. עי' ש"ע (ח"מ סי' תיב ס"ה): השופך מים ברשות הרבים ונטפנו בהם כליו של חבירו, פטור דהוה ליה בור ופטור בו את הכלים בין הפקירם בין לא הפקירם, אבל אם הוחלק בהם אדם ונפל לארץ והוזק חייב, וכל שכן אם נבלעו המים בארץ ונעשו רפש וטיט והזיקו דהשתא הוי ליה בור ממש. אפילו אם הוא בחורף שיש רשות לכל אדם לפתוח ביב שלו להיות מקלח ברשות הרבים, אפילו הכי אם הזיק חייב לשלם, וכל שכן בקיץ דחייב כיון שהוא שלא ברשות שאין לאדם רשות לפתוח לרשות הרבים בקיץ.

ביאור: ונפל לארץ והוזק - היינו בנפל לארץ שבו המים נשפכו דה"ל כקרקעית הבור, דאל"כ קשה מאי שנא מנתקל בבור ונפל אחורי הבור דפטור כמ"ש בסימן ת"י (& (סמ"ע).

נבלעו המים בארץ - ונמחה מהן הארץ עד שנעשה רפש וטיט (סמ"ע). והזיקו דהשתא כו' - דוקא הזיקו, הא אם מת מזה השור פטור כיון דאין כאן הבל, וגם ליתא כאן חבטה דעומק עשרה טפחים וכמ"ש בסימן ת"י סעיף י"ח, דחבטה גובה עשרה טפחים דוקא בעינן לתשלומי מיתה (סמ"ע).

בקרקע ונשוף באבן, פטור, אלא אפילו נתקל בקרקע ונשוף באבן, חייב, כמו מי זה, כר' נתן.

ר' יהודה אומר, במתכוון, חייב [וכו']. איך מדובר "מתכוון". אמר רבה, במתכוון להורידה מכתיו [ונתקל והוטחה בכותל חייב דנתקל פושע הוא]. א"ל אביי, משמע שר"מ מחייב אפילו נימוחה הכד מעצמה על כתיפו שהוא אונס. א"ל, נכון, ר"מ מחייב אפי' [נפשרה מעצמה, ולא נפלה מידו ונשאר] אונה בידו. למה. הוא אונס, ואונס הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] פטור²⁰, שנאמר "ולנערה לא תעשה דבר". ואם תאמר, היינו לענין הריגה, אבל לענין נזקין, חייב.

והרי למדנו [בברייתא], נשברה כדו ולא סלקו, נפל גמלו ולא העמידו, ר"מ מחייב בהזיקן, וחכמים אומרים,

²⁰ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ט): אונס פטור מכלום מן המלקות ומן הקרבן ואין צריך לומר מן המיתה שנאמר ולנערה לא תעשה דבר, בד"א בשנאנס הנבעל, אבל הבועל אין לו אונס שאין קישוי אלא לדעת, ואשה שתחלת ביאתה באונס וסופה ברצון פטורה מכלום שמשחתה לבעול באונס אין בידה שלא תרצה שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות. [ראב"ד] שאין קשוי אלא לדעת. יש אונס שהוא פטור כגון שהוא מתכוון לאשתו ותקפתו אחת מן העריות והביאתו עליה או שדבקוהו עכ"ל עליה עכ"ל.

עי' רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"ו ה"א): שלשה הם ההורגים בלא כוונה, יש הורג בשגגה והעלמה גמורה וזהו שנאמר בו ואשר לא צדה ודינו שיגלה לערי מקלט וינצל כמו שביארנו.

עי' ח"מ סי' כא ס"א: מי שקנו מידו שאם לא יבא ביום פלוני וישבע יהיה חבירו נאמן בטענותיו ויטול כל מה שטען בלא שבועה, או שאם לא יבא ביום פלוני וישבע ויטול אבד זכותו ואין לו כלום ויפטר חבירו, ועבר היום ולא בא, נתקיימו התנאים ואבד זכותו (מיד, ואין נותנים לו זמן יותר). ואם הביא ראיה שהיה אונס באותו היום, ה"ז פטור מקנין זה, וישבע כשיתבענו חבירו כמו שהיה מקודם, וכן כל כיוצא בזה.

ביאור: ה"ז פטור מקנין זה - פירוש, והו"ל כאילו לא קנה בקנין מעולם, ואפילו עבר ממנו אח"כ האונס ולא בא מיד, יבוא כשירצה וישבע (סמ"ע), כ"ז דוקא אם פירש מתחילה התנאי כן בשעת המעשה שע"מ כן הוא עושה כן, אבל אם מתחילה נעשה הדבר בסתם ואח"כ נעשו תנאים אחרים ביניהם, אז דוקא כשהתנאים הם דבר שגוף המעשה תלוי בו הוא דפטור זה שכנגדו, אפילו העיכוב של חבירו הוא מחמת האונס, ואם אין העיקר תלוי בו חייב. ולכן בקדושין שבזמן הזה שמתחילה נעשה השידוך בסתם, ואח"כ נותנין תנאים כגון שזמן הנשואין יהיה ליום פלוני וכותבים כך בקשרי התנאים, ולא נתפרש שהשידוך נעשה ע"מ כן, אף על פי שאח"כ אחד מהם עבר הזמן, חבירו מחויב לקיים השידוך, כיון שעבר מחמת האונס ואין עיקר הזיווג תלוי בזמן (ש"ך) בכל מילי בין בקידושין בין בשידוכין בין בשאר עניינים כל שלא נתקיים התנאי אין שכנגדו מחויב לקיים את חיובו שנתחייב לו עפ"י קיום התנאי כיון שלא נתקיים, אבל אפשר למחול את התנאי, ואפילו אם עשו קידושין על תנאי, ולא התקיים התנאי, ע"כ אפשר למחול על התנאי וחל הקידושין (עי' אה"ע סי' לח ס"ה) (קצה"ח), וי"א שאם עבר האונס הוא מחלוקת, וכיון שלא נתברר הלכה כדברי מי, בחלוקה הא' שיהא חבירו נאמן ליטול, יכול זה לומר קים לי דהקנין בטל אחר יום פלוני כיון שהיה בו אונס, אבל בסיפא שיפטר חבירו כיון שזה בא ליטול ולישבע, יכול שכנגדו לומר קים לי כצד הפני, וכיון שלא באתה אחר האונס נפטרתי שהקנין רבוע עליך אח"כ. זהו לפי גירסא של המחבר שכתב שאם לא יבוא [ביום] וכו', אבל אם גורסים "ליום פלוני, כרע מודים דהקנין עדיין עליו אחר שעבר האונס של אותו יום שקבע תחילה (ט"ז).

ועי' עוד ח"מ סי' נה ס"א.

{ כט ע"א }

פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים²¹ [שהרי לא סילק את המזיק]. ומודים חכמים לר"מ, באבנו סכיננו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו, שהוא חייב. ומודה ר"מ לרבנן, במעלה קנקנים על הגג ע"מ לנגבן ונפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו, שהוא פטור [שכן רוח שאינה המצויה היא אונס].

אלא אמר אביי, [לעולם לא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה במזיק באונס. ולכולי עלמא אם נפשה החבית בידו והזיקה בשעת הנפילה, פטור. וכן לכולי עלמא לאחר נפילת אונס, אם הזיק לאחר נפילה, הדין הוא כך: לא הפקיר חרסיו, חייב, שכן עליו לסלק את חרסיו. ואם הפקירם, פטור²². אלא ר"מ ורבי יהודה] חולקים בב' [הלכות], חולקים בשעת נפילה, וחולקים לאחר נפילה. חולקים בשעת נפילה בנתקל פושע, אחד סובר, נתקל פושע הוא [ולכן ר"מ מחייב לו על זה שהזיק הכד בשעת נפילה²³]. ואחד סובר, נתקל איננו פושע הוא [ולכן כאשר ר' יהודה חילק בין מתכוון ללא מתכוון, פי' דבריו, מתכוון לשוברה והזיק בנפילה חייב. ובשאינו מתכוון אלא מתכוון להורידה מכתיו ונתקל ונשברה, פטור, דנתקל לאו פושע הוא. ועוד ר"מ וחכמים] חולקים לאחר נפילה, במפקיר נזקיו, אחד סובר, מפקיר נזקיו חייב [שבור שמוזכר בתורה מדובר בכבור ברשות הרבים], ואחד סובר, פטור [שבור שבו חייבה התורה מדובר בכבור ברשותו, והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו].

[הגמ' שואלת] ומאיפה [יודעים שחולקים בב' דברים]. מזה שכתוב שתי [הלכות במשנה] הוחלק אחד במים או שלקה בחרסית. [ולמה כתוב גם לענין מים וגם לענין חרסית, הרי] הם אותו דבר. אלא לא [הם אינם אותו דבר] וכך פירושו, הוחלק אחד במים בשעת נפילה, או שלקה בחרסית לאחר נפילה. ומזה שהמשנה [מדבר] בב' [הלכות, אז מובן] שהביתא [לעיל כח ע"ב משי"כ 'נשברה כדו' וכו'] גם כן [מדבר] בב' [הלכות].

זה מובן "כדו", מצינו [הזיקין] או בשעת נפילה או לאחר נפילה. אבל גמל, זה מובן לאחר נפילה מצאנו [הזיקו לאחר נפילה] במפקיר נבלתו, אבל בשעת נפילה, איך מצאנו [הלכה זו]. אמר רב אחא, כגון שעברה בדרך כאשר היה בה מים [שגדל הנהר וכסה את עין הדרך פושע הוא בכך שאילו היה הדרך מגולה לא נתקל גמלן]. איך מדובר. אם יש דרך אחרת [איך ללכת, הרי] פושע הוא [ולא נתקל, שהוא מחלוקת אם זה פושע או לא]. ואם אין דרך אחרת, אנוס הוא. אלא מצאנו [הלכה של

²¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' תיא ס"ב): ואם נפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו בשעת נפילה או אפילו אחר נפילה, כל זמן שלא היה לו פנאי לסלקם פטור, אבל לאחר מכאן חייב, ואי אפקרינהו פטור אפילו לאחר מכאן: ביאור: ואי אפקרינהו פטור - דה"ל מפקיר נזקיו קודם שמזיקים אחר נפילת אונס דפטור (סמ"ע).

עי' שו"ע (ח"מ סי' תיב ס"ד): קמי שהיה טעון כד ונתקל ונשבר הכד והזיק לאחרים בשעת נפילה, פטור דנתקל לאו פושע הוא ע"ל טור סי' שד, לפיכך אם לאחר שנחו שבירי הכד בארץ הוזק בהם אדם או שהוחלק במים שנשפכו מהכד, פטור מדיני אדם דהוה ליה מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס, וחייב בדיני שמים אם היה לו פנאי לסלקם. ואם נתכוין לזכות בשבירי החרס, חייב בניזקין שיזיקו אחר כך דהשתא הוה ליה בור, ופטור בהם על הכלים. ואם פשע בנפילתו ונשבר הכד, חייב על מה שיזיק, בין בשעת נפילה בין על אחר שנחו השברים, אפילו דאפקרינהו:

ביאור: דה"ל מפקיר נזקיו כו' - דמסתמא אדם מפקיר החרסים מן הכלי שנשבר לו בדרך והמים שנשפכו ממנו להארץ (סמ"ע). אפילו דאפקרינהו - דה"ל מפקיר נזקיו אחר שהונחו במקום שלא היה להן רשות להניח, כגון זה שפשע בנפילתו (סמ"ע).

²² משמע אפילו אם יש לו זמן שיכול לפנות החרסים, וקשה שהרי באש, אפילו אם כלו חציו, הרי אם יכול לגדור ולא גדר חייב (עי' לעיל כג ע"א). ועי' אומרים משה (סי' כט ס"ג): [להסביר הסוגיא של אש] טעם דאונס אין פוטר ומסלק המעשה ממנו לגמרי כאילו לא עשה כלל, רק דלא נוכל לחייבו בעונש מיתה או ממון על מעשה דהוי על ידי אונס, והיינו רק בשאין יכול אחר כך לתקן ולהציל אז פטור, אבל כשיכול לתקן ולהציל חייב להציל, וע"כ חייב בכלו לו חציו כיון שיכול להציל. ואפ"ל דיש חילוק בין אש לבור על פי מה דאומרים (בדף מ"ח) דשניהם ברשות הזיק חייב הוזק פטור. ואש מיקרי הזיק דהולך להניזק. אבל בור מיקרי הוזק. ולפי זה י"ל דכשאנוס בעשיתו הוה כאילו עשה ברשות. וע"כ חייב באש בכלו לו חציו. אף דהוי אנוס דלא הו"ל לאסוקי אדעתא שיפול הגדר, בכל זאת חייב דדמי לברשות דהזיק חייב. אבל בבור דהוי הוזק ע"כ פטור במפקיר לאחר נפילת אונס דהוי כשניהם ברשות דהוזקו פטורים.

עי' לעיל הערה.

²³ וזה אדם המזיק, אמנם עי' תוס' שלומד הכל בענין בור, וכל זמן שלא היה יכול לפנות החרסים נקרא שעת נפילה

נתקל שהוא מח' אם זה פושע או לא], שנתקל [הוא בדרך יבשה] והגמל שלו נתקל בו.

[לפי דבריך שהמשנה מדבר ב] "מפקיר נזקיו", איזה כוונה שייך בו [שבו ר' יהודה מחייב וללא כוונה לא מחייב]. אמר רב יוסף, במתכוון לזכות בחרסיה [שלא הפקירן חייב ובשאינו מתכוון שוב לזכות בהן פטור דמפקיר נזקיו פטור]. וכן אמר רב אשי, במתכוון לזכות בחרסיה.

רבי אלעזר אמר, המחלוקת [בין ר"מ לרבנן היא רק] בשעת נפילה. [ושואלת הגמ', לפי משמעות דבריך] אבל לאחר נפילה מה [דינו]. לפי כולם פטור. והרי ר"מ מחייב. אלא מה, לפי כולם חייב. והרי יש רבנן שפוטרים. אלא מהו [פי' דבריו] בשעת נפילה. אף בשעת נפילה, ולומדים [שרבי אלעזר סובר] כמו אביי.

ורבי יוחנן אמר, המחלוקת [בין ר"מ לרבנן היא] לאחר נפילה, אבל בשעת נפילה מה [דינו], לפי כולם פטור. והרי מזה שרבי יוחנן אמר לקמן (דף לא ?), לא תאמר המשנה ר"מ היא, שאמר נתקל פושע הוא, משמע שרבי מאיר מחייב. אלא מה [דינו]. לפי כולם חייב, וזה שאמר ר' יוחנן לקמן, לא תאמר המשנה היא ר"מ, שאמר נתקל פושע הוא, משמע שרבנים פוטרים. אלא לכן לומדים [פי' כך ר' יוחנן לומר] שלא, שמפקיר נזקיו המוזכר כאן הוא שרבנים פוטרים, שהוא אונס [שתחילתו נעשה באונס], אבל מפקיר נזקיו רגיל? [שהשליכו מדעת], מחייבים²⁴. למדנו, מפקיר נזקיו, רבי יוחנן ור"א, אחד אמר, חייב, ואחד אמר, פטור. נאמר, מי שמחייב, [סובר] כמו ר"מ, ומי שפוטור, [סובר] כמו הרבנן. [לא] לפי ר"מ כולם [פי' ר"י ור"א] לא חולקים [שאם מחייבים במפקיר נזקיו לאחר אונס כל שכן במקום שהשליכו, ואחר כך הפקיר], כאשר חולקים הוא [רק] לפי דרבנן, מי שפוטור [סובר] כמו הרבנן, ומי שמחייב, יאמר לך, אני אומרים אפילו לפי רבנן, עד כאן הרבנן לא פוטרים, אלא במפקיר נזקיו של כאן, משום שהוא אונס, אבל המפקיר נזקיו רגיל, מחייבים.

זה מובן שר"א הוא שאמר חייב, שאמר רבי אלעזר בשם רבי ישמעאל, שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו, ואלו הן, בור ברשות הרבים²⁵ [למרות שאינו שלו, הרי הוא חייב על נזקיו שהזיק כאילו היה בעליו], וחמץ [בערב פסת] משש [שעות] ולמעלה [שמאז נאסר החמץ בהנאה, ואם כן אינו ברשותו, ואע"פ כן חייב משום בל יראה ובל ימצא]²⁶, וכך מובן.

וכי רבי אלעזר אמר כך. והרי רבי אלעזר אמר להיפך. שלמדנו, ההופך זבל ברשות הרבים והזקק בהן אחר, חייב בנזקו. ואמר ר"א, לא שנו אלא שנתכוון לזכות בה [וכשהגביהו חייב מקום ממונו, ומדובר שחשב לקחתו משם לאחר זמן, ולא שהפקיר], אבל אם לא נתכוון לזכות בה [כשהגביהו], פטור. רואים אם כן שהמפקיר נזקיו, פטור. אמר רב אדא בר אהבה [זה שר"א אמר שהוא פטור אם לא נתכוון לזכות מדובר] שהחזירה למקומה [שאז לא כרה בור, והוה כאלו לא נגע בה כלל]. אמר רבינא, משל של [דבר] רב אדא בר אהבה, למה הדבר דומה. למוצא בור מגולה, וכסהו וחזר וגילהו [שהוא פטור].

מר זוטרא בנו של רב מרי אמר לרבינא, וכי [המקרים האלה] דומים. שם [בבור] לא נסתלק מעשה הראשון [שכן הבור שההוא כרה נמצא שם, אבל] כאן נסתלק מעשה ראשון [שברגע שהוא הגביה את הזבל, אין בור שם כלל]²⁷. זה לא דומה אלא למי שמוצא בור מגולה ומלאתו וחזר וחפרה, שנסתלק מעשה ראשון ועומד [כעת] ברשותו [וחייב עליו].

אלא אמר רב אשי [ר"א לא מחייב במזויז זבל ברשות הרבים] כשהפכה לפחות משלשה [טפחים מהקרקע, ולכן איננו הגבהה כלל, וכאלו הוא בור פתוח שלא נסתם, ולכן אין חיוב משום כורה בור, ולא נתכוון לקנותה, ולכן אין חיוב משום ממונו]. ומה דחק את ר"א להעמיד [את המשנה בצירוף] כגון שהפכה לפחות מג', והטעם [שהוא חייב] משום נתכוון לזכות בה, הרי [אם] לא התכוון לזכות בה, לא. שתעמיד [את המשנה שהגביהו] למעלה מג', ואף על גב שלא נתכוון לזכות בה, חייב [שהרי הוא מחייב במפקיר נזקיו].

אמר רבא, הסיבה שהעמידו את המשנה כך, משום שכן הוא התקשה בדברי המשנה, מה קרה [שהמשנה מדבר שהוא] הפך [את הזבל]. שילמדו "הגביה". אלא למדנו מזה, כל הפך, למטה משלשה [טפחים] הוא.

²⁴ ע"י שר"ע (ח"מ סי' תיב ס"ד): הובא לעיל הערה 21.

²⁵ ע"י שר"ע (ח"מ סי' תי ס"ו): הובא לקמן הערה

²⁶ ע"י שר"ע (או"ח סי' תמג ס"א): חמץ מו' שעות ולמעלה ביום י"ד, אסור בהנאה, (אפי' חמצו של א"י אסור ליהנות ממנו), ואסרוהו חכמים שתי שעות קודם דהיינו מתחלת שעה חמישית, ומיהו כל שעה חמישית מותר בהנאה ורשאי למוכרו לא"י, אפילו הרבה ביחד שודאי לא יאכלנו קודם פסח. ויכול להאכילו לבהמה חיה ועוף, ובלבד שיעמוד עליהם לראות שלא יצניעו ממנו, ויבער מה ששיירו ממנו, ומתחלת שעה ששית ולמעלה, אסרוהו גם בהנאה. הגה: ובשנת העיבור שהיום ארוך, אלו הארבע שעות לפי ענין היום ומותר לאכול חמץ עד שליש היום, ו"א עד ב' שעות קודם חצות.

²⁷ ע"י שר"ע (ח"מ סי' תי ס"ג): המוצא בור וכסהו וחזר וגילהו, בעל הבור חייב שזכונו שסתמו בעפר וזכרו והוציא את כל העפר, זה האחרון חייב שזכונו בעפר נסתלק מעשה ראשון:

ביאור: בעל הבור חייב - ואפילו ראה הראשון דכיסהו השני ולא ראה שחזר וגילהו, אפי' הראשון חייב, דלא ה"ל לסמוך אהכיסוי של זה שאין לו חלק בבור, משא"כ בבור של שני שותפין כדלקמן בסעיף כ"ה (סמ"ע).

נסתלק מעשה הראשון - פירוש, כאילו לא חפרו מעולם והשני חפרו מחדש (סמ"ע).

ומזה שרבי אלעזר אמר חייב, [מובן ש]ר' יוחנן אמר פטור. וכי ר' יוחנן כך. והרי למדנו במשנה, המצניע את הקוץ ואת הזכוכית [ברשות הרבים], או הגודר גדרו בקוצים, או גדר שנופל לרשות הרבים, והזקק בהן אחר, חייב בנזקו²⁸. ואמר רבי יוחנן, לא שנו [שהגודר גדרו בקוצים שחייב] אלא במפריח [ראש קוציו ברשות הרבים, שאז הוא בור ברשות הרבים], אבל במצמצם [שכל הקוצים הם ברשותו], פטור [שזה בור ברשותו, ואע"פ שהקצה חלק מרשותו לרשות הרבים]. מצמצם למה פטור. [וכי זה] לא משום שהוא בור ברשותו, משמע [שעיקר] החיוב של בור הוא ברשות הרבים, אם כן רואים שהמפקיר נזקיו, חייב. לא, באמת נאמר המפקיר נזקיו, פטור, והמצמצם למה פטור, משום שלמדנו על זה, אמר רב אחא בנו של רב איקא, לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים [שזה שנתחכך והזקק הוא משונה, ובמפריח חייב משום ממונו ולא הפקירן והפריחן למקום מהלך בני אדם].

וכי ר' יוחנן אמר כך [שמפקיר נזקיו פטור]. והרי א"ר יוחנן, הלכה כסתם משנה, ולמדנו, החופר בור ברשות הרבים, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, חייב [אם כן חיוב בור היא אפילו ברשות הרבים]. אלא, באמת רבי יוחנן אמר חייב. ומדברי יוחנן אמר חייב, ר"א אמר פטור, והרי ר"א אמר

בשם רבי ישמעאל כו' [אינם ברשותו של אדם וכו']. אין קושי, זה [דעת] שלו, זה [דעת] של רבו.

מתני'. השופך מים ברשות הרבים והזוק בהן אחר, חייב בנזקו. המצניע את הקוץ ואת הזכוכית, והגודר את גדרו בקוצים, וגדר שנפל לרשות הרבים, והזוקו בהן אחרים, חייב בנזקו.²⁹

גמ'. אמר רב, לא שנו אלא דנטנפו כליו במים, אבל הוא עצמו, פטור, קרקע עולם הזיקו. רב הונא אמר לרב, לא יחזיק אלא כרפשו [פ"י זבולו שהוא השליך לרשות הרבים, והוא חייב עליו כל זמן שלא הפקירו]. וכי אתה סובר [שהמשנה מדובר במקום] שלא תמו המים [פ"י שנבלעו בעפר ונעשו רפש. זה לא נכון, אלא מדובר] שתמו המים [ונבלעו ואין כאן רפש].

למה [הוצרך המשנה לכתוב] שתי [מקרים, היינו גם קוץ וגם מים]. אחד בקיץ, ואחד בחורף. שלמדנו, כל אלו שאמרו [חכמים, היינו:] פותחים צינורותיהם [המקלחים שופכים מחצריהם לרשות הרבים] ומשליכים זבליהם [לרשות הרבים], בקיץ אין להם רשות [שכן הרחוב נאה והוא מקלקלן], בחורף יש להם רשות [שהרחובות מלוכלכות], אף על פי שברשות [בית דין עשו], אם הזיקו, חייבים לשלם.

המצניע את הקוץ [וכו']. א"ר יוחנן, לא שנו [שהגודר גדרו בקוצים שחייב] אלא במפריח [ראש קוציו ברשות הרבים, שאז הוא בור ברשות הרבים], אבל במצמצם [שכל הקוצים הם ברשותו], לא [חייב אלא פטור, שזה בור ברשותו, ואע"פ שהקצה חלק מרשותו לרשות הרבים]. למה פטור. אמר רב אחא בנו דרב איקא, לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים.³⁰

הרבנים למדו, המצניע קוציו וזכוכיותיו לתוך כותל של חבירו, ובא בעל כותל וסתר כותלו, ונפל לרשות הרבים והזיקו, חייב המצניע.³⁰ א"ר יוחנן, לא שנו אלא בכותל רעוע [שהמצניע היה צריך לחשוב שזה כותל שעומד לסותרו], אבל בכותל בריא, המצניע פטור, ובעל הכותל חייב [שהוא היה צריך להצניע את הקוץ].

אמר רבינא, רואים [מדברי רבי יוחנן], שהמכסה בורו בכסוי בור של חבירו,³¹ ובא בעל הכסוי ונטלו, חייב בעל הבור [שהוא היה צריך לחשוב שבעל הכסוי יבא לקחתו]. זה פשוט [פ"י] זה איננו דמיון אלא זה בדיוק אותו הציורו]. מה הייתי אומר [שכן הם אינם דומים], שם הוא שלא ידע

²⁹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' טטו ס"א): המצניע את הקוץ ואת הזכוכית, והגודר גדרו בקוצים והפריחו לרשות הרבים והזוק בהם אחר, חייב נזק שלם. ואם גדר בקוצים בצמצום בתוך רשותו, פטור, לפי שאין דרך בני אדם להתחכך בכותלים:

ביאור: והפריחו לרשות הרבים - היינו הוציאן לרשות הרבים אפילו מעט (סמ"ט).

בצמצום בתוך רשותו - פירוש, שלא הוציאם כלל לרשות הרבים אפילו יצאו ובלטין מן הכותל (סמ"ט).

שאינן דרך בני אדם - פירוש, ההולכים לרשות הרבים (סמ"ט).

³⁰ ע"י ש"ע (ח"מ ס' טטו ס"ב): המצניע קוציו וזכוכיותיו בתוך כותלו של חבירו, ובא בעל הכותל וסתר כותלו ונפל לרשות הרבים והזיקו, אם כותל רעוע הוא, המצניע חייב, ואם כותל בריא הוא, בעל הכותל חייב: הגה ואם הזיקו בשעת נפילה, "א דבעל כותל חייב בכל ענין. ואם נפלה הכותל מאליו, אם היה בריא פטורים, ואם היה רעוע, המצניע חייב. ואם סתרו אינש דעלמא, הסותר חייב והמצניע פטור. ועיין לעיל סימן שצ"ו:

ביאור: דבעל הכותל חייב בכל ענין - פירוש, אפילו הכותל רעוע, דכיון דסתרו בידיהם, ה"ל כאדם הנוטל זכוכיתו של חבירו ומזיק בו לאחר דמזיק חייב, ומה"ט נמי מסיק וכתב דאם סתרה אינש דעלמא הסותר חייב, ומה"ט דוקא אם סתר הכותל בידיהם, הא נפל מאליו והיה רעוע המצניע חייב וכדמסיק (סמ"ט).

³¹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' טי סכ"ט): המכסה בורו בדליו של חבירו ובא בעל הדלי ונטל דליו, בעל הבור חייב.

ביאור: בעל הבור חייב - ואין בעל הכסוי צריך להודיעו שנטלו (סמ"ט).

ועיי' ערה"ש (ס"ח): המכסה בורו בכסוי בור של חבירו ובא בעל הכסוי ונטל כסויו ואירע נזק בבור בעל הבור חייב דלא היה לו לכסות בשל חבירו בלתי ידיעתו ובעל הכסוי פטור דשלו נטל וא"צ להודיעו ולא דמי למ"ש בס"י שפ"ג בסמך חביתו באבנו של חבירו ובא חבירו ונטל האבן ונשברה החבית דחייב לשלם דשאני התם דהזיקו בידיהם דמיד נשברה החבית אבל בבור אין ההזיק מוכן מיד [סמ"ע] ולא ברי הזיקא ועוד דהכסוי מוכרח ליטלו לכסות בורו שלא יארע אצלו נזק והוה כזמנו בהול וא"צ להודיעו ובעל הבור היה לו להבין את זאת משא"כ בשם אין זמנו בהול והיה לו לסמוך באבן אחר או להודיעו לבעל החבית וכן כל כיוצא בענינים כאלו צריכים לראות אם לפי הענין הזמן בהול פטור אפילו גרם הזיק מיד והוה כשור שעלה על חבירו להרגו ובא זה ושטט שורו ונהרג העליון דפטור וכמו הממלא כל הדרך כדים דפטור על שבירתו.

[מיהו שהצניע קוץ בכותל] שיוודע לו, אבל כאן שידע מיהו היה צריך להודיעו, לכן לומדים [שלא].

הרבנים למדו, חסידים הראשונים היו מצניעים קוציהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן ומעמיקים להן ג' טפחים, כדי שלא יעכב המחרשה.³² רב ששת זרקם באש. רבא זרקם בנהר חידקל. אמר רב יהודה, מי שרוצה להיות חסיד שיקיים דברי נזיקין.³³ רבא אמר, דברי אבות.³⁴ ויש אומרים דברי ברכות.³⁵

מתני'. המוציא את תבנו וקשו לרשות הרבים לזבלים [פ"י שירקבו ונעשו זבל לזבל שדות וקרמים] והזוק בהן אחר, חייב בנזקו. וכל הקודם [לזכות] בהן, זכה [שכן הם הפקר]. רשב"ג אומר, כל המקלקלים ברשות הרבים [ולא רק השבח שנשבחו?] והזיקו, חייבין לשלם, וכל הקודם בהן זכה. ההופך את הזבל ברשות הרבים והזוק בהן אחר, חייב בנזקו.³²

גמ'. נאמר, שהמשנה שלא כר' יהודה. שלמדנו, ר' יהודה אומר, בשעת הוצאת זבלים, אדם מוציא זבלו לרשות הרבים ואוספו כל שלשים יום, כדי שיהא נדרס ברגלי אדם וברגלי בהמה, שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ. אפי' תאמר [שהמשנה כמון] רבי יהודה, מודה רבי יהודה שאם הזיק, משלם מה שהזיק.

והרי למדנו במשנה, רבי יהודה אומר, בנר חנוכה, פטור, מפני שהוא ברשות. למה [הוא פטור, וכי] לא משום [שעשה ב]רשות בית דין [בזה שהניח בחוץ משום פרסום הנס]. לא, משום שרשות מצוה [וכל שהוא ברשות ב"ד של מצוה פטור, אבל ברשות ב"ד שאינו מצוה חייב]. שלמדנו, רבי יהודה אומר, בנר חנוכה, פטור, מפני שהוא [ברשות מצוה. בא ושמע, כל אלו שאמרו מותרים לקלקל ברשות הרבים [פותחים צינורותיהם וכו'], אם הזיקו, חייבין לשלם, ורבי יהודה פטור. אמר רב נחמן, המשנה שלנו [מדובר] שלא בשעת הוצאת זבלים, ור' יהודה היא. רב אשי אמר,

³² ע"י ש"ע (ח"מ ס' טטו ס"ג): מדת חסידות הוא שיצניע אדם קוציו ושאר כל דבר המזיק ממוקם שלא יבא מהם תקלה, כגון שישליכם לנהר או ישרפם:

³³ פירוש זה כי שלימות האדם הוא בג' פנים האחד כמו השני כי צריך האדם שיהיה שלם בעצמו, ויהי' שלם עם זולתו מבני אדם, וצריך שיהיה בעצמו עם בוראו, דהיינו בדבר שמגיע לבוראו. ואלו ג' שלימות כוללים הכל, ונתבאר דבר זה בפרק משה קבל באריכות (אבות פ"א מ"א), ואין להאריך כאן, וסבר רבי יהודה מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין שלא יגרום הזיק לזולתו מבני אדם, וזהו עיקר החסידות כאשר זולתו לא ימצא הזיק ממנו, שאם אין מקיים דבר זה וגורם לזולתו הזיק אין ראוי שיהיה נקרא חסיד. ולכן מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין, ולא אמר שיגמול חסידים ויתן צדקה, שודאי ראוי לעשות הטוב לזולתו ואין זה מורה על חסידות יתירה, אבל כאשר נהר במילי דנזיקין אף אם אין עושה בידיהם כלל רק שנוהר שלא יגיע הזיק ורע לזולתו בגרמתו, זה חסיד גמור (מהר"ל).

³⁴ כלומר שעיקר החסידות הוא בזה כאשר הוא איש שלם בעצמו, והמדות הטובות הם שלימות עצמו, וסבר רבא כי יותר ראוי שיקרא חסיד כאשר הוא שלם בעצמו, דבר שמגיע לעצמו, והוא עיקר יותר לחסידותו (מהר"ל).

³⁵ הוא השלימות השלישי, שהוא שלם עם בוראו לברך את שמו יתברך על כל דבר ודבר, ואין שם שמים מסולק מאתו, וסברי דיותר ראוי שיהיה החסידות תולה בזה כאשר הוא שלם עם בוראו.

ואפשר כי אין כאן מחלוקת כלל ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי כי האדם (אינו) [לא] יושלם עד שהוא חסיד גמור בג' דברים אלו שמשלימין האדם עם בוראו ועם זולתו מבני אדם ויהיה שלם בעצמו ג"כ ואז הוא שלם לגמרי.

וגם יש בזה עוד דבר מופלג בחכמה כי האדם יש בו ג' חלקים, הגוף והנפש והשכל. לרב יהודה החסידות הוא שיהיה שלם בנפשו שלא יעשה דבר רע, כי הם רעים לגמרי כי אין דבר טוב ודבר הנאה בנזיקין. ולא כמו שאר חטאים אשר יש לאדם הנאה בהם, אבל הנזיקין, שהם נזק, אין לאדם שום טובה והנאה בהם. ואם אינו נזהר בנזיקין כלל ועושה הזיק לחבירו זהו נפש רע, כדכתיב נפש רשע איותה רע [משלי כ"א], ור"ל כי מי שהוא רע בעצמו, נפשו מתאוה לדבר שהוא רע בעצמו, אף כי אין לו שום הנאה בזה, רק בשביל שהוא רע הוא נמשך אל הרע בטבע, והמרחיק מן הנזיקין מורה שנפשו מסולק מן הרע לגמרי. והנה שמירת הנזיקין ביותר שמרחיק עצמו מן הרע, דבר זה מורה על שלימות נפשו שאינו נפש רע, וזה שאמר שנוהר במילי דנזיקין. אבל דבר שיש לו הנאה (דבר) [בן] מחמת יצור שבגופו, שהוא מתאוה לתאוות ולהנאות מחמת חומרו הרע, כמו שהם כל מדות הטובות ומדות הרעות, שיש לאדם הנאה מהם, וכל זה מתיחס אל הגוף, אבל דבר שאין לו הנאה כמו הנזיקין שאין בהם הנאה כלל, אינו אלא נפש רעה בעצמו. לפיכך אמר שיהיה במילי דנזיקין ודבר זה הוא מבורא.

ולרבא מילי דאבות שהם דברי מוסר המייסרים את הגוף של אדם כי זה ענין המוסר, וסובר כי החסידות תולה כאשר אין בו פחיתות אשר נמצא בגוף. ולא יכא אומרים מילי דברכות, דבר זה הוא מצד השכל אשר הוא מבקש להתדבק בו ית' ונותן ברכה אליו על הכל וזהו הדביקות בו יתברך ולכן הוא נותן אליו ברכה תמיד (מהר"ל).

המניח פרק שלישי בבא קמא

ל

עין משפט
נר מצוה

משום ר' ישמעאל • שני דברים אינן נכנסין ב' לא יבא אלא כרפשו • המשליך זבלו ברה"ר מי לא מחייבו כי לא הפקירו ה"ר רפשו הוא דלוקיה שנתערבו המים והעפר ונעשה טיט ושלו הוא מדמוק לה בטיטוף כלים מכלל דלא חפסקיה דהא בור לא חייב בו כלים • **מי סברת דלא פמו מיא** • אלא נחכסו ונעשו רפש • **בדקמו מיא** • ונבלטו קמייירי ואין כאן רפש • **ותרפי למה לי** • לאשמעינן במתניתין טיטוף כלים והא תנינא לעיל נשברה כרו צרה"ר והחלק אחד במים ואוקמה רב נמי בדלא הפקיקין ונטיטוף כלים • **ומדא בימות הגשמים** • ואינטיירין לאשמעינן דלע"ג דברשות קעבדי אס הזיקו חייב לשלם • **כל אלו שאמרו** • חכמים מותרין לקלקל ברה"ר ואלו הן פוסקין ציביותיהן לקלח שופכין שלהם ברה"ר כו' ציב ציטור המקלח שופכין של מי תשמים הבית לרה"ר • **בנותל רעוע** • דה"ל למניע לאסוקי ארעתייה שכותל זה עומד לסותרו* • **וחייב בעל הכותל** • דה"ל לארעתייהו • **בדלוי של חבירו** • כסוי בור של חבירו • **חייב בעל הבור** • כדאמרין במלניע קולותיו דהיינו בור בכותל רעוע של חבירו וסתר זה את כותלו דחייב המלניע והכא נמי איבעי ליה לאסוקי ארעתייה שזה יכול את דלוי • **שפיטא** • היא היא ומאי אשמעינן רבינא • **מיה דתימא** • לא דמי דהתם משום הכי יוכח לחיוביה לבעל כותל דלא הוי ידע ליה למניע לודעיה שיבא ויטול קולותיו (ב) אבל בעל הדלי ידע לבעל הבור איבעי ליה לאודעיה שזאז נוטל את דלוי אשמעינן רבינא דלא היינו טעמא • **דגלת** • חידקל • **מתני' ונוכלים** • שירקבו התבן והקס ומעשים וכל לוצל שדות וכרמים • **כל המקלקלין ברה"ר** • רבן שמעון בן גמליאל שמעיה לת"ק דלא קיים אלא שזחא אבל גופא לא דקדקתי בצרייתא בגמרא ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר דגוף נמי כל הקודם בו וזה לישנא אחרינא כל המקלקלין ואפי' עושין ברשות • **גמ' כל שלשים יום** • רשאי להניחן שם • **שעל מנה כן כו'** • שלא יחזיקו מקפידין על • **בנר מנוכס פטור** • בפרק הכוסס לן לדיר דקתני גמל שהיה טעון פשתן • **מאי לאו משום דכרשות צ"ד** • הניח בחזן משום פרכומו ניסח פטור • ה"ג דקניא רבי יהודה אומר בנר מנוכס פטור • **מפני שהוא רשות מנה** • כלומר משום רשות צ"ד דמנהו מיפטור אבל ברשות צ"ד דלאו מנהו חייב • **מוסרין לקלקל** • כגון פוסקין ציביותיהן וגורפין מערות • **תבטו**

[לעיל כ"ט]

[לעיל כ"ח]

[לעיל י]

ס"א ונבני כותל ברה"ר חייב בעל הכותל משום דשני למימחר כותל כיהא

[תוספתא פ"ב]

הגהות

הב"ה (ה) גמ' אבל ממש פטור מטעם פטור (ב) רש"י ד"ה מנהו דתימא וכו' ויטול קולותיו • י"ב ס"א ונבני כותל כיהא כיהא ממש כותל משום דשני למימחר כותל כיהא

ס"א רבינא וכן הוא ברי"ף ונבני כותל כיהא רש"י

לקמן פ"א [תוספתא פ"ב] פ"א

לקמן ס"ב [לעיל ואלו] כיהא כיהא ואלו ההנמיא ועי' ב"מ ק"ה

משום רבי ישמעאל כו' לא קשיא הא דיריה הא דרביה: מתני' השופך מים ברה"ר והזיק בהן אחר חייב בנזקו* ההמצניע את הקוץ ואת הזוכיות והגורד את גדרו בקוצים וגדר שנפל לרה"ר והזיקו בהן אחרים חייב בנזקן: גמ' אמר רב *לא שנו אלא דנמנפו כליו במים אבל הוא עצמו פטור קרקע עולם הויקחו א"ל רב הונא לרב י"א י"א אלא כרפשו מי סברת דלא תמו מיא בדתמו מיא ותרתי למה לי חדא בימות החמה וחדא בימות הגשמים דתניא *כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן בימות החמה אין להן רשות ובימות הגשמים יש להם רשות ואע"פ שברשות אם הזיקו חייבין לשלם: המצניע את הקוץ [וכו'] : אי"ד יוחנן לא שנו אלא מפריח אבל מצמצם (ה) לא מ"ט פטור אמר רב אחא בריה דרב איקא הלפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בבתלים ת"ד* המצניע קוצותיו וזוכיותיו לתוך כותל של חבירו ובא בעל כותל וסתר כותלו ונפל לרה"ר והזיקו חייב המצניע אי"ד יוחנן לא שנו אלא בכותל רעוע אבל בכותל בריא המצניע פטור וחייב בעל הכותל *אמר רבינא *זאת אומרת המכסה בורה בדלוי של חבירו ובא בעל דלוי ונמל דלוי חייב בעל הבור פשימא מהו דתימא התם הוא דלא הוי ידע ליה דלודעיה אבל הכא ידע ליה הוה ליה לאודעיה קמ"ל ת"ד *חסירים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזוכיותיהם בתוך שדותיהן ומעמיקים להן ג' טפחים כרי שלא יעקב המחרישה רב ששת *שדי להו בנורא רבא *שדי להו בדגלת אמר רב יהודה האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנויקין* רבא אמר מילי דאבות ואמרי לה מילי דברכות: מתני' *המוציא את תבנו וקשו לרה"ר לזבלים והזיק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה רש"ב *אומר כל המקלקלין ברה"ר והזיקו חייבין לשלם וכל הקודם בהן זכה ההופך את הגלל ברה"ר והזיק בהן אחר חייב בנזקו: גמ' לימא מתני' דלא כר' יהודה דתניא *ר' יהודה אומר *בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ אפי' תימא רבי יהודה מודה רבי יהודה שאם הזיק משלם מה שהזיק *והתנן רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור מפני שהוא ברשות מאי לאו משום רשות בית דין לא משום רשות מפני שהוא ברשות הרבים אם הזיקו חייבין לשלם ורבי יהודה פומר אמר רב נחמן מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים היא רב אחא

לא יבא אלא כרפשו • הא דלא דייק הכי לעיל (דף כח.) בהזחלק אחד במים משום דהתם לא חיירי כשפסד כזוונה אבל הא תנא השופך משמע שפסד כזוונה במקום שנעשין רפש וטיט אי"ב ברישא קתני הוולקו משמע דלא עשו המים אלא החלקה אבל הכא קתני הזיק משמע שבמים ענמן הזיק: **ברתמו מיא** • פירושו בתמו מיא נמי איירי ויחיא ליה לזוקמי בין תמו בין לא תמו ודוקא בכלים מלאוקמי דוקא בלא תמו ובין בכלים ובין בענמן וא"ת ואי תמו מיא סתמא מפסק להו והוי בור ופטור בו הכלים וי"ל דלא תמו כל כך שלא יהא עדיין ראויין לשום דבר ואי הוה גרס אופכא הוה ניחא מי סברת דתמו מיא ונכנסו צעפר ונעשה טיט לא דלא תמו מיא שהמים ללוים עדיין דמתמא לא חפסקיהו: **והייב בעל הכותל** • וא"ת כותל צעוע נמי איבעי ליה לאסוקי ארעתייה שזאז הלניע שם כשהיה בריא וי"ל דמ"מ ראוי המלניע להתחייב כיון שפגע ואין לרדך להעמיד צעוע מטיקרו: **שלא** • תעבד המחרישה • צירושלמי מפרסא כדו' שלא תעלה המחרישה: **אפילו** • תימא רבי יהודה כו' • וא"ת והא מתני' קתני כל הקודם בזה זכה וי"ל דכל הקודם בזה לאחר שלשים יום וזה ותימה למאי דס"ל דמתניתין בשעת הוצאת זבלים תקפה ליה דרש"ב *ארש"ב *דקתי במתני' דחייב לשלם ובהבית והעלייה (ב"מ דף ק"ח): תנא רש"ב *אומר אף מתקן מלאכתו כל שלשים יום ודייק מניה בגמ' דס"ל כל מקום שנחנו חכמים רשות להניח והזיק פטור מלשלם ולפי לטון אחר שפירס בקונטרס דרש"ב *פליג אה"ק וס"ל דלשילוי הניח ברשות חייבין לשלם קשה אפי' לפי המסקנא ושמואל אין הענינים שזין אע"ג דבשמעתין דהתם כיוול להו צדדי הדדי:

מתני' • שלא בשעת הוצאת זבלים ור' יהודה היא. תימא דלא משני הכי בהבית והעלייה (ב"מ ק"ח: וס) דקתני המוציא זבלו לרה"ר המוציא מוציא המוציל מוצל כו' ואם הזיק משלם מה שהזיק וקולחמא בגמרא מתני' דלא כר' יהודה וי"ל דהתם בור יעמיד מתני' נמי שלא בשעת הוצאת זבלים אפי' רבי יהודה דהא שרי להוציא ע"מ לוצל לאלתר ואפי' הכי קתני שמשלם מה שהזיק אלמא בדבר שיש לו רשות משלם מה שהזיק ולרבי יהודה משמע דלא משלם מדקאמר שעל מנת כן כו' ועוד מדלא קתני בהדיא ואם הזיק משלם מה שהזיק אי"ב מתני' דהתם משמע ליה בשעת הוצאת זבלים מדיקתיה המוצל מוצל ושפיר אית ליה רשות להניח שלשים יום והא דלמחר המוצל מוצל עלה קוצה קמ"ל כלומר מוצל לאלתר שלא יעטרך לשלם:

תבטו משום רשות בית דין לא משום רשות מפני שהוא ברשות הרבים אם הזיקו חייבין לשלם ורבי יהודה פומר אמר רב נחמן מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים היא רב אחא

כזו מ"י פ"א ס"א מקו ממון ה"ל יב סגן ע"ין סח עוש"ע ח"מ ט"ז תיב ספיק' ס: כב ב מ"י ש ה"ל כ סגן ש עוש"ע ח"מ ט"ז ספיק' א: כב ג מ"י ש ה"ל יב וע"ין כהטות וכמ"מ סגן ש עוש"ע ח"מ ט"ז תיב ספיק' ס: ד ה מ"י ש ה"ל כ סגן ש עוש"ע ח"מ ט"ז ספיק' א: לא ו מ"י ש ה"ל כ עוש"ע ש ספיק' ב: לב ה מ"י ש פ"ב הלכה ט סגן ע"ין ש עוש"ע ח"מ ט"ז ספיק' כ: לב ו מ"י ש ה"ל יב ס"א תיב ספיק' א: לה ח מ"י ש ה"ל טו עוש"ע ש ספיק' ב:

רבינו חננאל

(ספיק' [מתני']) המצניע את הקוץ כו' איקימא בפתריה אבל בצמצם פטור כו': ת"ד המצניע קוציו והזוכיותו בתוך כותל של חבירו ובא בעל הכותל וסתר חייב המצניע אמר ר' יוחנן לא שנו אלא בכותל רעוע אבל בכותל בריא פטור המצניע חייב בעל הכותל דייק רבינא מינה כשם שהמצניע קוציו בכותל חבירו ובא בעל הכותל וסתר כותלו ונבל הקוצים והזיק חייב המצניע כך הסכסכה בנר כדלוי של חבירו ובא בעל הדלי ונמל דלוי חייב בעל הבור פשימא הוא היא מהו תימא בכותל מאי שפיטא פטור דלא הוה ידע ליה לבעל הקוץ לאודעיה * הא נגמא סתר כותלי פ"ל קיצין והצניעם אבל גבי לדי דידע ליה לבעל הבור איבעי לאודעיה קמ"ל דכיון דשקיל דיריה לא חייש לבירא דחבריה: חייש ת"ד חסידים הראשונים היו כו' רב ששת טרי לה לקיצין וכיזיא ס"ל לניוא וקלי להו. מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דנויקין. (ד"ה) חסידיו הראשונים (כו') פ"ה התפך לתות חסיד קיים מילי דנויקין אפי' לרשות הרבים. רבינא אמר מילי דאבות ספכת אבות משה קיבל וגי ואמרי לה מילי דברכות כדאמר אומר לארס ליהנות מן העולם הוא בלא ברכה וכיוצא בו: מתני' המוציא תבנו וקשו לרשות הרבים לזבלים והזיק

בהן אחר חייב כו' לימא מתני' דלא כר' יהודה ושקלי ופרי ואסוקי ח"ש כל אלו שאמרו פותרין לקלקל ברשות הרבים אם הזיקו חייבין לשלם ור' יהודה הלכת כר' יהודה דרס"י במו"ק כבא מצינא. אמר אביו רש"ב *ר' יהודה ור' פורקן כוליה בבירא להו כל שנחנו לו רכמיס רשות והזיק פטור משלם ואילו הן ששה וליה הלכ' כדו' מינייהו ואסיק' לשמעתיין שלא בשעת הרצאת ובלין ודברי הכל (* אולי י"ל לאודעיה דהאינא אלא סתו כותלי טול קוץ כו')

כתוב במשנה [המוציא את] תבנו וקשו [לרשות הרבים, ואם הוזק חייב בנזק, שהרי עדיין לא נעשו זבל, וקשים הם, וחייב בנזיקים] משום שהם מחליקים, [ומה שרבי יהודה אמר שאין חייב, היינו בזבל שאינו נוח להחליק כל כך].

כל הקודם בהן זכה. אמר רב [מותר לזכות בהם], בין בגופן [פ"י] מה שנשלך לרשות הרבים [בין בשבחו³⁶ פ"י] מה שהשביחן ברשות הרבים. וזעירי אמר, [מותר לזכות] בשבחן אבל לא בגופן. במה חולקים. רב סבר, קנסו [להפקיר] גופן משום שבחן. וזעירי סבר, לא קנסו [להפקיר] גופן משום שבחן.

תנן, ההופך את הגלל ברשות הרבים והוזק בהן אחר, חייב בנזקו, [אבל כאן] לא כתוב "כל הקודם זכה" [והגמ' חושב שזה משום שגלל אינו משיבח ברשות הרבים ולכן מוכח כזעירי, שכל מה שנהיה הפקר היא השבח, וקשה על רב]. זה כתוב בתחילת [המשניות] ואותו דבר לגבי סוף [המשניות]?, פ"י שגם בזה הגלל הפקר. ומקשה על זה הגמ' הרי כתוב [בברייתא כפירוש] על [דברי המשנה, שהגללים] אסורים משום גזל. כאשר כתוב "אסורין משום גזל" היינו על כל המשנה [פ"י] אפילו על תבן [וקש] למי שקדם וזכה [בגללים].

[ומקשה הגמ'] והרי לא כתוב כך. שלמדנו, המוציא תבנו וקשו לרשות הרבים לזבלים והוזק בהן אחר, חייב בנזקו, וכל הקודם בהן זכה, ומותר משום גזל. וההופך את הגלל לרשות הרבים והוזק בהן אחר, חייב, ואסור משום גזל³⁷. אמר רב נחמן בר יצחק, אתה שואל סתירה [בענין] גלל. דבר שיש בו שבח [כמו תבן וקש] קנסו גופו משום שבחו, [אבל ב]דבר שאין בו שבח, לא קנסו.

שאלוהו, לדברי האומר קנסו גופן משום שבחן, קונסים מיד, או רק כאשר יבא שבח. בא ושמע, מזה שמדובר בגלל [שאיין בו שבח משמע שמיד קונסים, שאם זה רק לאחר שהביא שבח, הרי אין לו שבח]. וכי זה מובן. כאשר הזכרנו גלל, [היינו דווקא] לפני התירוץ של רב נחמן [שאיין בו שבח].

³⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תיד ס"א): לא יוציא אדם תבנו וקשו לרשות הרבים כדי שידושו ויעשו זבל, ואם הוציאם, קנסוהו חכמים שיהיו כהפקר וכל הקודם בהם זכה מעת שנידושו והשביחו. (ס"מיהו ו"א דאין מורין לו לכתחלה להחזיק רק בשבח, אבל לא בגופו, ואם התרו בבעלים ולא סלקו, מפקירין אותו לכל). ואם קדם אדם וזכה בהם משעת הוצאה לרשות הרבים, אין מוציאין מידו. (ו"א דלא מהני תפיסה) (וע"ל סימן שפ"ח). ואע"פ שהם כהפקר, אם הוזק בהם אדם או בהמה, הרי זה המוציא חייב לשלם:

ביאור: מעת שנידושו והשביחו - דקנסו גופו של תבן לעשותו כהפקר, משום שבחו, כדי שלא יעברו ויוציאו לרשות הרבים להשביחו לעשות ממנו זבל, והוא ספק בגמרא אם לא גזרו על גופו להפקירו עד שעה שכבר השביח דאז שייך טפי לומר שגזרו גופו משום שבחו, או דילמא גם קודם שהשביח ונעשה זבל קנסו להיות גופו של הזוכה בו כדי שלא יוציאו ולא איפשיטא. והמחבר סתם דמהני תפיסה לספקא דדינא, ומש"ה כתב אחר זה: ואם קדם אדם כו' אין מוציאין מידו, והרמ"א כתב עליו ד"א דלא מהני כו' (ס"מ"ע). הרי זה המוציא חייב לשלם - דכיון דממונו הוא ה"ל כמפקיר נזקיו אחר הנחתו במקום שלא היה לו רשות להניחו דחייב כמ"ש בסימנים שלפני זה (ס"מ"ע).

³⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תיד ס"ב): יש לכל אדם להוציא את הזבל והגללים לרשות הרבים בשעת הוצאת זבלים. (אבל שלא בשעת הוצאת זבלים אסור להוציאם כדי להניחם שם, אבל מוציאם כדי לפנותו לאלתר, וכל שכן מים נקיים ושופכין שלו שאין שוהין ומתעכבין ברשות הרבים, שמתר לשפכן אפילו בקיץ, ואפילו מים סרוחין, כל שדעתו לפנותו לאלתר, ואפילו מתקן בור פחות משלשה טפחים אין בני רשות הרבים יכולים לעכב, ולצבור אותם שם שלשים יום, כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם, ואע"פ"כ אם הזיק חייב לשלם וחייבים על זה הגלל משום גזל, כיון שאין בו שבח אם נדוש, לא קנסו בו: הגה ו"א דלאחר שהיזק, כל הקודם בהם זכה.

ביאור: יש לכל אדם להוציא הזבל כו' - דזבל אינו מזיק כ"כ כמו קש שהוא מחליק, וארוך ונופלים על ידו בקל (ס"מ"ע). שאין שוהין ומתעכבין - פירוש, אלא נזולין ויוציאין מעצמם מיד לאחר שפיתכן מאותו מקום ויתפזרו ואינן מזיקין (ס"מ"ע). כדי שיהא נישוף - דעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ לישראל שלא יקפידו בזה על זה (ס"מ"ע).

ואע"פ"כ אם הזיק חייב - שיהושע לא התנה שיהיה פטור מתשלומי הזיקו, ואע"פ"כ צריכין לתנאי דיהושע דאל"כ היו מוחין, דלא ניחא ליה לאדם שיהא ניזק בשלו ואח"כ ישתלם הזיקו וגם יצטרך לירד עמו בדינא ודינא (ס"מ"ע). ו"א דלאחר שהוזק - ממש"ש וזעירי א"ל אנא דאומרים כו' מ' דלאחר שהזיק ודאי זוכה לזעירי אף בדבר שאין בו שבח דהא לזעירי טעמא לאו משום שבחא דהא ס"ל דלא קנסו גופן משום שבחן וכ"ש לרב דהא רב פליג לחומרא ואף דגמ' קא' לזעירי דוקא אליבא דר"מ הא קא' שם בגמ' דלרב ל"פ רבנן עליה דר"מ אלא קרן דבהתיירא אבל הכא כו'.

חשבנו שרב יקנסו גופו משום שבחו אפילו אם לא ישבח בכלל. אבל לאחר שרב נחמן תירץ [את תירוצו] וכי יש מקום לשאול סתירה בגלל בכלל.

שנאמר [שמח' של רב וזעיר הוא] כמו מחלוקת תנאים הזה: שטר שכתוב בו רבית [פ"י] שכתוב בו שלוח ברבית, קונסים אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית³⁸, דברי ר"מ. וחכמים אומרים, גובה את הקרן אבל לא את הרבית. נאמר, רב שאמר כמו רבי מאיר, וזעירי שאמר כמו רבנן. אמר לך רב, אני שאמרתי [דבריו] אפ"י לפי רבנן, עד כאן לא אמרו רבנן שם, אלא קרן שהוא בהתיר, אבל כאן קרן עצמו עתיד להזיק. וזעירי אמר לך, אני שאמרתי [דבריו] אפ"י לר"מ, דעד כאן לא אמר ר"מ התם, אלא שמשעת כתיבה עבר [על איסור] שומא [כמש"כ לא תשימון עליו נשך], אבל כאן מי יאמר שיזיק בכלל.

שנאמר [שמח' של רב וזעיר הוא] כמו מחלוקת תנאים הזה, המוציא תבנו וקשו לרשות הרבים לזבלים והוזק בהן אחר, חייב בנזקו, וכל הקודם בהן זכה, ואסורין משום גזל. ר"ש בן גמליאל אומר, כל המקלקלים ברשות הרבים והזיקו, חייבין לשלם, וכל הקודם בהן זכה, ומותרים משום גזל. זה [הברייתא] עצמו קשה, שכתוב כל הקודם בהן זכה, וחזרו ואמר אסורין משום גזל. אלא לא [קשה ו]כך נאמר, וכל הקודם בהן זכה בשבחן, ואסורים משום גזל [ביחס לגופן], ובא רבן שמעון בן גמליאל לומר, אפ"י גופם נמי כל הקודם בהן זכה.

לפי דברי זעירי ודאי זה מחלוקת תנאים [שכן אין מקום לומר שלא קנסו שהרי רבן שמעון קנס]. לפי רב מי נאמר שזה מחלוקת תנאים. אמר לך רב, לפי כולם, קנסו גופן משום שבחן, וכאן חולקים בהלכה ואין מורין כן [שהתנא הראשון סובר הלכה שקנסו גופם ואין מורין כן למי שבא לשאול, אבל אם כבר עשה, אז משאירים את זה בידן]. שלמדנו, רב הונא אמר בשם רב, הלכה ואין מורין כן, רב אדא בר אבהו אמר, הלכה ומורין כן.

באמת. והרי רב הונא הפקר שעורים קלופין [ששטח איש אחד ברשות הרבים כדי שיתייבשו], רב אדא בר אבהו הפקר

³⁸ ע"י ש"ע (ח"מ סי' נב ס"א): שטר שיש בו רבית מפורש, אינו גובה בו הריבית אבל גובה בו את הקרן אפילו ממשעבדי, אבל אם כלל הקרן עם הרבית, פסול, מפני שיבא לגבות בו את הרבית. הגה: מיהו אם החייב מודה, צריך לשלם לו הקרן. ו"א דפטור, דקנסינו למלוה וא"צ לשלם לו. מיהו אם המלוה הלוח ע"י שליח, והשליח עשה שטר וכלל קרן עם רבית, גובה הקרן מ"מ, דאמר: לתקוני שדרתי שלוחי ולא לעוותי לכלול עם הרבית. ביאור: אבל גובה בו את הקרן כו' - אפילו מפורש בו רבית קצוצה שהוא דאורייתא, דינא הכי, ואין העדים נפסלים במה שחתמו על שטר כזה ועברו על לאו דלא תשימון עליו נשך דקאי נמי אעדים, משום דלא משמע לאנשים דקאי אעדים כי אם אלוה ומלוה וערב (ס"מ"ע).

מפני שיבא לגבות בו כו' - ולא מהני אם רוצה לכתוב עליו דלא ניתן השטר לגבות הריבית כי אם הקרן, דמ"מ מתחילה נכתב בפסול דהרי יכולין לגבות בו גם הריבית, ומש"ה קנסינו ליה גם הקרן שלא להגבותו ממשעבדים (ס"מ"ע). מיהו אם החייב מודה כו' - וה"ה אם יש עדים כמה היה הקרן (ס"מ"ע). ו"א דפטור כו' - ולא דמי לשטר מוקדם דהשטר פסול אבל לא מפסיד המלוה, וטעמו, דשם רק השטר נעשה באיסור, משא"כ כאן דהלוואה נעשתה באיסור (ס"מ"ע).

וע"י ש"ע (ו"ד סי' קסא ס"א): שטר שיש בו רבית, בין של תורה בין של דבריהם, גובה את הקרן לבדו, והוא שיהא ניכר שהוא רבית. הגה: כגון שהוא מפורש בשטר, הקרן בפני עצמו, (הרא"ש והמרדכי והגהות מיימוני ונ"י ותוס' והג"א וטח"מ סי' נ"ב דלא כהרמב"ן). או שלא היה נכתב בשטר רק הקרן, ועדים מעידים על הרבית (טור). וכל מי שבא לידו יקרע השטר דחיישינן שמא יגבה בו הרבית (הגהות מיימוני פ"ד ותוס' ומרדכי והג"א בשם תוספתא). אבל אם אינו מפורש, אלא שכולל הקרן עם הרבית, אינו גובה בו אפילו הקרן.

ביאור: כגון שהוא מפורש בשטר. דאם לא כן הרי העדים פסולים דרשעים הם שמעידים שחתמו על איסור (ט"ז).

רק הקרן - פ"י הכל נכלל בתורת קרן והעדים לא ידעו שיש שם רבית אלא שהעדים אחרים יודעים שיש כאן רבית (ט"ז). וכל מי שבא לידו יקרע השטר - כצ"ל והטעם בהגה' אשר"י לפי שהוא עובר בקיומו ובל"י היה נוסחא ישנה מוטעת לפניו בלשון זה אובד בקיומו והארץ בביאורו ובל"ל צורך כי בדפוסים חדשים כתוב להדיא כמו שזכרתי (ט"ז).

אינו גובה בו אפ"י הקרן - היינו מכח השטר אבל לא ליה מודה בקרן חייב לשלם הקרן ובח"מ סי' נ"ב מביא רמ"א ו"א שפטור אפילו מקרן אפילו הודה וכתבתי שם שאין שום דעה סוברת כן ולא הלכתא היא (ט"ז).

{לא ע"א}

פסולת עיצורי תמרים [שעשו מהם שכר]. דברי רב אדא בר אבהה מובנים [שהוא הוא אמר] כמו ההלכה שלו [שהלכה ומורין כן]. אלא רב הונא, נאמר חזר בו [מדבריו]. הנהו מותרין היו [פי' התרו כמה פעמים בבעלים]³⁹.

מתני'. שני קדרים [פי' אנשים נושאים כד] שהיו הולכים זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון, הראשון חייב בנזקי שני⁴⁰. גמ'. אמר רבי יוחנן, אל תאמר המשנה ר' מאיר היא, שאמר נתקל פושע הוא וחייב, אלא אפילו לפי רבנן שאמרו [נתקל] הוא אנוס ופטור, [אמנם] כאן חייב, שהיה לו לעמוד ולא עמד [פי' שהמשנה מדבר שאחרי שנפל היה לו זמן לעמוד עד שהשני נתקל בו, ולא עמד]. רב נחמן בר יצחק אמר, אפילו תאמר לא היה לו לעמוד, היה לו להזהיר ולא הזהיר. ורבי יוחנן אמר, כיון שלא היה לו לעמוד, לא היה לו להזהיר, שהוא טרוד [בלקום].

למדנו במשנה, היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון⁴¹ [בהליכתם בדרך], נשברה חבית בקורה, פטור, ואם עמד בעל קורה, חייב. במה [מדובר וכי] לא [מדובר] שעמד לכתף [פי' לתקן הקורה על כתיפו כדרך כל נושאי משא], שדרכו הוא, ו[עכ"ז] שעשה מה שהוא כדרכו [כתוב [שהוא] חייב, שהיה לו להזהיר. לא [מדובר] בצירוף כזה, אלא מדובר], שעמד לנוח [שאינו דרכו אלא משונה, ואין רשות הרבים עשויה לכך]. אבל [אם] עמד לכתף, מה [דינו]. [הוא] פטור. [אם כן, מקשה הגמ' מזה שכתוב בסוף, "ואם אמר לו לבעל חבית, עמוד, פטור", שיחלקו וילמדו בה, [וכך פירוש] במה מדובר, כשעמד לנוח, אבל אם עמד לכתף, פטור. הרי?, לכן לומדים [שלא], שאע"ג שעמד לנוח, כאשר אמר לו לבעל חבית עמוד, פטור.

בא ושמע, מוכרי קדרים ומוכרים כלי זכוכית שהיו הולכים זה אחר זה⁴² [ברחוב]. נתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון והשלישי בשני, ראשון חייב בנזקי שני ושני חייב בנזקי שלישי, ואם מחמת ראשון נפלו,

³⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' תיד ס"א): הובא לעיל הערה 36.

⁴⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' תיג ס"א): שני קדרים שהיו מהלכים בדרך זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון, אם היה לראשון לעמוד ולא עמד חייב הראשון בנזקי שני, שאע"פ שהוא אנוס בשעת נפילה אינו אנוס בהיותו מוטל לדרך והרי הוא יכול לעמוד, ואם לא היה לו לעמוד פטור, ואע"פ שלא הזהיר לזה שנתקל בו מפני שהוא טרוד בנפשו, ויש אומרים דחייב אם היה לו פנאי להזהירו ולא הזהיר. במה דברים אמורים שהוא חייב בנזקי של שני, כשהזקק גופו של שני, אבל אם הזקק כליו, פטור שאינו חייב על הכלים בבור וכל תקלה תולדות בור הוא כמו שנתבאר:

ביאור: ויש אומרים דחייב אם היה לו פנאי להזהירו ולא הזהיר - עי' לעיל שעט ס"ב, לכו"ע אם הזהירו פטור, וצ"ל דטירדת דבעל הקורה לתקן משאו היא גדולה יותר מאשר הוא טרוד הקדר והדומה לו שנפלו (סמ"ע).

כמו שנתבאר - ר"ל בסימן ת"א ות"ב, וי"א דגופו של ראשון שהיה יכול לעמוד ולא עמד מחשב כאדם המזיק בפשיעה, ופושע חייב אפילו על כלים, ויש בו נ"מ לדינא גם למ"ש בסעיף שאחר זה (סמ"ע).

⁴¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שעט ס"ב): היה בעל קורה ראשון ובעל החבית אחרון, ונשברה החבית בקורה, פטור. ואם עמד בעל הקורה לנוח מכובד משאו, חייב. ואם הזהיר לבעל החבית ואמר לו: עמוד, פטור. ואם עמד לתקן משאו, אע"פ שלא הזהירו, פטור, שטרוד היה ולא היה יכול להזהירו (וע"ל ר"ס ת"ג):

ביאור: לנוח מכובד משאו חייב - ואפילו אין הקורה ממלאה את כל הדרך. והטעם, שלא היה לו לנוח בדרך שדרך בני אדם לבוא אחריה ולהלוך בו, ואם היה מוכרח לזה, לפחות היה לו להזהיר להבא אחריה שיעמוד ואל יפגע בקורתו (סמ"ע).

⁴² עי' שו"ע (ח"מ סי' תיג ס"ב): (ב) הקדרים והזגים פירוש: מוכרים כלי זכוכית וכיוצא בהם שהיו מהלכים זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון והשלישי בשני וכל אחד מהם יש לו לעמוד ולא עמד, הראשון חייב בנזקי גופו של שני בין שהזקק בגופו של ראשון המוטל לארץ בין שהזקק במשאו, ויש חולקים וסבירא להו דאם הזקק במשאו אפילו גופו של שני פטור, והשני חייב בנזקי גופו של שלישי אם הזקק בגופו של שני, אבל אם הזקק במשאו של שני שנפל, פטור שהרי אומר לו השני בור זה שהוא משאו אין אני הכורה אותו שהרי הראשון הפיל השני עם משאו, ואם הזהירו זה את זה כלם פטורין:

ביאור: יש לו לעמוד ולא עמד - ולהיש אומרים הנ"ל בסעיף א', אף אם לא היה יכול לעמוד רק שהיה יכול להזהיר להבא אחריה ולא הזהיר (סמ"ע).

בין שהזקק במשאו - היינו הקדרים והזגים שנשאו ונפלו בדרך (סמ"ע). ויש חולקים כו' - האי הג"ה מקומו לפני זה אמ"ש דהראשון חייב בנזקי גופו של שני בין שהזקק בגופו של ראשון בין שהזקק במשאו, אזו קאי הג"ה דיש חולקים וסבירא להו דדוקא אם הזקק גופו של שני בגופו של ראשון הוא דחייב הראשון ולא כשהזקק במשאו. וטעמו, כיון דק"ל דנתקל לאו פשיעה הוא, יש לגופו תורת בור ולא משאו (סמ"ע).

ראשון חייב בנזקי כולם⁴³, ואם הזהירו זה את זה, פטורים. במה [מדובר וכי] לא [מדובר] שלא היה להן לעמוד. לא, שהיה להן לעמוד. אבל לא היה להם לעמוד, מה [דינו]. פטור. אם כן, מזה שכתוב בסוף [המשנה], אם הזהירו זה את זה, פטור, שיחלקו וילמדו בה, במה מדובר, שהיה להן לעמוד, אבל לא היה להן לעמוד, פטורין. הרי? לכן לומדים [שלא], שאע"ג שהיה להן לעמוד, כי הזהירו זה את זה, פטורין.

אמר רבא, ראשון חייב בנזקי שני, בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו, שני חייב בנזקי שלישי, בנזקי גופו, אבל לא בנזקי ממונו. למה מחלקים [למה הממון של הראשון בור והממון של השני פטור עליו]. אם נתקל פושע הוא [והוא כמשליך תקלתו ברשות הרבים], גם השני צריך להיות חייב [על נזקי השלישי]. אם נתקל אינו פושע הוא [אלא אנוס], אפילו ראשון [צריך] שיהיה פטור.

⁴³ עי' שו"ע (ח"מ סי' תיג ס"ג): נפל הראשון והיה מוטל לרוחב הדרך ונתקל אחד בראשו ואחד ברגליו ואחד בבטנו, הרי הוא חייב בנזקי כולם הואיל והיה לו לעמוד ולא עמד. הגה: ויש אומרים דדוקא אם מונח הראשון באלכסון.

ביאור: ויש אומרים דדוקא אם מונח הראשון באלכסון - הטעם, דהיה לו ליהרר כשבא וראה שהשני נתקל בהראשון, אבל כשמונח באלכסון, כשנתקל השני בראשו של הראשון, אותו שבא אח"כ ונתקל ברגל דהראשון י"ל דלא ראה השני מוטל לפניו, ועל דרך זה נמי כשנתקל עוד אחד בהראשון בבואו לבטנו, י"ל דלא ראה לפניו לא זה שנתקל בראש דהראשון ולא זה שנתקל ברגליו דהראשון (סמ"ע).

ראשון ודאי פושע הוא⁴⁴ [שכן נפל מעצמו, לכן גופו הוי כמזיק ועל ממונו חשיב כבור, שרוב סובר שרבנן לא חולקים על ר"מ בענין נתקל פושע, שהנתקל מעצמו פושע לכו"ע, אלא רק בהפקר נזיקי⁴⁵], שני [שנפל מחמת הראשון, והוא אונס], חייב על נזק [שנעשה עם] גופו, שהיה לו לעמוד ולא עמד, [אבל] על ממונו פטור [אפילו שהיה לו לעמוד ולא עמד], שאומר לך [לתובע], אני לא כרתתי את הבור הזאת [אלא הראשון כרה], והיינו כאשר הפקיר כליין.

שאלו שאלה מברייטא, כולם נזקי [הנעשה על ידי] גופן, ופטורין על נזקי [הנעשה על ידי] ממונן, במה [מדובר וכי] לא [מדובר] אפי' ראשון [אם כן רואים שנתקל איננו פושע הוא אלא אונס, וכל החיוב על גופו הוא על זה שהיה לו לעמוד ולא עמד]. לא, חוץ מהראשון. והרי כתוב כולם [חייבים על נזקי שנעשה עם גופן ולא ממונם]. אמר רב אדא בר אבהו, כל הניזקים [שנזקו מהראשון שנפל]. מהו פירוש הדבר. אם תאמר זה מובן אפילו ראשון, היינו שכתוב "כולן", אלא אם תאמר חוץ מראשון, מהו "כולן". שיכתבו הניזקין.

אלא אמר רבא, ראשון חייב בין בנזקי גופו של השני בין בנזקי ממונו של השני [אבל בממונו שהזיק לשני אינו חייב, שנתקל אינו פושע, אבל הוא כן חייב על זה שהיה לו לעמוד ולא עמד], ושני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו, אבל לא בנזקי ממונו [משום שיש לו תורת בור עליו⁴⁶]. למה.

⁴⁴ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תיג ס"ב): הובא לעיל הערה 42.

⁴⁵ מבואר מדברי רש"י דכל פטורו של השני על נזקי ממונו הוא רק לאחר שהפקירו, אבל כל זמן שלא הפקירו הרי הוא חייב על מה שהזק אדם בממונו מטעם בור, הואיל והו"ל לסלוקי ולא סלקיה אף על גב דאיהו לא כרה להך בור. וחזינן מהכא דטעם הפטור דמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס ל"ה מטעם אונס אלא משום "דא"ל האי בירא לאו אנא כריתיה", וכ"כ התוס' לעיל דף כט ע"א, ובטעמא דמילתא נתבאר שם דכיון שהיה לו שהות לסלקן לאחר דאפקריה אין לנו לפוטרו מטעם אונס, דהא היה בידו לסלק את הבור, וכל הפטור הוא רק משום דאיהו לא כרה כלל להך בור ולהכי לאחר דאפקריה לא רמי עליה לסלקו. אמנם ברש"י שם ד"ה (&) ס"ל דכל היכא דה"ל לסלוקיה ולא סלקיה מחייב אפילו אי אפקריה לאחר מכן, ולפי"ז צ"ל דבא הכא איירי בדאפקריה לאלתר קודם שהיתה לו שהות לסלקן, אבל בכה"ג ששהה שיעור זמן שהיה לו לסלקן הרי הוא חייב אפי' אי אפקריה לבסוף (הגר"ם פ).

⁴⁶ הראשון חשיב כאדם המזיק וחייב אכלים, משא"כ השני ל"ה אלא בור ולהכי אין לנו לחייבו אכלים. ובטעמא דמילתא כתב רש"י "דראשון הוי פושע טפי משני להך ראשון ודאי הוי מזיק, ושני מיסתייה אי משוית ליה לגופיה בור וחייב על נזקי גופו של שלישי אבל לא בנזקי ממונו דלא מצינו בור שחייב בו את הכלים וכו'". וכונתו צ"ב מהו החילוק בין הראשון לשני, הא להך שינויא סברינן דנתקל לאו פושע ותרוייהו מיחייב משום שהיה להם לעמוד, וא"כ אמאי חשיב' הראשון כאדם המזיק ולהשני כבור. וכבר עמדו בזה התוס' וביארו וז"ל דגוף השני הוי בור משום דאנוס יותר מן הראשון ולכן מטעם שהיה לו לעמוד לא הוי אלא בור, וראשון שאין אנוס כל כך אף על גב דבאנוס זה מפרט אדם המזיק כדמשמע בהאומנים כיון שהיה לו לעמוד ולא עמד חשיב ליה אדם המזיק עכ"ל, ומבואר מדבריהם דשורש החילוק הוא דהשני הוי אנוס בהנפילה טפי מהראשון ולהכי אין לחייבו מטעם אדם המזיק. ודבריהם אינם מובנים מה לנו באנוס הנפילה, הא הראשון נמי אינו מחויב על הנפילה וכל חיובו הוא רק משום שהיה לו לעמוד, וכבר עמד בזה בתור"פ.

וצ"ל בזה, דהנה מד' הראשונים נראה דכדי להחשב כאדם המזיק לא סגי בזה שהנזק בא ע"י גופו אלא בע"י דאיהו יעשה את הנפילה לארץ, דאזי חשיב' לשכיבתו על הארץ כמעשה דילי' וכאדם המזיק, ואף על גב דהשתא סברינן דנתקל לאו פושע ול"ש לחייבו על עצם הנפילה מ"מ מאחר ואיהו פושע לאחמ"כ בזה שלא עמד מצרפי' את הפשיעה שלאחמ"כ עם הנפילה דמיעקרא ומחייבי' ליה מטעם אדם המזיק ודו"ק. ובביאור החילוק בין הקדר ראשון לשני יעוי' בראב"ד דנראה מדבריו דשורש החילוק הוא בין נפל מעצמו לבין הפילוהו אחרים, דהראשון שנפל מעצמו נחשב כמניח א"ע על הארץ באנוס ולהכי בכה"ג שהיה לו לעמוד לאחמ"כ ונסתלק האנוס הדר דינא לחייבו מדין אדם המזיק, משא"כ לגבי השני שלא נפל מעצמו אלא הראשון הפילו אין שום מעשה להחשב כאדם המזיק, דהראשון הוא שהפילו ואי"ז מעשה ידיה, ולהכי כל חיובו הוא רק מדין בור, ומדין הו"ל לסלוקי ולא סלקיה כמאן דכרייה דמי.

אמנם מד' רש"י ותוס' ל"מ הכי, דברש"י כתב דטעם החילוק הוא דהראשון פושע טפי מהשני, ומשמע שהגרעותא בהשני ל"ה משום שהראשון הפילו אלא משום שאין כאן פשיעה כ"כ, וכ"מ מד' התוס', והדברים צ"ב בתרתי, חדא מהו החילוק בין הראשון לשני, הא לגבי הפשיעה שהיה לו לעמוד תרוייהו שוים. וגם עצם החילוק אינו מובן מאי נפק"מ בין פשיעה גמורה לפשיעה שאינה גמורה.

וצ"ל בביאור דבריהם דגם לד' התוס' דאדם המזיק מפרט באנוס כעין גניבה איכא חילוק בין אנוס גמור לאנוס שאינו גמור, דאנוס גמור ל"ח כמעשה דיליה כלל משא"כ באנוס שאינו גמור חשיב שפיר מעשה דילי' אלא שהתורה פטרנו.

שהוא בור, ולא מצינו שבור חייב בו את הכלים. זה מובן לפי שמואל [שהגוף של השני יש לו תורת בור], שאמר, כל תקלה בור הוא. אלא לפי רב שאמר, אם האפקו, נכון [הוא בור], ואם לא [הפקירו, הוא] אינו [בור] אלא שור, מה אפשר לומר. באמת [הפשט בדברי המשנה הוא] כמו שאמר בתחילה, וזה שקשה לך [מה פירוש הענין] "כולן חייביין". רב אדא בר מניומי הסבירו לפני רבינא, שהזקו כלים בכלים [ודברי רבא הם כדלעיל שגופות של הראשון והשני הם מזיקים בידיים, וחייבים על הכל⁴⁷].

אמר מר, אם מחמת ראשון נפלו, ראשון חייב בנזקי כולם. [מה שכתוב] "מחמת ראשון", איך נפלו. רב פפא אמר, שפסק את הדרך כמו נבלה [המולכת למעבר הדרך ברחבה וממלא את כל הדרך]⁴⁸, רב זביד אמר, כמקל של עוורים [אין מח' בין רב פפא לרב זביד].

מתני'. איש א' בא עם חבית ואיש אחר בא עם קורה [ופגעו זה בזה], אם נשברה כדו של זה בקורתו של זה, פטור [בעל הקורה]. שלזה רשות ללכת ולזה רשות ללכת. היה בעל הקורה מקדימה ובעל חבית אחורה, [אז אם] נשברה חבית בקורה, פטור בעל הקורה [שבעל הקורה הולך כדרכו ובעל חבית מיהר ללכת].

ולפי"ז יש לבאר את החילוק בין הראשון לשני, דלגבי הראשון אין אנוס גמור וחשיב שהוא השכיב א"ע על הארץ, ולהכי כשפשע לאחמ"כ ונסתלק האנוס מצי' לחייבו על ההיזק הבא ע"י שכיבתו מדין אדם המזיק, משא"כ לגבי השני שנשכב באנוס גמור דייני' שאי"ז שכיבה דילי' כלל ולהכי אין לחייבו מטעם אדם המזיק אלא רק מטעם בור ודו"ק (הגר"ם פ).

⁴⁷ ברש"י פ' דהדרי' לאוקימתא קמיינתא דגופו דראשון ושני חשיבי כאדם המזיק, וכונת רבא לחלק בין הראשון לשני בנזקי ממונו, דנתקל מעצמו הוי פושע ולהכי מחייבי' לראשון על כליו כדין כורה בור, משא"כ השני שלא נתקל מעצמו ל"ח כפושע ואין לנו לחייבו על מה שהזק השלישי בכליו, דהנפילה ידידה ל"ח ככרייה. והנה ברש"י לעיל פירש דהטעם דהשני פטור על תקלת ממונו הוא משום דה"ל כמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס, אמנם ברש"י הכא הוסיף בזה "וא"נ לא אפקריה שורו הוא וטפח באפיה שהרי אנוס הוא", ודבריו אינם מובנים אמאי הוי אנוס הא רבא איירי בכה"ג שהיתה לו שהות לסלקן וא"כ אמאי לא מחייבי' ליה כדין הו"ל לסלוקיה ולא סלקיה, וכבר עמד בזה הרש"ש.

וכב' מ"ד הגר"ב דצ"ל ר"ל דרש"י ס"ל כשי' הרמב"ן במלחמות בסוגיין דכל דין הו"ל למלויה הוא רק בכה"ג דאיכא כריה אלא שנאנס, אבל בכה"ג שאחר כרה את הבור - וכגון בנידוד' שהראשון הוא שהתקיל את השני - אין לנו לחייב את בעל הבור אפילו בדלא אפקריה דלאו איהו כרייה להך בור ולא מצינו זה כורה וזה מתחייב (ודברי הרמב"ן בזה יבוארו בהרחבה להלן אות מ"ה). אמנם מלשון רש"י ל"מ הכי, דברש"י כתב דטעם הפטור הוא משום דטפח באפיה שהרי אנוס הוא, ולד' הרמב"ן אין הפטור מטעם אונס אלא משום דאיהו לא כרה להך בור. וגם צ"ב מי הכריחו לרש"י לשנות את ד' רבא ממש"כ בה"א דטעם הפטור הוא משום דה"ל מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס, וצ"ע.

בתוס' הביאו את ג' הר"ח דמיעקרא קס"ד דכונת רבא דהראשון הוי אדם המזיק והשני אינו אלא בור, ואהא מקשינן מד' הברייטא דכולן חייבים בנזקי גופן ופטורין על נזקי ממונן של נזקי, ומה"ט דהדרי' מזה דלעולם גם הראשון אינו אלא בור. ופירשו התוס' דלהך אוקימתא סברינן דנתקל פושע (ומה"ט מחייבי' ליה אממונו בתורת בור) ואעפ"כ לא חשיב' לראשון כאדם המזיק הואיל ולא הזיקו בידיים [וכתבו עוד דכ"ז הוא רק להך אוקימתא, אבל למסקנא דהדרי' מזה מכח הקו' מרב, ומסק' דבין הראשון ובין השני חשיבי כאדם המזיק וחייבים בכלים, ומד' הר"ח שלפינו לא נראה כן].

ובתוס' הק' להך אוקימתא ממתני' דאם עמד בעל קורה חייב, אלמא חשיב כאדם המזיק אף על פי שאינו מזיק בידיים. וכנראה צ"ל בד' הר"ח דאיכא חילוק בין עמד בעל קורה לנידוד', דהתם בעל הקורה עמד מדעתו ולהכי חשיב' לעצם העמידה כמעשה דיליה והו"ל אדם המזיק, משא"כ בנידוד' שהקדר לא הפיל א"ע מדעת אלא נפל מעצמו ל"ח כמעשה האדם אף על גב דנתקל פושע, ולהכי כל חיובו הוי רק מטעם בור. 24.

ע"י המשך דבריו בהערה

[אבל] אם עמד בעל קורה, חייב⁴⁹. ואם אמר לבעל חבית עמוד, פטור. היה בעל חבית מקדימה ובעל קורה אחריו, [אם] נשברה חבית בקורה, חייב⁵⁰, [אבל] אם עמד בעל חבית, פטור. ואם אמר לבעל קורה עמוד, חייב. וכן, זה בא עם נר וזה בא עם פשתן.

גמ'. רבה בר נתן שאל את רב הונא, המזיק את אשתו בתשמיש המטה, מה דינו. כיון שעשה ברשות, פטור, או אולי היה צריך ליהרהר⁵¹. א"ל, למדנו, [אם] יש [לאיש] זה רשות ללכת ול[איש] זה רשות ללכת. אמר רבא, ק"ו, ומה יער, שזה נכנס לרשותו וזה נכנס לרשותו, נעשה כמי שנכנס לרשות חבירו וחייב, זה שנכנס לרשות חבירו, לא כל שכן. אלא הרי כתוב, יש לזה רשות ללכת ויש לזה רשות ללכת. שם שניהם שוים [בשבירתם שאף בעל החבית השתתף בשבירתה], כאן הוא עשה מעשה והיא לא. והרי כתוב "ונכרתו הנפשות העושות [פי] גם נואף וגם נואפת" מקרב עמם". יש לשניהם הנאה [אבל] הוא עשה מעשה [והיא לא].

היה בעל קורה ראשון כו'. אמר ריש לקיש, [אם] הוין שתי פרות ברשות הרבים, אחת רבוצה ואחת מהלכת, [אם] בעטה מהלכת ברבוצה, פטורה. [ואם] בעתה רבוצה במהלכת, חייבת. נאמר רביה לזה, היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון, נשברה חבית בקורה, פטור, ואם עמד בעל קורה, חייב, והרי כאן דומה לרבוצה [שבעטה] במהלכת, וכתוב חייב [שבעל קורה שעמד הוי משונה שאין דרך פוש ברשות הרבים]. וכי זה מובן שזה צריך ראייה, לא [רק] שזה לא עזר לראיה, אלא שזה [פי] המשנה [קשה] על דברי ר"ל. שכן כלה [סיבה] שהפרה חייבת [שכן] בעטה, הרי [משמע] דאם [הזוקה ממילא, פטור. והרי מתני'] [שהוא נזק של] ממילא, וכתוב חייב. מתני' [מדובר], שפסקה [הקורה] לדרך כנבילה [פי] שתפס כל רוחב הרחוב, ואפילו נזק דממילא חייב שאין דרך לבעל החבית ללכת לצידה]. [אבל] כאן [מדובר] ששכב בצד אחד, [שהבהמה המהלכת] היתה צריך ללכת בצד השני.

אלא, הסוף של המשנה היא ראייה לריש לקיש, שכתוב, היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון, נשברה חבית בקורה, חייב, ואם עמד בעל חבית, פטור, והרי כאן שהוא דומה למהלכת ברבוצה, וכתוב פטור. [אין] ראייה מהמשנה, שכן המשנה מדבר שהולך כדרכו, [אבל] כאן [בב] בהמות [יאמר] [הרבוצה למהלכת שבעטה בה] אע"פ שיש לך רשות ללכת עלי, אבל אין לך רשות לבעוט ב⁵².

מתני'. שנים שהיו הולכים ברשות הרבים, אחד רץ ואחד הולך, או שהיו שניהם רצים, והזיקו זה את זה, שניהם פטורים.

גמ'. המשנה שלנו שלא כאיסי בן יהודה⁵³, שלמדנו, איסי בן יהודה אומר, הרץ חייב, מפני שהוא משונה. ומודה איסי, בערב שבת בין

השמשות, שהוא פטור, מפני שכן הוא רץ ברשות. א"ר יוחנן, הלכה כאיסי בן יהודה. וכי רבי יוחנן אמר כך. והרי ר' יוחנן אמר, הלכה כסתם משנה, ולמדנו במשנה, אחד רץ ואחד מהלך, או שהיו שניהם רצים, פטורים⁵⁴. המשנה שלנו [מדבר] בערב שבת בין השמשות [שאז איננו משונה לרוץ]. מאיפא אתה יודע. מזה שכתוב, או שהיו שניהם רצים, פטורים, למה [היו] צריכים [לכתוב] גם את הציור הזה. עכשיו אחד רץ ואחד הולך, פטור [אע"פ שאחד משונה ואחד לא משונה, וכי ב]שניהם רצים יש לשאול. אלא כך נאמר, אחד רץ ואחד הולך, פטור, במה מדובר, בע"ש בין השמשות, אבל בחול, אחד רץ ואחד מהלך, חייב. שניהם רצים, אפי' בחול, פטורים. אמר מר, ומודה איסי, בע"ש בין השמשות, שהוא פטור, מפני שרץ ברשות. בע"ש איך רשות יש. כדר' חנינא, שאמר ר' חנינא⁵⁵,

אבל אם ידוע דאינו רץ אלא לשאר חפציו ולא שייכי ביה צורך שבת, חייב כמו בחול:

ביאור: אבל בערב שבת בין השמשות - מי שהיה רץ לקידוש לבנה ומפני מרוצתו פגע בחנות אחת ושפך כד שמן ושיבר כלי זכוכית, חייב לשלם, דאין למידים כלל מרץ בין השמשות בערב שבת דבהיל טובא, שהרי הוא ספק לילה והוא זמן מועט לפני הלילה ממש (פ"ת).

מפני שרץ ברשות - אפילו רץ בעסקי לגומרם קודם שבת מיקרי ברשות, אבל ממ"ש הרמ"א אחר זה מוכח דס"ל דוקא דרץ בעסקי צרכי שבת מיקרי ברשות (סמ"ע).

⁵⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' שעח ס"ז): היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והזוקו זה בזה בין בגופם בין בממונם, אם לא ידעו זה בזה פטורים, אבל אם ראו זה את זה אע"פ שלא כיונו חייבים, לפיכך שנים שהיו רצים ברשות הרבים או שהיו מהלכים והזוקו זה בזה פטורים, הזיקו זה את זה חייבים:

ביאור: היו שניהן ברשות - כגון שנתן בעל החצר לשניהן רשות ליכנס. והוא הדין אם בעל הבית נתן לאחד רשות ליכנס לחצירו או שראהו נכנס מיקרי שניהן ברשות וכמ"ש לפני זה, אלא כשהבעל הבית נתן לו רשות לא שייך לומר דלא ידעו זה בזה ע"ש. ודוקא בהזוקו זה מזה פטורים, אבל הזיקו זה את זה חייבין, דכל אחד הו"ל לאסוקי אדעתיה כמו שאני נכנסתי לחצר חבירי ברשות או שלא ברשות כן נכנס ג"כ אחר, משא"כ באחד שנכנס לרשות חבירו שלא ברשות דלא הו"ל לבעל הבית לאסוקי אדעתיה שייכנס מי לרשותו שלא מדעתו, משו"ה אפילו הזוק ממנו הבעל הבית חייב הנכנס כמ"ש בסעיף שלפני זה (סמ"ע).

אף על פי שלא כיונו - דאדם מועד לעולם וכנ"ל סעיף א' (סמ"ע), ע"ל סימן תכ"א ס"ח בהג"ה (ש"ך).

לפיכך ב' שהיו רצים ברשות הרבים כו' - והלית שניהן ברשות הרבים מיקרי ברשות, וריצתם שמה מיקרי שלא ברשות, דהו"ל למיסק אדעתיה שמא יפגע בו חבירו ולא יהיה בידו לעמוד מלהזיקו. ומ"ש הזוקו זה בזה פטורים, היינו דוקא בלא ראו זה את זה (סמ"ע).

⁵⁵ עי' מהר"ל: בואו ונצא לקראת שבת וכו'. אלו שלשה לשונות שבת כלה מלכתא כי ג' דברים בשבת והם מצות שבת. המצוה האחת שצריך לשבות מן המלאכה כמו שמשמע לשון שבת והמצוה השנית שצריך שינוי בגדים שלא יהי' מלבוש שבת כמלבוש של חול ובשביל כך נקראת שבת כלה כי הכלה צריך לקשוט ביותר לכך קרא שבת כלה, והמצוה השלישית עונג שבת באכילה ושתיה ומפני כך קרא השבת מלכתא כי המלכתא יש לה עונג כמ"ש אפי' אתה עושה להם סעודה כסעודת שלמה בשעתו (ב"מ פ"ג) וכן אמרו שלחן של מלכים (ע"ז ל"ח) כלומר שיש בשלחן של מלכים כל תענוג, ולכן קרא מלכתא. ואלו ג' דברים נרמזים בשם שבת השין שבייתה הב' בגדים התיו תענוג וזהו יתורץ שאלת המדקדקים ששאלו על דקדוק המלה שאין לה דמיון כי התיו היא שורש מלשון שבייתה ותיו הנוספת כמו בלשון דלית (?) היא חסירה ולכן אמר בשבתו (במדבר כ"ח) התיו דגושה שהדגש מורה על התיו השניה ומלת שבת התיו חסירה מפני כי ג' אותיות שבת מורה על שלשה דברים שהם בשבת, וכולם נרמזו יחד בכתוב א', (ישעי' נ"ח) אם תשיב משבת רגלך. רגלך, דבר זה נאמר על השבייתה, וכבודתו מעשות דרכיך. על זה דרשו (שבת ק"ג) שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול, וקראת לשבת עונג. הוא עונג שבת, והם כנגד ג' דברים שהם באדם ולכלם שייך השבת, האחד לגוף של אדם, והשני הוא לנפש האדם, השלישי צלמו, והוא כבוד האדם. ולגוף נתן התענוג, הוא האכילה והשתיה, שהוא לגופו של אדם, המנוחה מן המלאכה הוא לנפש שהנפש ממנו התנועה וכל מלאכה, שהכל בא מכח הנפש ולכן אל הנפש הוא במנוחה ג"כ, וזהו דכתיב (שמות ל"א) שבת וינפש, כי כאשר שבייתה הנפש בשלימותה, והבגדים שהם לכבוד האדם, שהרי ר' יוחנן קרי למאניה מכבדותא, (שבת שם ב') וזה שייך לצלם האדם, עי' המשך לשונו בהערה יד.

⁴⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שעט ס"ב): הובא לעיל הערה 41.

⁵⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' שעט ס"ג): היה בעל החבית ראשון ובעל הקורה אחרון, ונשברה חבית בקורה, חייב. ואם עמד בעל החבית לנחה, פטור. ואם הזהיר לבעל הקורה שיעמוד, חייב. ואם עמד לתקן משאו, חייב בעל הקורה, אע"פ שלא הזהירו בעל החבית. וכן זה בא בנרו זה בא בפשתנו:

⁵¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' תכא ס"ב): המזיק לאשתו בתשמיש המטה חייב בנזקיה, האומר לחבירו קטע את ידי או סמא את עיני על מנת שאתה פטור, הרי זה חייב בחמשה דברים שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך. הגה: ויש אומרים דאם א"ל בפירוש על מנת לפטור פטור, אלא שאם לא א"ל בפירוש רק דברים שמשמען כך אנו דנין דבריו שלא פטור, כגון: שא"ל קטע ידי או סמא עיני, וא"ל המזיק (על מנת) לפטור וא"ל הניזק הן, אנו דנין שבתמיה קאמר הן וחייב המזיק:

ביאור: חייב בנזקיה - ר"ל חייב בד' דברים זולת הבושת, דלאו בכלל נזקיה הוא דהא לא כיון לביישה, אבל בשאר דברים אף על גב דיש לו רשות לשמש עמו, מ"מ ה"ל לעיוני דלא יזיק (סמ"ע).

קטע את ידי כו' - אפילו א"ל מתחילה בפירוש ע"מ לפטור אפי' חייב, בהני דוקא קאמר דחייב כיון דהן ראשי אברים ידועים, ואין אדם רוצה בחסרון איברים הללו וסבור שחבירו לא יקטעו ויסמאנהו אף על גב דא"ל ע"מ לפטור, אבל אם א"ל הכני פצעני ע"מ לפטור, והוא פצע בו בלא חסרון ראשי איברים, הוא פטור כמו בא"ל שבור את כדי ושאר כלים (סמ"ע).

כגון שאמר ליה קטע ידי כו' עד שבתמיה קאמר - ובהאי דלא אמר ליה בפירוש ע"מ לפטור אלא נוכל לומר דבתמיה קאמר, אפילו בלא ראשי איברים נמי אומריסנן דבתמיה קאמר וחייב, ולא נקט קטע ידי כו', אלא למדנינו דאם אמר בפירוש ע"מ לפטור דפטור אפילו בהני, ודוקא בהיזק ממון הוא דפטרינן ליה אף בלשון המתפרש דבתמיה קאמר וכמ"ש לעיל ריש סימן ש"פ ע"ש, ולא בצער דגופו (סמ"ע).

⁵² עי' שו"ע (ח"מ סי' שפט ס"כ): הובא לעיל הערה

⁵³ עי' שו"ע (ח"מ סי' שעח ס"ח): היה אחד רץ ואחד מהלך והזוק המהלך ברץ, חייב מפני שרץ שלא ברשות, במה דברים אמורים בחול, אבל בערב שבת בין השמשות פטור מפני שרץ ברשות, ודוקא בסתם דתלינן דרץ לצורך שבת,

המנוח פרק שרישי בבא קמא

נבא א ב מיי פ"ל
מנל' שבת ה"ב
מתעין לו טו"ע א"ח
ס"י רכב ט"ף ג'
ס ג מיי פ"ל מהל'
מנל' וזמין כולל ה'
מתעין ע טו"ע ח"מ
י"ד הכה ט"ף ט'
סא דמיי' ע"ז מהל'
מסדריק' הלכתי יב
מתעין לאורן ק"ט
סב ה מיי' שם ה"ל וא'
מתעין ט'
סג ו ז ח ט מיי' פ"ז
ממלכות רות ה"ל ז'
סד י כ מיי' ה"ל ז'
סה ל מ מיי' פ"ל מהל'
מנל' וזמין ה"ל י'
מ"מ מתעין עט ע"ש
טו"ע ח"מ ס"פ ט"ז ס"ט'
סז ט מיי' פ"ז מהל'
רולת ושמית נפש
הלכה יא סגן ע"ש ט':

ונתזה בקעת ומפחה לו בפניו. לא גרסינן ומת דהא זמיקי לה
לענין ארבעה דברים: **ז**ה שלדעת חבירו נכנס. משמע
לדאיקי כשראהו נכנס והל"ת בשלא ברשות אמאי פטור כיון שראהו
שכנסהו הו' אמרינן ב"ה הפריה (למקן מתי' וס' ל"ה היקוף) הנכנס לחצר
בעל הבית שלא ברשות דלפי' בעל
הבית היקוף חייב אי הוה ידע ביה
ואפילו שלא בזמנה דומיא דלא הוה
ידע דפטור התם וי"ל הא דקתני
רישא פטור היינו מד' דברים אבל
זמק חייב וכן פ"י בקונטרס ח"ג כולה
בריימא בשלא ראהו מ"מ חשיב לדעת
חבירו שיהיה לו לידע שלא על חס
שאל ממנו רשות אלא משום שרואה
ליכנס: **ד**ל"א סגי ליה בגלות -
וה"ל תאן בלאו הן הגולין (מנחות):
הזרק אבן לחצרו והרג אס' י"ט לו
רשות לניזק ליכנס לשם גולה ואס'
לאו אינו גולה ואמאי גולה כשנכנס
ברשות וי"ל דהתם מיידי כגון שיש לו
דרך בחצרו או בחצר או במתנה או
בשאלה או בשכירות שאין בעל החצר
יכול לעכב עליו אבל הכא מיידי
ברשות שאלה רשות ליכנס כיון ששאל
דילמד הוא שיכנס לרשות כיון ששאל
ממנו רשות להכי הוי קרוב למוזד:
מיתבי הוזרק אבן לרה"י והא'
הכא דשוגג קרוב למוזד.

בואו ונאלף. כלום המקבל פני מלך: **מתני'** **המבקע**. ע"ש:
והו"ק דרס"י. של אחרים: **ברשות סימיו**. שלו: **והו"ק ברשות**
סימיו אחר. של אחרים חייב: **ג**מ' **דשכימי רבי**. והוה ליה
לענין: **דלא שכימי רבי**. במקום הנזק: **פטור**. מנלות: **חייב**
כד' דכריס. אס' לא מת אלא הזק

"בואו ונצא לקראת כלה מלכתא ואמרי לה
לקראת שבת כלה מלכתא רבי ינאי
ימתעמף וקאי אלא בואי כלה כלה:
מתני' **המבקע** (ה) **ברה"י והו"ק ברה"י ברה"י**
והו"ק ברה"י ברה"י והו"ק ברה"י אחר חייב:
גמ' **וצריכא דאי תנא המבקע ברה"י והו"ק**
ברה"י משום דשכימי רבים אבל מרה"י
לרה"י דלא שכימי רבים אימא לא ואי תנא
מרה"י לרה"י משום דמיעיקרא שלא ברשות
עביד אבל מרשות היחיד לרה"י דברשות
עביד אימא לא ואי תנא הנך תרתי הא
משום דשכימי רבים והא משום דשלא
ברשות אבל מרה"י לרה"י אחר דלא שכימי
רבים ומיעיקרא ברשות אימא לא צריכא:
ת"ד הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות
ונתזה בקעת ומפחה על פניו ומת פטור
ואם נכנס ברשות חייב מאי חייב אי"ר ויסי
בר חנינא חייב בד' דברים ופטור מגלות
לפי שאין דומה ליער יער זה לרשותו נכנס
וזה לרשותו נכנס זה לרשות חבירו נכנס
אמר (ב) רבא ק"ו ומה יער זה לדעתו נכנס וזה
לדעתו נכנס נעשה כמי שנכנס לדעת
חבירו וגולה זה שלדעת חבירו נכנס לא
כל שכן אלא אמר רבא מאי פטור מגלות

דלא סגי ליה בגלות והיינו מעמא דרבי יוסי בר חנינא משום דהוי ליה
שוגג קרוב למוזד מתיב רבא *הוסיף לו רצועה אחת ומת הרי זה גולה
על ידו והא הכא דשוגג קרוב למוזד הוא דאיבעי אסוקי אדעתיה
דמייתי אינשי בחדא רצועה וקתני הרי זה גולה אמר רב שימי
מנהרדעא דטעי במנינא *מפח ליה רבא בסגדליה אמר ליה
אמו הוא מני והתניא *גדול שבדיינין קורא והשני מונה והשלישי אומר
הכחו אלא אמר רב שימי מנהרדעא דמעה דיינא גופיה מיתבי *הוזרק את
האבן לרה"י והרג הרי זה גולה והא הכא דשוגג קרוב למוזד הוא דאיבעי
ליה אסוקי אדעתיה דברה"י שכימי אינשי וקתני הרי זה גולה *אמר רב שמואל
בר יצחק *בסותר את כותלו איבעי ליה עיוני בסותר בלילה *בלילה גמי
איבעי ליה עיוני *בסותר את כותלו ביום לאשפה האי אשפה ה"ד אי דשכימי
רבים מוזד הוא ואי לא שכימי רבים אנוס הוא אמר רב פפא [לא צריכא
אלא] *באשפה העשויה להפנות בלילה ואינה עשויה להפנות ביום ואיכא
דמיקרי ויתב מוזד לא הוי דהא אינה עשויה להפנות ביום אנוס גמי לא
הוי דהא איכא דמיקרי ויתב רב פפא משמיה דרבא מתני לה ארישא
להנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות ונתזה לו בקעת ומפחה לו על פניו
ומת פטור אמר רבי יוסי בר חנינא *חייב בארבעה דברים י'פטור מגלות
מאן דמתני לה אסיפא כ"ש ארישא ומאן דמתני לה ארישא אבל אסיפא *כיון
דברשות חייב גלות ומי חייב גלות והתניא הנכנס לחנותו של נפח ונתזה
ניצוצות ומפחה לו על פניו ומת פטור ואפילו נכנס ברשות הכא במאי עסקינן
בשוליא דנפחי שוליא דנפחי למקמלא קאי כשרבו מסרהב בו לצאת ואינו
יוצא ומשום דרבו מסרהב בו לצאת למיקמליה קאי כסבור יצא אי הכי אחרנמי
אחר

בקעת והיקוף חייב ואס' מת אלא גולה לפי שאין דומה ליער והתניא רבי חייב פטור נימול דלא פליג דהא דאמר ר' יוסי בר חנינא כשראהו ומה
דקני ר' חייב בשלא ראהו הרי משמע אפי' דראהו פטור מגלות כיון דנכנס שלא ברשות אל"ע' דמסרהב בו ללא תמיידינן גבי נפח
היכל דנכנס ברשות ובי דחי בירושלמי ומוקי דר' תנינא כשאומר לו הכנס ודחי לריך להטעמיה כשלא ראהו דלא תקשה דנפח על
מה שקורא פטור מגלות: **מאן** דמתני לה אסיפא כ"ש ארישא. משמע דיותר הרישא קרובה לאנוס ממה שהסיפא קרובה למוזד ויתמה
אי מטעם אנוס פטור מגלות כ"ש שהיה לו לפטור מארבעה דברים כדמוכח לעיל בסוף פרק ט"ז (דף כ"ו) בהכיר בה ושכחה דפטור
מארבעה דברים וחייב גלות וי"ל דלאו מטעם אנוס פטור ליה הכא אלא לפי שאין דומה ליער כשנכנס שלא ברשות והא דקאמר
כל שכן ארישא משום דמי אסיפא טפי ליער מרישא וכן פירש בקונטרס: והוליא

[במשנן]
שמשניות
איתא לסיפ'
מתלהמבקע
ברה"י ואח"כ
המבקע ברה"י
וכזה מונח
סדר הברייתא
במשנן]

הגהות
הביח
(ה) בשנה
המבקע ברה"י
והו"ק ברה"י
בכ"כ והו"ק
כ"כ (ב) (ג)
אמר כ"כ ק"ו
ומה יער:
(ג) רש"י ד"ס
טעם וד"ס
במשנן
ה"ל:

מכות כ"ב
[מו"ק ס"ה
כ"ב (ב)
מכות כ"ב,
כ"ב (ב)
מכות ח'
ג"ז ט"ז]

דאית ליה ארישא עליה א"כ דאמר ר' ג' לא היה ליה אסוקי אדעתיה דלמא לא נפק. רב ובר דתני אהא ומצא פרש למצויה עצמו מכאן א"ר אלעזר בן יעקב משיצתה אבן מידו הוציא הלא את דאית וקבלה
פטור מגלות וחייב ב' דברים מאן דמתני אהא חייב ב' דברים כל שבן אקמימא דרואי חייב ומאן דמתני לה אקמימא אבל אהא פטורין למידי מ' דברים וחייב בנזק וברבא דאמר כה"פ פ' כיצד היתה
אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה מעולם ופטור ותפלה לענין נזקין חייב לענין ד' דברים פטור ואפי' אנוס חייב בנזק הכין דאמור רבנן כה"פא פצע תחת פצע לחייב על השוגג כמזיד ועל האנוס כרצון:
(ח) חולי י"ל ואפילו בלחו מכוין להזיק חייב. (ז) ס"ל דנפחי. (ג) כלה דל"ל אל"ע' דאמר לא מ"מ לא הוי ליה לאסוקי אדעתיה וכו'.

בואו ונצא לקראת כלה המלכה [כאדם המקבל פני מלך], ויש אומרים, לקראת שבת כלה המלכה⁵⁶. רבי ינאי התעטף, ועמד ואמר, בואי כלה, בואי כלה⁵⁷.

מתני'. המבקע [עצים] ברשות הרבים והזיק ברשות היחיד [של אחרים, או בקע] ברשות היחיד [של אחרים] והזיק ברשות הרבים, [או בקע] ברשות היחיד והזיק ברשות היחיד אחר [פ"י של אחרים אחר], חייב⁵⁸.

גמ'. וצריכים [את כל ג' המקרים], שאם היינו לומדים [רק] המבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים, משום [שברשות הרבים] שכיח רבים [והיה לו לחשוב שיהיה שם אנשים], אבל מרשות הרבים לרשות היחיד שלא שכיח רבים [במקום הנזק], נאמר שלא [חייב]. ואם [רק כתוב] מרשות הרבים לרשות היחיד, משום דמתחילה עשה שלא ברשות, אבל מרשות היחיד לרשות הרבים שעשה ברשות, נאמר לא [חייב]. ואם כתוב שנים אלה, זה [חייב] משום ששכיח רבים, וזה משום [שעשה] שלא ברשות, אבל מרשות היחיד לרשות היחיד אחר, שרבים לא שכיחים ומתחילה ברשות, נאמר שלא [חייב], לכן רואים שכל הג' מקרים], נצרכים. הרבנים למדו, הנכנס לחנות של נגר ללא ברשות, ונתזה בקעת, והכה על פניו ומת, פטור [מכלום], שכן לא פשע בכלל], ואם נכנס ברשות, חייב. מה [פירוש הדבר] "חייב". א"ר יוסי בר חנינא [אם לא מת] חייב בד' דברים [שהוא פושע, אבל פטור מגלות. ואם מת] פטור מגלות, לפי שאין דומה ליער. יער, זה נכנס לרשותו וזה נכנס לרשותו, [אבל] כאן [המזיק] נכנס לרשות חבירו. אמר רבא, [לפי דבריו] כל שכן [הוא צריך להיות חייב גלות], ומה יער, זה נכנס לדעתו [פ"י ללא רשות חבירו] וזה נכנס לדעתו, נעשה כמי שנכנס לדעת חבירו וגולה, זה שלדעת חבירו נכנס, לא כל שכן [שחייב גלות]. אלא אמר רבא, מהו [פירושו שהוא] פטור מגלות. שלא מספיק לו בגלות, והיינו טעמו של רבי יוסי בר חנינא, משום שהוא שוגג קרוב למזיד [שכן הוא היה צריך לבדוק אם יש אנשים שם].

רבא שאל [שליח ב"ד שהיה מכה אדם שהיה חייב מכות ו] הוסיף לו רצועה אחת [על מה שאמדוהו בית דין שיכול לקבל] ומת, הרי זה גולה⁵⁹. והרי כאן שהוא שוגג קרוב למזיד, שהוא היה צריך לחשוב, שאנשים

⁵⁶ ע"י שר"ע (א"ח ס' רסב ס"א): ילבש בגדיו הנאים וישמח בביאת שבת כיוצא לקראת המלך וכיוצא לקראת חתן וכלה, דרבי חנינא מעטף וקאי בפניא דמעלי שבתא, ואמר: בואו ונצא לקראת שבת מלכתא. ר' ינאי אומר: בואי כלה, בואי כלה. הגה: וילביש עצמו בבגדי שבת מיד אחר שרחץ עצמו, וזהו כבוד השבת. וע"כ לא ירחץ לשבת אלא סמוך לערב, שילביש עצמו מיד. ע"י מ"ב: ילבש וכו' - וילך בהם עד מ"ש אחר הבדלה.

וישמח בביאת שבת - וכל המרבה לכבדו הן בגופו הן בבגדיו הן באכילה ושתיה הרי זה משובח ועיין בסימן רמ"ב. בזהר (תיקל"ז סד ע"ב הובא בהערה) ומקובלים וזהירו מאד שלא יהיה שום מחלוקת בשבת חס ושלום ובפרט בין איש לאשתו.

כיוצא וכו' - בקצת מקומות נוהגין לצאת מבה"כ לעזרה ואומרים בואו ונצא וכו', ואנו נוהגין שמהפכין פניהם לצד מערב כשאומרים בואי בשלום וכו', ונוהגין לעמוד אז ולעשות דוגמא כמו שמקבל פני אדם גדול.

מיד אחר וכו' - וגם הנשים נוהגות קודם הדלקת הנרות לרוחץ את עצמן וללבוש בגדי שבת ואשרי להם.

סמוך לערב - היינו כשהוא רוחץ עצמו מעט בביתו וכמו שמובא בגמרא [שבת כ"ה ע"ב] לענין ר' יהודה בר' אלעאי ע"ש אבל כשהוא הולך לבית המרחץ בודאי מהנכון להקדים עצמו כדי שלא יבוא לחילול שבת ובפרט בימי החורף כשהימים קצרים.

⁵⁷ ע"י שבת קיט ע"א: רבי חנינא מעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא, אמר: בואו ונצא לקראת שבת המלכה. רבי ינאי לביש מאניה מעלי שבת, ואמר: בואי כלה בואי כלה.

⁵⁸ ע"י שר"ע (ח"מ ס' תנא ס"ט): המבקע עצים ברשות הרבים ופרח עץ מהם והזיק ברשות היחיד, או שבקע ברשות היחיד והזיק ברשות היחיד אחר, או שנכנס לחנותו של נגר בין ברשות בין שלא ברשות ונתזה בקעת וטפחה לו על פניו, חייב בד' דברים ופטור מהבשות:

ביאור: המבקע עצים ברשות הרבים כו' - לא זו אף זו קאמר, לא מיבעיא אם הבקיעה היתה במקום דשכיחי רבים דהיה לו ליהזר טפי, דחייב, אלא אפילו הבקיעה היתה ברשות היחיד וגם ההזיק נעשה במקום דלא שכיחי בה רבים, אפילו הכי חייב, לא מיבעיא בנזק אלא אפילו בשאר ג' דברים, משום דקרוב לפשיעה הוא זה, וזולת הבושת דפטור כיון דלא כיון לזה (סמ"ע).

או שנכנס בחנותו של נגר - אפילו לא ראהו נכנס חייב, דכל אומן שדרך בני אדם ליכנס לביתו בשביל אומנותו יש ליהזר יותר, אף שזה לא נכנס כדי לקנות ממנו, מ"מ מזהיר ועומד הוא על כל הנכנסים כיון שדרך לנכנס ולקנות ממנו (סמ"ע).

⁵⁹ ע"י רמב"ם (סנהדרין פט"ז ה"ב): מת תחת ידו פטור, ואם הוסיף רצועה אחת על האומד ומת הרי החזן גולה.

מתים [בתוספת] הכה אחת, ו[עכ"ז] כתוב, הרי זה גולה. אמר רב שימי מנהרדעא, [כאן לא מדובר שהוא הוסיף מדעתו, אלא] שטעה מנין [המכות]. רבא הכה לו [לרב שימי] על הסנדל שלו, אמר לו, וכי הוא מונה. והרי למדנו, גדול שבדיינים קורא [את הפסוק]: והפלא ה' את מכותך וכו' ⁶⁰, והשני מונה, והשלישי אומר הכהו. אלא אמר רב שימי מנהרדעא, [מדובר במקרה] שהדיין עצמו טעה.

שאלו שאלה מברייטא, הזורק את האבן לרשות הרבים והרג⁶¹, הרי זה גולה, והרי כאן זה שוגג קרוב למזיד הוא⁶², שהוא היה צריך לחשוב שאנשים שכיחים ברשות הרבים, וכתוב, הרי זה גולה. אמר רב שמואל בר יצחק [כאן לא מדובר שזרק אבן לרה"ר סתם, אלא מדובר באדם] שסתר את כותלו. [עכ"ז הוא סותר כותלו, וזורק אבניו רה"ר] הוא צריך לבדוק [אם יש אנשים שם. אלא מדובר] בסותר [את כותלו] בלילה. גם בלילה הוא צריך לבדוק [אם יש אנשים. אלא מדובר] בסותר את כותלו ביום לתוך אשפה⁶³. האשפה הזאת איך מדובר. אם שכיח [ש]רבים [נמצאים שם, הרי] הוא מזיד. ואם לא שכיח רבים, הוא אנוס. אמר רב פפא, [לא, אלא] צריכים, אלא באשפה שבו אנשים נפנין בה לנקביהם בלילה ולא נפנים בה ביום, ויש שמקרים? ויושבים, [ואז הסותר כותלו לשם] איננו מזיד, שהרי אינה עשויה להפנות ביום, אבל הוא גם כן אינו אנוס, שהרי יש שמקרים ויושבים.

רב פפא בשם רבא למדו [את ההלכה של ר"י בר חנינא] על תחילת המשנה?, הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות, ונתזה לו בקעת והכה לו על פניו ומת, פטור. אמר רבי יוסי בר חנינא, חייב בארבעה דברים [שהוא פושע כיון שראה שנכנס, הוא צריך לבדוק שהוא לא ינזק ממעשיו] ופטור מגלות⁶⁴. מי שלימדו על סוף המשנה [פ"י שהוא פטור מגלות, שאינו דומה ליער], כל שכן על תחילת המשנה [הוא פטור מגלות], ומי שלימדו על ההתחלה, אבל על הסוף כיון ש[נכנס] ברשות, חייב גלות.

ומי חייב גלות. והרי למדנו, הנכנס לחנותו של נפח, ונתזה ניצוצות והכה לו על פניו ומת, פטור, ואפילו נכנס ברשות. במה מדובר כאן, בתלמידו של אותו נפח. [וכי] תלמיד של עומד ליהרג. כשרבו מפציר בו לצאת ואינו יוצא. [וכי] משום שרבו מפציר בו לצאת, הוא עומד ליהרג. [מדובר שהנפח] חשב שיצא. אם כן, גם כן [איש] אחר [דינו כן, ולמה מוזכר דווקא תלמידו].

⁶⁰ ע"י רמב"ם (סנהדרין פט"ז ה"א): הגדול שבדיינים קורא כל זמן שזה לוקה אם לא תשמור לעשות, והפלא ה' את מכותך, ומתכוין שיגמור הפסוקים עם המלקיות, ואם לא גמר חוזר לתחילת המקרא וקורא וחוזר וקורא עד שתגמר כל ההכאה, והשני שבדיינים מונה והשלישי אומר לחזן הכה, כל זמן שמכה על פיו הוא מכה.

⁶¹ ע"י רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"ו ה"ו): כיצד, הזורק אבן לרשות הרבים והרג, או הסותר כותלו לרשות הרבים ונפלה אבן והמיתה, בין שסותרו ביום בין שסותרו בלילה, הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט מפני שזו פשיעות היא שהרי היה לו לעיין ואחר כך יזרוק או יסתור.

⁶² ע"י מכות ח ע"א שמכנה שהוא מזיד ולא שוגג קרוב למזיד.

⁶³ ע"י רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"ו ה"ז): סתרו לאשפה בלילה אם הרבים מצויין בה הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט ואם אין הרבים מצויין בה כלל הרי זה קרוב לאנוס ופטור מן הגלות.

⁶⁴ ע"י רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"ו ה"א): הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות והרגו בעל הבית בשגגה פטור מן הגלות, שני' ואשר יבא את רעהו בעיר, מה יער שיש רשות לנהרג להכנס לשם אף כל כיוצא בו, לפיכך הנכנס לחנות הנגר שלא ברשות ונתזה בקעת וטפחה לו על פניו ומת פטור מגלות, ואם נכנס ברשות הרי זה גולה.

[איש] אחר אין לו מורא ממלמדו [ולכן היה צריך לחשוב שאפילו אם הפציר לו לצאת אולי לא יצא, אבל התלמיד] הזה יש לו מורא של רבו. רב זכיר בשם רבא לימדה על זה: [נאמר] "ומצא" פרט לממציא את עצמו, מכאן א"ר אליעזר בן יעקב, מי שיצתה אבן מתחת ידו, והוציא השני את ראשו וקיבלה [בראשו], פטור [הזורק]. א"ר יוסי בר חנינא, פטור מגלות וחייב בארבעה דברים [שהוא פושע שזרק למקום שבני אדם מצויים]. מי שלימד [חייב ד' דברים] על זה, כ"ש על [ההלכה] הראשונה [פי' הנכנס לחנותו של נגר, שמאחר שראה שנכנס היה צריך לבדוק אם הוא שם], ומי שלימדו על [ההלכה] הראשונה, אבל על זה פטור לגמרי.⁶⁵ הרבנים למדו, פועלים שבאו לתבוע שכרן מבעל הבית, ונגחן שורו של בעל הבית, או נשכן כלבו של בעה"ב ומת, פטור⁶⁶, חרים אומרים, הפועלים רשאים לתבוע שכרן מבעל הבית. איך מדובר. אם [הבעל הבית] מצוי בעיר, מהו טעמו של אחרים. ואם [בעל הבית] שכח בביתו, מה טעמו של התנא הראשון. לא [מדובר בספק כזה, אלא] צריך [לומר שמדובר], באדם ששכח ולא שכח, [והפועל] קורא [לבעל הבית] בולת, [והבעל הבית] אומר "כן", אחד סובר, "כן" משמע "תיכנס". ואחד סובר "כן" משמע "תעמוד על מקומך"⁶⁷. יש ברייתא הלומד כמו מי שאומר "כן" משמע "תעמוד על מקומך", שלמדנו, פועל שנכנס לתבוע שכרו מבעה"ב, ונגחו שורו של בעה"ב או נשכו כלבו, פטור, אף על פי שנכנס ברשות. למה [השור] פטור. אלא [צריך לומר שזה] לא [במקרה הפשוט אלא מדובר שהפועל] קורא [לבעל הבית] בולת, [והבעל הבית] אומר "כן", ולכן לומדים ש"כן" משמע "תעמוד במקומך". מתני'. שני שוורים תמים שחבלו זה את זה, [שמין מה הזיקו של זה יותר על נזקיו של זה, ובאותו המותר] משלם במותר חצי נזק⁶⁷. [אבל אם]

⁶⁵ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ל): הזורק אבן ולאחר שיצאה מתחת ידו הוציא הלה ראשו מהחלון וקבלה, פטור מכולם שנאמר (דברים יט ה) ומצא את רעהו פטור לממציא את עצמו.

⁶⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שפט ס"י): הובא לעיל הערה.

⁶⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תב): שני שוורים תמים שחבלו זה בזה, משלמים במותר חצי נזק. כגון אם אחד הזיק בחבירו שוה ק', והשני הזיק שוה נ', יצאו חמשים בחמשים, והנ' הנותרים ישלם לו חציים. (ואפילו נאבד האחד. ודוקא ששוה כל אחד דמי נזקו, אבל אם אינו שוה כל כך, אינו מנכה לו רק מה שיוכל לגבות מגופו). ואם שניהם מועדים, משלמים במותר נזק שלם. ואם היה אחד תם ואחד מועד, מועד בתם שהזיק המועד לתם יותר ממה שהזיק, ישלם במותר. נזק שלם. כגון אם הזיק מועד בתם מאה, והתם לא הזיקו אלא נ', משלם לו ע"ה. תם במועד ישלם לו חצי נזק, כגון שהזיק תם במועד ק', והמועד לא הזיקו אלא כ"ה, משלם לו כ"ה: הגה⁶⁷ דכל זה מיירי דוקא שהתחילו בבת אחת, או לאחר שנפרדו זה מזה חזר השני וחבל בראשון, אבל אם אחד התחיל, המתחיל משלם והשני פטור, דכל המשנה ובא אחר ושינה (בו) פטור. וכן הוא לקמן סימן תכ"א סעיף י"ג לענין שני אנשים שחבלו זה בזה, והמחבר שפסק כאן כמי שחולק, וסבירא ליה שאין לחלק, ולקמן פסק כמו שכתבת, לא כיון יפה:

ביאור: יצאו חמשים בחמשים כו' - ונ"מ אם נאבד האחד וכמ"ש הרמ"א על זה, דה"א כיון דהשור תם אינו משלם אלא מגופו, נמצא שור של ראובן שנגח שור של שמעון והפסידו מנה ואח"כ חזר שור של שמעון ונגח לשור של ראובן שוה מנה והפסידו חמשים, ונאבד שור של שמעון אח"כ, ה"א דראובן יפסידו הזיקו שאין לו מקום לגבות ושמעון יגבה חמשים זוז משורו של ראובן, קמ"ל דלא, אלא מיד שהזיקו זה את זה מנכין זה את זה בכדי שווי דמי ההזיק והמותר משלם חצי נזק. א"נ קמ"ל אף על גב דשור אחד יפה למכור מהשני, וה"א כיון דק"ל דגובין וחוזרין וגובין לשני בעלי חובות שחייבין זה לזה היכא שיש להן נ"מ כגון שיש לאחד עידית ובינונית ולהשני זיבורית וכמ"ש לעיל סימן פ"ה סעיף ג', ה"נ יגבה כל אחד דמי נזקו מהמזיק, קמ"ל כיון דהניזק משלם ממיטב זהו מיטב שלו שיעמוד כל אחד בשלו. והאי טעמא בתרא שייך בשני מועדים דהן גובין מעידית שיש למזיק ולא בתמין, וטעם הראשון שייך דוקא בשני תמין דהן משלמין דוקא מגופן. וכן בשנים שחבלו זה בזה דמשלמין במותר נזק שלם וכתבו לקמן בסימן תכ"א סעיף י"ג, שייך ג"כ טעם בתרא (סמ"ע), כל זה הוא כשנעשה הנזק השני קודם שהיה ביד הניזק הראשון להביא עדים, ואז עדיין לא נעשה שותף כמבואר בש"ך סימן ת"א סק"א, אבל אם בידו להביא עדים נעשה שותף, ואז מה שהזיק המזיק אח"כ צריך הוא לסבול לפי ערך חלק שיש לו בו חוץ מה שיש עליו לשלם למזיק מה שהזיק שורו לחלקו של מזיק, ואז יש חשבון אחר הכל לפי החלק, ועיין בסמ"ע סוף סימן ת"ד (פ"ת).

ודוקא ששוה כל אחד כו' - דוקא במאי דיכלי לאישתלומי ממנו אהדדי, אבל שור שוה ר' שנגח לשור שוה מנה והכחישו פ' זוז וחזר האחרון ונגח הראשון והכחישו מנה, אם נאמר נוציא מ' שהוא חצי נזק שחייב הראשון כנגד מ' מחמשים שחייב האחרון וגובה הראשון מהאחרון ל' דינרים במותר חצי נזק, לקתה מדת הדין, שהרי האחרון שהכחישו הראשון מנה אינו שוה אלא כ' ואין

שני [השוורים] מועדים, [מי שהזיק יותר] משלם במותר נזק שלם. [אבל אם שור] אחד תם [ושור] אחד מועד [שחבלו זה את זה, אם השור ה]מועד [חבל ביותר] בתם, משלם במותר נזק שלם. [אבל אם השור ה]תם [חבל ביותר בשור] המועד, משלם במותר חצי נזק. וכן שני אנשים שחבלו זה בזה⁶⁸, [מי שהזיק יותר] משלם במותר נזק שלם. אדם [שחבל בשור ה]מועד או [שור ה]מועד [שחבל] באדם, משלם במותר נזק שלם⁶⁹. אדם [שחבל בשור ה]תם או [שור ה]תם [שחבל] באדם⁷⁰. אדם [שחבל במותר בשור ה]תם, משלם במותר נזק שלם. [אבל שור ה]תם [שחבל במותר] באדם, משלם במותר חצי נזק, ר' עקיבא אומר, אף תם שחבל באדם, משלם במותר נזק שלם.

גמ'. הרבנים למדו [נאמר] "כמשפט הזה יעשה לו", כמשפט שור בשור כך משפט שור באדם [שהפסוק הזה מדבר בשור שהזיק אדם], מה שור בשור, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, אף שור באדם, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם. ר' עקיבא אומר, כמשפט הזה, כתחתון ולא כעליון [פי' משפט התחתון מדבר במועד וקרא הראשון בתם. היינו חושב שתם שחבל באדם יהא כמועד לכל דבריו] אולי משלם מן העלייה. מלמד הנאמר "יעשה לו", משלם מגופו [ואם אינו שוה כנגד כל החבלה יפסיד ניזק ואינו נוטל אלא השור], ואינו משלם מן העלייה.

ורבנן [שלא דורשים כך] למה [נאמר] "כמשפט הזה". לפוטרו מארבעה דברים [פי' שכך משמע "משפט זה" יש לו לשלם נזק שלם ולא משפט אדם החובל בחבירו]. ורבי עקיבא, מאיפה הוא לומד לפוטרו מארבעה דברים. הוא לומד אותו מ[זה שכתוב] "איש כי יתן מום בעמיתו", איש בעמיתו, ולא שור בעמיתו. ורבנן [איך הם לומדים, הם יענו] אם [היו דורשים] משם הייתי אומר צער לבדו [שאינו בו חסרון כסף], אבל ריפוי ושבח [שחסר בו כסף אולי דינם כנוק וחייב], נאמר שיתן לו, לכן לומדים [מהתוספת "איש בעמיתו", שלא].

מתני'. שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים, ואין הנבילה יפה כלום, נוטל את השור.

גמ'. מיהו [מחבר של] המשנה. רבי עקיבא היא, שלמדנו, [במקרה ששור תם ששוה מנה שהרג שור שוה מאתים, והנבילה לא שוה כלום, המזיק] שם את השור [התם] בב"ד [ויתן לו מעות דמי השור, שהו אחצי נזקו], דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, השור [המזיק עצמו] יקח [הניזק]. במה חולקים. ר' ישמעאל סבר, בעל חוב הוא והוא חייב לו כסף. ור' עקיבא סובר, [המזיק והניזק] הם שותפים [בשור המזיק]⁷¹. וחולקים בפסוק הזה "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", ר' ישמעאל סבר, הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] מזהיר לבית דין [למכור את השור החי], ור"ע סבר, הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] מזהיר למזיק ולניזק [למכור את השור החי]. איזה [חילוק הלכתי יש] ביניהם. יש [חילוק הלכתי] ביניהם אם הניזק הקדישו [לר"ע זה הקדש, ולר"י אינו קדוש].

רבא שאל את רב נחמן, אם המזיק מכר [את השור המזיק], לר' ישמעאל מה דינו. מאחר וא"ר ישמעאל בעל חוב הוא וזווי הוא שחייב לו, מכור, או אולי

להראשון להשתלם אלא מגופו, והראשון שחייב להאחרון מ' זוז עדיין שוה מנה ויכול להשתלם ממנו, לפיכך דין הוא בזה שנוציא כ' כנגד כ' שהוא שיעור מאי דאית להו לאישתלומי מהדי ויגבה האחרון מהראשון כ' זוז שהוא מותר מ' מחצי נזק שלו, ונמצא דפעמים שזקוק מועט גובה יותר מחבירו שזקוק מרובה (סמ"ע).

כגון אם הזיק מועד בתם ק' כו' - היה יכול לומר כגון דגם המועד לא הזיקו אלא נ' אפ"ה משלם המועד במותר כ"ה אחר שניכה כ"ה דחצי נזק דתם נגד כ"ה מנ' דמועד (סמ"ע).

או לאחר שנפרדו כו' חזר השני וחבל כו' - דאז הוי השני ג"כ כהתחלה חדשה, משא"כ אם חבל השני בראשון קודם שנפרדו, וז"ש הרמ"א אבל אם אחד התחיל כו' (סמ"ע).

כמי שחולק כו' - ו"א דלית פלוגתא בזה, דכ"ע ס"ל דאם לא התחילו יחד אלא שחזר ונגח קודם שנח רוגזו, דהשני פטור, ולא פליג אלא דאם התחילו כאחד והיה אחד תם ואחד מועד דמשלם תם במועד נזק שלם, דבזה ס"ל למחבר דאפילו התחילו יחד אינו משלם התם אלא חצי נזק, ועי' לקמן סי' תכ"א ס"ג, ודלא כרמ"א (סמ"ע וט"ז).

⁶⁸ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תכא ס"ג): הובא לעיל הערה ד.

⁶⁹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תה ס"א): שור שחבל באדם, אפילו נתכוון לבהמה וחבל באדם, דינו כדין שור שהזיק לשור, תם משלם חצי נזק, ומועד נזק שלם, ופטור מצער וריפוי ושבח ובושת, שלא חייבה תורה בארבעה דברים אלו, אלא באדם:

⁷⁰ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שעח ס"א): הובא לעיל הערה.

⁷¹ ע"י לקמן הערה 105.

כיון ש[השור המזיק] משעבוד לניזק אין לו הכח? א"ל, אינו מכור⁷². והרי למדנו, [שאם המזיק] מכרו, מכור. [אע"פ שמכור, עכ"ז יכול הניזק] חוזר וגובהו [מהלוקח]. וכי מאחר שחוזר וגובהו, למה מכור. לחרישתו [שאין הלוקח חייב לשלם למוכר שכירות על החרישה שעשה]. [וכי] למדנו מזה, [שמי ש]לוה [כסף, ואחרי שלוה] מכר מטלטלים [ואין לו מה לשלם את חוב] ב"ד גובין [למלוה את החוב] מהם [פי' מהמטלטלים האלה, הרי אין הדין כך, שכן מטלטלים אינם דבר שעומדים בעין והמלוה לא סומך עליהם]. שם [במקרה של הזיק שור תם] שונה, שזה כמי שעשה אותו [פי' השור המזיק] אפותיקי [אם לא אפרע לך חובך ממקום אחר הרי זה לפניך לגבותה] (רש"י גיטין מ"ע"ב).

והרי רבא אמר, [מי שלוה כסף] עשה עבדו אפותיקי ומכרו, בעל חוב גובה הימנו. [אבל אם עשה] שורו אפותיקי ומכרו, אין בעל חוב גובה הימנו. למה [כשעשה] העבד [אפותיקי גובה הימנו]. משום שיש לו קול [פי' יש קול דבר שעשה שעבוד על עבדו], כמו כן כאן, כיון שנגח יש לו קול, שקוראים לו שור נוגח.

רב תחליפא בן מערב [פי' שהוא בן ארץ ישראל] לימוד לפני רבי אבהו, מכרו [שור המזיק] אין מכור, [אמנם אם] הקדישו מוקדש. מי מכרו. אם תאמר [שהמזיק] מכרו, מי [לימד שאם] מכרו [שור המזיק] אין מכור. ר"ע היא, שאמר, הוחלט השור. [אבל קשה, שכן מה שכתוב] הקדישו מוקדש⁷³, באנו [לשיטת] רבי ישמעאל, שאמר, יושם השור בב"ד. אלא [כאן מדובר] שהניזק [מכר את השור המזיק, ואז] מי [סובר] מכרו אינו מכור. רבי ישמעאל. [אבל קשה מה שכתוב] והקדישו⁷⁴ מוקדש, באנו [לשיטת] ר"ע. באמת [מדובר] שהמזיק [הוא זה שמכר את השור], ולפי כולם, מכרו אינו מכור, אפילו לפי רבי ישמעאל, שהרי הוא משועבד לניזק. הקדישו מוקדש [לאו קדוש ממש אלא ליתן דבר מועט בפדיונו], אפילו לר"ע, משום [ההלכה] של ר' אבהו, שא"ר אבהו, גזירה שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון.

הרבנים למדו, שור תם שהזיק, טרם שעמד בדין⁷⁵, מכרו מכור, הקדישו מוקדש, שחטו או נתנו במתנה, מה שעשה עשוי. [מאחר] שעמד בדין [נשתעבד גופו לניזק ושליו הוא], מכרו [המזיק] אינו מכור [ואפילו

⁷² עיי' ש"ע (ח"מ סי' תז ס"א): שור תם שהזיק, אם מכרו המזיק עד שלא עמד בדין, אף על פי שהוא מכור, הרי הניזק גובה הימנו, וחוזר הלוקח וגובה מהמזיק שמכר לו, שכיון שנגח, קול יש לו ולא היה לו ללוקח ליקח אותו עד שיגבה הניזק: הגה מכור ניזק, מכור, וכשיתפסנו, יקחנו הלוקח: ביאור: אף על פי שהוא מכור - פירוש, לענין זה דיכול הלוקח לחרוש ולעבוד בו, וגם אין שום אחד מהן יכול לחזור בו כל זמן שלא גבה ממנו הניזק. וכן לענין זה קאמר בסמוך בסעיף ב' דמתנתו מתנה (סמ"ע), ו"א שאינו מכור שהרי הם כשותפים (ש"ך), ועיקר כמחבר, ועיין מ"ש בסימן פ"ח ס"ב ד"ה כאילו מחל (קצה"ח).

וכשיתפסנו יקחנו כו' - כתב שיתפסנו, משום דבזמן הזה דאין מגבין דיני קנסות בב"ד, ולרבותא כתב כן, דאע"ג דאין לו בו דבר עד שיתפסנו אפ"ה מכירתו מכירה (סמ"ע).

⁷³ עיי' רמב"ם (נוקי ממון פ"ח ה"ז): הקדישו המזיק הרי זה מוקדש כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון, שחטו גובה הניזק מבשרו, נתנו במתנה מה שעשה עשוי ויגבה הניזק ממנו.

⁷⁴ ל"ג הקדישו, וכן נ"ל עיקר.

⁷⁵ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תז ס"ב): שחטו מזיק, גובה מבשרו. (ו"א דצריך לשלם פחת השחיטה). (וכן אם נשתמש בו חייב ליתן לניזק שכירות). נתנו במתנה, מה שעשה עשוי, ויגבה הניזק ממנו:

ביאור: ו"א כו' - וכן עיקר לפי מאי דק"ל דמזיק שעבודו של חבירו חייב וכמו שכתוב לעיל סימן ק"ז סעיף ו', ומ"ש א"כ נתנו במתנה מה שעשה עשוי אין לדקדק מזה דפטור מפחת שחיטה, אלא הוא קשור למה שכתב אחר כך נתנו במתנה מה שעשה עשוי ומתנתו מתנה לרדיא (ש"ך), היינו קודם העמדה בדין, אבל אחר העמדה בדין הוי מזיק ממש, שהרי השור של הניזק (קצה"ח).

פחת השחיטה - היינו אם תפס אבל אם לא תפס אין הב"ד מחייבין אותו בפחת שחיטה כיון דאגן השתא לא דינינן דיני קנסות ואפילו איתיה לשור בעינא מכל שכן היכא דליתיה לשור ובתפס מיירי. והיכא דאיתיה לשור צריך לתפוס גוף השור בקרן תמה, והשתא דשחטו ואפחתיה מהני אפילו תפס מידי אחריני, ועיין מ"ש בסימן א' ס"ה ד"ה וכן אם תפס (קצה"ח).

וכן אם כו' - סדר הרמ"א אינו נכון בעיני דהא זה חולק אדברי המחבר לעיל סעיף א' שכתב בו אף על פי שמכר וה"ל לא בלשון ו"א בסעיף א' (ש"ך).

נשתמש בו כו' - ויש חולקים וס"ל דלכתלה יכול להתשמש בו אבל אם כבר נשתמש בו פטור ליתן שכירות וס"ל לעיל סי' ס"ג ס"ד וה' ועמ"ש שם (ש"ך), ועיקר כש"ע ועכ"ז שצריך לשלם לו על השכירות, אין בזה איסור כל זמן שלא עמד בדין (קצה"ח).

לשכירות חרישה], הקדישו אינו מוקדש⁷⁶ [ולא צריך לתת אפילו פרוטה לפדותו], שחטו או נתנו במתנה, לא עשה ולא כלום. קדמו בעלי חובות והגביהו⁷⁷, בין חב טרם שהזיק בין הזיק טרם שחב, לא עשו ולא כלום, לפי שאין משתלם [הזיק של שור תם] אלא מגופו.

מועד שהזיק⁷⁸, בין שעמד בדין בין שלא עמד בדין, מכרו מכור, הקדישו מוקדש, שחטו או נתנו במתנה, מה שעשה עשוי, קדמו בעלי חובות והגביהו, בין חב טרם שהזיק בין הזיק טרם שחב, מה שעשה עשוי, לפי שאין משתלם אלא מן המעולה [שבנכסיו].

אמר מר, מכרו [שור תם] טרם שעמד בדין [מכור, לדמי שכירות] חרישה. הקדישו מוקדש, משום דרבי אבהו. שחטו או נתנו במתנה, מה שעשה עשוי. זה מוכן נתנו במתנה מה שעשה עשוי, לחרישה [כמו מכירה], אלא שחטו, שיבא וישתלם מבשרו. שלמדנו, [נאמר בפסוק] "חיי", אין לי אלא חי, מאיפה יודעים [אפילו אם] שחטו. מלמד הנאמר "ומכרו את השור", בכל ענין.

אמר רב שיזבי, לא נצרך [את הלימוד הזה?] אלא לפחת שחיטה [שאין המזיק משלם דמי פחת השחיטה]. אמר רב הונא בנו דרב יהושע, זאת אומרת, המזיק שעבוד של חבירו [כמו קרקע המשועבד], פטור. זה פשוט. מה הייתי אומר, שם הוא [שהוא פטור] שיאמר לו לא חסרתי לך כלום, שיאמר לו, רוח פשוט לקחתי ממך [פי' רוח חיים של הבהמה], אבל בדרך כלל חייב, לכן לומדים [שלא].

הרי רבה גם כן אמרה [הלכה כזו, ומאחר ורבה אדם חשוב היה ומאדם חשוב כגון רב או רבה פורכים כאילו כתיב במשנה או בברייתא]. שאמר רבה, השורף שטרות של חבירו, פטור. מה הייתי אומר, שם הוא שיאמר לו, נייר פשוט שרפתי לך, אבל כאן שחפר בה בורות שיחים או מערות שיתחייב, לכן לומדים [שלא], שהרי כאן דומה כמי שחפר בה בורות שיחים או מערות, ואומרים, מה שעשה עשוי.

קדמו בעלי חובות והגביהו, בין חב [פי' נתחייב שלוה מעות מבעלי חובות] טרם שהזיק בין הזיק טרם שחב, לא עשה כלום, לפי שאין משלם אלא מגופו. הזיק טרם שחב מוכן, שהרי ההזיק קדם, אבל חב טרם שהזיק, בעל חוב קודם.

⁷⁶ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תז ס"ג): במה דברים אמורים, כשמכר או נתן קודם שעמד בדין. אבל אם עמד בדין ואחר כך מכרו או נתנו במתנה, לא עשה כלום:

⁷⁷ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תז ס"ד): קדמו בעל חוב של מזיק ותפסוהו, בין שחב עד שלא הזיק, בין הזיק עד שלא חב, לא זכה, אלא הניזק גובה ממנו, שאפילו היה אצל בעל חוב מתחלה והזיק, היה גובה מגופו: הגה ו"א דוקא דיוכל הבעל חוב לגבות חובו ממקום אחר, אבל אם היה השור אפותיקי מפורש לבעל חוב, וקדם בעל חוב לניזקין, בעל חוב קודם:

ביאור: שאפילו היה אצל בעל חוב כו' היה גובה מגופו - ר"ל, כיון שאפילו היה של עצמו גובה מידו אם הזיק, כ"ש זה שאין עליו אלא שעבוד (סמ"ע)

אפותיקי מפורש לבעל חוב - פירוש, שכתב לו, לא יהא לך פרועון אלא מזה, דאז אינו גובה ממקום אחר אף אם נגנב או נשתדף זה האפותיקי, אם לא ברצון שניהן, או שמשלם לו במזומנים וכמ"ש בסימן ק"ז סעיף א' (סמ"ע).

בעל חוב קודם - פירוש, כשתפסו. ואפ"ה אם קדם הניזק ותפס השור דאין מוציאין מידו, דלא עדיף לגבי בע"ח משאר מטלטלים שעשאו אפותיקי מפורש דאם קדם ומכרו או שקידם בע"ח מאוחר וגבהו גבייתו גבייה ומכירתו מכירה, ואפילו אם לא קדם הניזק ותפס ובאו הניזק ובע"ח יחד לגבות משור זה שעשאו אפותיקי לבע"ח, הב"ד מגבין אותו לשניהן בשוה וכמ"ש בסימן ק"ד סעיף ו' דאין קדימה למטלטלין. מיהו אם הוא איפכא דניזק קודם שלוה מזה הבע"ח, אפילו קדם הבע"ח ותפס זה השור הניזק שעשאו אפותיקי מפורש, לא מהני תפיסתו, דשור זה שנגח שם שור נגחנא לפלוני יש עליו ויש לו קול, ודינו כקרקע לענין הניזק, ובקרקע ק"ל דבע"ח מאוחר שקדם וגבה גבייתו לאו גבייה היא וכמ"ש בסימן ק"ד סעיף א' (סמ"ע).

⁷⁸ עיי' רמב"ם (נוקי ממון פ"ח ה"ט): מועד שהזיק בין עמד בדין בין שלא עמד בדין והקדישו או מכרו או נתנו במתנה או שחטו, מה שעשה עשוי, קדמו בעלי חובות והנהיגוהו בין חב טרם שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב זכו בו, לפי שאין משתלם הניזק אלא מן היפה שבנכסיו המזיק והרי כל נכסיו משועבדין לניזק זה.

{ לד ע"א }

ואפילו הזיק טרם שחב, בעל חוב קודם, למדנו מזה, בעל חוב מאוחר שקדם וגבה⁷⁹, מה שגבה לא גבה. לא, באמת נאמר לך, מה שגבה גבה, ושם שונה, שיאמר לו, אילו זה היתה אצלך [שגבית אותו קודם שהזיק]. [וכן] לא הייתי גובהו ממך.

הרבנים למדו, שור שוה⁸⁰ מאתים שנגח שור שוה מאתים וחבל בו [הזיק שוה] חמשים זוז, ונשבח [השור הניזק] ושוה כעת ארבע מאות זוז, שאלמלא לא הזיק היה עומד על שמונה מאות זוז, נותן כשעת הנזק [היינו כ"ה זוז, ואין לניזק זכות לומר שיביא לו עוד שמינית שבו שזכה בו משעת הנזק וברשותו השביח. אמנם אם] כישע⁸¹ [הניזק מחמת המכה ונראה עכשיו הזיקו גדול יותר מתחילה, הוא החיוב תשלומין] כשעת העמדה בדין [פי' שנותן לו חלק שמינית שבו, שכן ברשותו כחש]. שבו [שור ה]מזיק, נותן לו כשעת הנזק. כחש [שור המזיק], כשעת העמדה בדין. אמר מר, שבו מזיק, נותן כשעת הנזק. מיהו [מלמד כן]. ר' ישמעאל היא, שאמר, בעל חוב הוא וכסף הוא שנמצא אצלו. נאמר הסוף, כחש, כשעת העמדה בדין, באנו ל[שיטת] ר"ע, שאמר הם [המזיק וניזק] שותפים [בשור המזיק. וכי יכול להיות] שההתחלה רבי ישמעאל והסוף ר"ע. לא, הכל ר"ע היא, ובמה מדובר כאן, כשפיטמו [המזיק לשור, והחסר ממנו לשבח, ולכן הניזק לא מקבל חלק ממנו]. אם כשפיטמו, [איך מובן ה]נאמר ההתחלה, שבו ועמד על ד' מאות זוז, נותן לו כשעת הנזק [ואין לו טענה של לא הפסדת אותך כלום, שהרי לולא ההזיק היה שוה יותר⁸², וכי אחרי זה] צריכים לכתוב [גם כן] אם כשפיטמו.

⁷⁹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קד ס"א): ואם קדם המאוחר וגבה קרקע, אפילו הגבו לו בפני המוקדם, ושתק, מוציאין מידו.

⁸⁰ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תד ס"א): שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והפחיתו חמשים, ובשעת העמדה בדין השביח הניזק והרי הוא שוה ת', ואלמלא הנגיחה שהפחיתו היה שוה ת"ת, בין שפטמו בין ששבח מאליו, אינו נותן אלא כשעת הנזק:

ביאור: והפחיתו חמשים כו' - פירוש, ועדיין הוא חי והשביח בין הנגיחה להעמדה בדין במה שנתגדל או השמין (סמ"ע).

ואלמלא הנגיחה שהפחיתה כו' - פירוש, ולא יכול הניזק לתובעו בעד אותו נזק כיון שאינו אלא גרמא ולא פסידא בידים, מיהו צריך לשלם כשעת הנזק אף על גב דנשבח הרבה יותר ממה שהיה שוה בשעת הנגיחה, משא"כ במת מחמת הנגיחה ונתיקר הבשר, וכמו שכתבתי בסימן תג סק"ז (סמ"ע).

⁸¹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תד ס"ב): כחש מחמת המכה בשעת העמדה בדין, והרי הפחת שוה מאה, נותן לו כשעת העמדה בדין. השביח המזיק בשעת העמדה בדין, אם מחמת שפטמו שבו, אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שוה בשעה שהזיק. (ו"א דאם השבח יתר על ההוצאה נוטל המזיק דמי ההוצאה ושכר טרחו ועמלו, ובשאר השבח נוטל הניזק חלקו). ואם מחמת עצמו השביח, משתלם ממנו כשעת העמדה בדין:

ביאור: נותן לו כשעת העמדה בדין - כיון שהוא עדיין חי כאב הנגיחה הוא בו עדיין ומכח זה מכחיש ואזיל, משא"כ בסימן תג ס"ב, דשם מיירי דמת מיד מהנגיחה והפסידא דאח"כ אינה מחמת כאב הנגיחה (סמ"ע).

השביח המזיק - פירוש, שור המזיק (סמ"ע).

ו"א דאם השבח יתר על ההוצאה כו' - ועוד דאם ההוצאה יתירה על השבח אין לו לניזק בשבח כלום, אלא נוטל כפי מה שמגיעו בשעת הנזק, וג"כ אין צריך ליתן הוצאה כלום ומפסיד המזיק מה שהיתה ההוצאה יתירה על השבח, והיינו טעמא, דאף דהו שותפין בשור המזיק והשותף היורד ברשות צריך לשלם לו חצי ההוצאה מכיון היתירה על השבח וכמו שכתבתי בסימן שע"ה סעיף ד', היינו דוקא בשותף היורד ברשות, אבל זה אף דהוא כשותף מ"מ ה"ל כשותף היורד שלא ברשות וכמו שכתבתי בסימן קע"ח ס"ג ד"ה ואין השותף ושע"ה (סמ"ע).

ואם מחמת עצמו כו' - הטעם, דמיד בשעת נגיחה נעשו המזיק והניזק שותפין בהשור והוא ברשות שניהן לענין אם נפחת או נשבח ממילא משעת הנגיחה והלאה (סמ"ע).

⁸² מנהל שפיטר מורה שלא בצדק, וחייב לו שכירותו, והמורה הצליח במקום החדש, שנמצא שאדרבה היה להמורה כדאי להוציא ההוצאות, ונמצא שלא הוזק ע"י מעשה הזיק שעשה המנהל ששלמו ממקומו הראשון עכ"ז חייב המנהל שכן בדין מזיק אזלינן בתר שעת המעשה דאם באותה שעה היה הפסד אף שלאחר זמן נעשה עוד ריוח בשביל זה יש לו לשלם, וע"י רש"י (ד"ה שאלמלא) שבחבל בו בחמשים זוז ושבו ועמד על ארבע מאות זוז, השמיענו הברייתא דאינו יכול המזיק ליפטר בטענת מאי אפסדתיך, הא שבו טפי, מצד הטענה שאלמלא הזיקו היה שבו יותר וקאי על תמני מאה, שדייק מזה הסמ"ע בסימן ת"ג [הובא לעיל הערה ד"ה לא אומרימון] דבנבלה שלא שייך לומר שבלא הנגיחה היה מתייקר יותר פטור הניזק, נראה פשוט שהוא רק בשור נגחן מטעם דאיכא דין דנוטל המזיק בשבח ולכן אף שנתמט בקרא שאינו נוטל המזיק חצי השבח כשהוא להרויח מקרא דבעלים משלמין ואין בעלים נוטלין בב"ק שם הוא רק לענין שאין נוטלין הא למיפטר נפשייהו בהשבח מצי מיפטרי, וא"כ

אמר רב פפא, מצאנו [הנאמר] בתחילת המשנה בין שפטמה בין שנשבח ממילא, וצריכים ללמד, שהיכן ששבח ממילא נותן לו כשעת הנזק, [אבל הנאמר] בסוף המשנה לא מצאנו אלא כשפטמו. כחש, כשעת העמדה בדין. מה גרם הכחש. אם תאמר שזה כחש מחמת מלאכה, נאמר לו, אתה הכחשת [את שורך] ואני יתן [לך חסרונו]. אמר רב אשי, [כאן מדובר] שכחש מחמת מכה [שהשור המזיק עשה לו], שא"ל, קרן שורך קבור בו.

מתנן. שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים, ואין הנבילה שוה כלום, אמר ר"מ, על זה נאמר "ומכרו את השור החי וחצו את כספו" [פי' חצי נזק]. א"ל רבי יהודה, וכן הלכה, [אבל רק] קיימת "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", ולא קיימת "וגם המת יחצון", ואיזה [זה]. זה שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים, והנבילה שוה חמשים זוז, שזה נוטל חצי החי וחצי המת, וזה נוטל חצי החי וחצי המת.

גמ'. הרבנים למדו, שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים, והנבילה יפה חמשים זוז, זה נוטל חצי החי וחצי המת, וזה נוטל חצי החי וחצי המת, וזהו שור האמור בתורה, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, אין זהו שור האמור בתורה, אלא שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים, ואין הנבילה שוה כלום, על זה נאמר "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", אלא מה אני מקיים "וגם את המת יחצון". פחת שפחתו מיתה מחצית בחי [פי' נבילה לא שייך למזיק כלל, אלא שמים את הנבלה כמה נפחת דמיו עכשיו משעה שהיה חי, ונותן לו מזיק חצי הפחת].

הרי בין ר"מ בין רבי יהודה, זה לוקח מאה ועשרים וחמשה, וזה לוקח מאה ועשרים וחמשה, איזה [חילוק הלכתי יש] ביניהם. אמר רבא, פחת נבילה יש [חילוק הלכתי] ביניהם [פי' אם פחתו דמיה משעת המיתה עד שעת המכירה], רבי מאיר סבר, פחת נבילה של הניזק, ורבי יהודה סבר, חצי פחת נבילה של מזיק.

א"ל אביי, אם כן, מצינו לפי רבי יהודה

באדם המזיק וכן גם בשאר מזיקין שאין בהם הדין דחצי השבח יהיה למזיק אין דין זה של הסמ"ע וצריך לשלם מה שהפסידו בשעת מעשה ההיזק אף שהשביח אח"כ יותר הרבה, וא"כ אף כשהריוח היה ע"י מעשה ההיזק כעובדא דידן שמחמת שנסתלק ממקום הראשון ע"י מה ששיקר לו שיתנו לו ההוצאות שלכן בא למקום החדש שהצליח שם אין לפוטרו כיון שבאותה שעה היה זה הפסד [א"מ ח"מ ח"א סי' לז].

המניח פרק שלישי בבא קמא

מצוינו חס חמור ממועד - וא"ת והא ר"י אי"ת ליה (למנן דף מה) לך תמות במקומה עומדת וי"ל דה"ל מנינו לך תמות חמור מלך מועד ומיניה מצרייתא דשור שזה מנה כ"ו ומה לך מועד דחמור אין משלם אלף מה שהזיק לך תמות הקל לך כל שכן: **וההורגה** אמרה ומכרו - ללא משום דלמשמע פשיטה דקרא ח"כ דקרא לך משמע כלל אלף י"ל דה"ק והסורה אמרה ומכרו וט"כ ר"י ללא מפרש לקרא דלמשלם לך על פנה ויבר מחלי דהא דלמשמע ליה ליה דלית ליה ח"כ למנן בפ' שור שנגח ד' וה' (ל' ז') חמל להן לשמות משלם נזק שלם ולימי החול משלם חצי נזק: **שורו** שבייש פטור - לעבר ורפוי ושבת דמני ולדון לא השויב משום דלמשמע ממחטינה דהחובל (למנן דף פ"ו) וצ"ע דבשבת גמי קמי החס מ"מ תנא הכא לדיקדק הוא דומיא דשורו או שורו דומיא דדייה וכן שור שהדליק הגדיש אלטריך וכן כדליתא בגמרא דלמלאח לחייה לא אלטריך דפשוטא דחיבי דלענין שורו מה לי שבת ומה לי חול ואכזב הדליק הגדיש דמייירי בגזון כנפשו קמייהו חבל שבכיו וזמנו חבל שורו שסימא חס עניו טברו אלטריך כש"ל"פ בעצמנו חייב בשום פטור דהא לך, אשמועינן בארם משנה: **חובל** וצריך ללבוש מצעיר וצריך לאפרו - רבנו שמואל פירש דבריהם סבר כר"ס דאמר מקלקל שבתה חייב ורבי ויחנן ס"ל כר' יהודה דאמר מקלקל פטור וצ"ע ל"ו ובהבדלה פטור וצריך ללבוש או לאפרו לא חשיב מקלקל אלא מתקן דחיבי חס"י לר"י וקשה דל"כ אחמ"ל אל"ל טוק תני לברא אפיו משום דכ"ה מחן דמנהני כרבי שמואל משקינן ליה דלכ"ה פריך בפ"ק דמולין (דף פ"ו) ע"כ נראה דר' אבהו ורבי יוחנן חל"בא דר"ש פליגי רבני אבהו כר"ס כדליתא פרק האורגן (שבת דף ק"ו) וס' ל"ח חזן) ורבי יוחנן סבר דלפי' רבי שמואל ורבי חזקוני קרא ומינה לא חשיב תקון שיתחייב בך לרבי יהודה או לר"ס בשאר מלאכות ולחן דרך לחבול בחבירו ליתן ללבוש ולשורף גדיש צבעור אפר וטעמא כחובל ומצעיר דמפרש חס הכס בעצרת האורגן משום דגמר ממילה והבצרת צת כהן וא"ת ואמאי מתייב רבי אבהו אע"פ שאין צריך ללבוש ולאפיו הא כיון דאין צריך כלל מלאכה שאינה רכיכה לגופה ה"ל דלע"ג דמתייב ר"ס מקלקל שבתה חייב מ"מ בענין לריכה לגופה כדמוכח בר"ס הנחנקין (פאהרין דף פ"ד) וס' ל"ח חזן) ובשליש כל כתיב (שבת דף קמ"ה) ובפרק כל גדול (שם דף ע"ה) וס' ל"ח חזן) דכל כול (בבב"ב דף כ"ה) ואור"י דכל הקך כוגיות כרבי יוחנן והיה דלפק כלל ופקק כל כתיב דהוי בריתא איכא למימר דהוא חסדא שבתה כר"י כחולא וכרבי שמואל סבר ועי'ל

חס חמור ממועד - דהא גבי מועד אמרינן בפ"ק (דף י"ו) צעלים מפלסין בצבילה דכתיב והמח יסיה לו וגו' לניזוק: **כפי נמי** דל"ס חס חמור: **כדמנן** - למנן בפרק שור שנגח ד' וה' : **ר"י אומר** חס חייב - חס שמרו שמירה פחותה וילא הזיק ומועד פטור: **דכמיני** הורה אור **קמ"ה** - כדמפרש רס"ס: **זו נטול חצי פסי** - שאה חז"י י"ב סלעין ופלגא בצביל תשלומין שלו שלא שוה אלף ה' סלעים: **חס שקל לא כ"ש** - אלמלא לר' יהודה חס קל קרי ליה: **ד"ה סבר שנה צבילה דניזוק סיו** - ר"מ ליה ליה קום שותפות: **וסיינו דקשיא** לית לר"י - דשמעינן ליה בצביריתא דלמנן דקאמר יכול שור שוה ה' סלעים שנגח לצור שוה מנה כ"ו דהא דקאמר יכול משום דקשיא ליה הכי כיון דלדידיה ח"ל דחס רחמנא עליה דניזוק למשקל בשבחה יכול שור שוה חמש סלעים שנגח לצור שוה מנה והצבילה יפה ה' וזוים דשקיל מו"ק חצי דהוי שוה כ"י סלעים ופלגא וחזי רבנא דהוה שש סלעים ורביע: **אמר** רבי **יבין** מנינו מו"ק נשכר - שאינו מפקיד כלום דלע"ג דקאמר ר"י לעיל דניזוק שקיל בשבחה בשלומי ח"י מיהא איחא ומפקיד ע"ה משור ח"י: **שלא ישלם** - צבונת כתיב אלף שני תשלומים כהן לך אחד לחס ואחד למועד לומר צעלים משלמין ואין הצעלים טעולין: **וסבילה יפה** שלשים וכו' - שהקרה הגבילה משמחה דשקיל מו"ק חמשה זוזי בצוק"ו זוזי שהצבילה דהא לא מטי פסידא לניזוק דהוא גמי מרווח ה' דינר: **חס כן מנינו לר"י** חס משלם יותר מחצי נזק: **א"כ** דלא דריש ר"י פחת שפחתו מיתה מחזין צמי מנינו בסם משלם יותר מחצי נזק והוי דמי שור שוה ל' שנגח לצור שוה מ' והצבילה יפה כ' והוי נזק כ' ופלגא נזקא עשרה וכי פלגי חז"י חי וחצי מת נטול נזק חצי כ"ה וצומ' ל' הרי (ל"ה) נמלא מו"ק משלם יותר מחצי נזק כדמלא ל"ח ל"ח משלם אלף חצי מה שפחתו מיתה חצי נמי דהיכא דמטי חצי החי יותר מנזק שלם נפקא ליה החי דלא שקיל נזק חצי החי מקל וחומר ממועד דקדתי לעיל מה מועד חמור חצי משלם אלף מה שהזיק חס הקל לא כ"ש חבל הכא דליכא למימר הכי דהא פחות ממה שהזיק משלם ומיהו כפי מחלי נזק איכא: **אי"ת** ל"ס

למנן דף פ"ו) וצ"ע דבשבת גמי קמי החס מ"מ תנא הכא לדיקדק הוא דומיא דשורו או שורו דומיא דדייה וכן שור שהדליק הגדיש אלטריך וכן כדליתא בגמרא דלמלאח לחייה לא אלטריך דפשוטא דחיבי דלענין שורו מה לי שבת ומה לי חול ואכזב הדליק הגדיש דמייירי בגזון כנפשו קמייהו חבל שבכיו וזמנו חבל שורו שסימא חס עניו טברו אלטריך כש"ל"פ בעצמנו חייב בשום פטור דהא לך, אשמועינן בארם משנה: **חובל** וצריך ללבוש מצעיר וצריך לאפרו - רבנו שמואל פירש דבריהם סבר כר"ס דאמר מקלקל שבתה חייב ורבי ויחנן ס"ל כר' יהודה דאמר מקלקל פטור וצ"ע ל"ו ובהבדלה פטור וצריך ללבוש או לאפרו לא חשיב מקלקל אלא מתקן דחיבי חס"י לר"י וקשה דל"כ אחמ"ל אל"ל טוק תני לברא אפיו משום דכ"ה מחן דמנהני כרבי שמואל משקינן ליה דלכ"ה פריך בפ"ק דמולין (דף פ"ו) ע"כ נראה דר' אבהו ורבי יוחנן חל"בא דר"ש פליגי רבני אבהו כר"ס כדליתא פרק האורגן (שבת דף ק"ו) וס' ל"ח חזן) ורבי יוחנן סבר דלפי' רבי שמואל ורבי חזקוני קרא ומינה לא חשיב תקון שיתחייב בך לרבי יהודה או לר"ס בשאר מלאכות ולחן דרך לחבול בחבירו ליתן ללבוש ולשורף גדיש צבעור אפר וטעמא כחובל ומצעיר דמפרש חס הכס בעצרת האורגן משום דגמר ממילה והבצרת צת כהן וא"ת ואמאי מתייב רבי אבהו אע"פ שאין צריך ללבוש ולאפיו הא כיון דאין צריך כלל מלאכה שאינה רכיכה לגופה ה"ל דלע"ג דמתייב ר"ס מקלקל שבתה חייב מ"מ בענין לריכה לגופה כדמוכח בר"ס הנחנקין (פאהרין דף פ"ד) וס' ל"ח חזן) ובשליש כל כתיב (שבת דף קמ"ה) ובפרק כל גדול (שם דף ע"ה) וס' ל"ח חזן) דכל כול (בבב"ב דף כ"ה) ואור"י דכל הקך כוגיות כרבי יוחנן והיה דלפק כלל ופקק כל כתיב דהוי בריתא איכא למימר דהוא חסדא שבתה כר"י כחולא וכרבי שמואל סבר ועי'ל

טעמא שבת צבנת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל כהצבערה חייב כגון השורף כלי דמקלקל הוא: **אינס משנה** - דלוינו נמי פמייר: **בצריך ללבוש** - דהוי מקלקל על מנת למנן והא ("דמנן") נלכר הכס אע"פ שלא ילא משום טובע הוא דמתייב: **אף**

שמואל הניק ע"ה מן החי וכו' דמי הצבילה הנבל מ"ה ולי' יהודה ופ"ה חצי החי ק' וחצי הצבילה ה' חבל ק' והקשה עליה אביי דלברך שאהא אומר כי ר' יהודה מחטיב המו"ק לשלם פחת הצבילה נמצא חס החבור כתיב שלם יעלה שור בית השור לא יעלה שור דהשת מו"ק שקיל ליה ס"א פטעא כתיב והשת יהיה לו אלא ללמד שריא לניזוק והמתיר מה שורה שורה חס ה' והוא בחיים שלם נמצא פחת הצבילה על הניזוק ואין על המו"ק חס וזא אבא אבא חס בפת הצבילה משלם כהן חס בצבא וסורא בתם מן המועד כי מה שאינו מועד המועד משלם חס"י וכו' תיבא ליה יהודה חס חס"י ח"ה דהחן ר' יהודה אומר חס חייב מועד פסיר כ' ואביי שאני דהחן דרביי קראי אלא בענין תשלומין ל' אב"ר יהודה ועוד והתנאי' יהודה אומר יכיל שור שוה מנה שנגח שור שוה ה' מנינו ורבי יהודה ורבי אבהו פליגי רבני אבהו כר"ס כדליתא פרק האורגן (שבת דף ק"ו) וס' ל"ח חזן) ורבי יוחנן סבר דלפי' רבי שמואל ורבי חזקוני קרא ומינה לא חשיב תקון שיתחייב בך לרבי יהודה או לר"ס בשאר מלאכות ולחן דרך לחבול בחבירו ליתן ללבוש ולשורף גדיש צבעור אפר וטעמא כחובל ומצעיר דמפרש חס הכס בעצרת האורגן משום דגמר ממילה והבצרת צת כהן וא"ת ואמאי מתייב רבי אבהו אע"פ שאין צריך ללבוש ולאפיו הא כיון דאין צריך כלל מלאכה שאינה רכיכה לגופה ה"ל דלע"ג דמתייב ר"ס מקלקל שבתה חייב מ"מ בענין לריכה לגופה כדמוכח בר"ס הנחנקין (פאהרין דף פ"ד) וס' ל"ח חזן) ובשליש כל כתיב (שבת דף קמ"ה) ובפרק כל גדול (שם דף ע"ה) וס' ל"ח חזן) דכל כול (בבב"ב דף כ"ה) ואור"י דכל הקך כוגיות כרבי יוחנן והיה דלפק כלל ופקק כל כתיב דהוי בריתא איכא למימר דהוא חסדא שבתה כר"י כחולא וכרבי שמואל סבר ועי'ל

טעמא שבת צבנת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל כהצבערה חייב כגון השורף כלי דמקלקל הוא: **אינס משנה** - דלוינו נמי פמייר: **בצריך ללבוש** - דהוי מקלקל על מנת למנן והא ("דמנן") נלכר הכס אע"פ שלא ילא משום טובע הוא דמתייב: **אף**

רבינו הגנאל

שמואל הניק ע"ה מן החי וכו' דמי הצבילה הנבל מ"ה ולי' יהודה ופ"ה חצי החי ק' וחצי הצבילה ה' חבל ק' והקשה עליה אביי דלברך שאהא אומר כי ר' יהודה מחטיב המו"ק לשלם פחת הצבילה נמצא חס החבור כתיב שלם יעלה שור בית השור לא יעלה שור דהשת מו"ק שקיל ליה ס"א פטעא כתיב והשת יהיה לו אלא ללמד שריא לניזוק והמתיר מה שורה שורה חס ה' והוא בחיים שלם נמצא פחת הצבילה על הניזוק ואין על המו"ק חס וזא אבא אבא חס בפת הצבילה משלם כהן חס בצבא וסורא בתם מן המועד כי מה שאינו מועד המועד משלם חס"י וכו' תיבא ליה יהודה חס חס"י ח"ה דהחן ר' יהודה אומר חס חייב מועד פסיר כ' ואביי שאני דהחן דרביי קראי אלא בענין תשלומין ל' אב"ר יהודה ועוד והתנאי' יהודה אומר יכיל שור שוה מנה שנגח שור שוה ה' מנינו ורבי יהודה ורבי אבהו פליגי רבני אבהו כר"ס כדליתא פרק האורגן (שבת דף ק"ו) וס' ל"ח חזן) ורבי יוחנן סבר דלפי' רבי שמואל ורבי חזקוני קרא ומינה לא חשיב תקון שיתחייב בך לרבי יהודה או לר"ס בשאר מלאכות ולחן דרך לחבול בחבירו ליתן ללבוש ולשורף גדיש צבעור אפר וטעמא כחובל ומצעיר דמפרש חס הכס בעצרת האורגן משום דגמר ממילה והבצרת צת כהן וא"ת ואמאי מתייב רבי אבהו אע"פ שאין צריך ללבוש ולאפיו הא כיון דאין צריך כלל מלאכה שאינה רכיכה לגופה ה"ל דלע"ג דמתייב ר"ס מקלקל שבתה חייב מ"מ בענין לריכה לגופה כדמוכח בר"ס הנחנקין (פאהרין דף פ"ד) וס' ל"ח חזן) ובשליש כל כתיב (שבת דף קמ"ה) ובפרק כל גדול (שם דף ע"ה) וס' ל"ח חזן) דכל כול (בבב"ב דף כ"ה) ואור"י דכל הקך כוגיות כרבי יוחנן והיה דלפק כלל ופקק כל כתיב דהוי בריתא איכא למימר דהוא חסדא שבתה כר"י כחולא וכרבי שמואל סבר ועי'ל

(6) גבי למה ילא להחיות ד"ה (3) דר"ה מן מחבול וכו' נכרך חלוקי ר"כ ד' קו פ"ה

(6) פנינו נכ"ל ליתא לך מינח"ל כלל ואולי תנ"י אמתת ה"ס לרבינו ז"ל כוגיות כהן) וי"ע:

[ל' ע"ב]

תם יותר חמור ממועד [שכן במועד הבעלים מטפלים בנבילה ולא המזיק]. ואם תאמר כך [פי' שבאמת תם חמור יותר ממועד], כשלמדנו [לקמן] בדרך מה ע"ב, מי ששמרה שורו שמירה פחותה, ועכ"ז יצא והזיק ר' יהודה אומר, תם חייב ומועד פטור, אולי זה רק לפי רבי יהודה, לענין שמירה, שנאמר בפסוק [כמש"כ שם, אבל] לענין תשלומים, וכי שמענו [חילוק כזו, שתם יותר חמור].

והרי למדנו, רבי יהודה אומר, יכול שור שוה מנה [פי' כ"ה סלעים] שנגח שור שוה חמישה סלעים, והנבילה שוה סלע. זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת [פי' כל א' לוקח י"ג סלעים, אם כן הניזק הרויח ח' סלעים יותר על שויות שורו]. אמרת? [הרי אי אפשר לומר כן, שכן יש לשאול] וכי מועד למה יוצא [פי' למה הפסוק חידוש לו הלכות], להחמיר עליו או להקל עליו. הייתי אומר, להחמיר עליו, ומה מועד שאינו משלם אלא מה שהזיק, תם הקל לא כל שכן.

אלא א"ר יוחנן, שבח נבילה יש [חילוק הלכתי] ביניהם⁸³, שא⁸⁴ סובר שזה של הניזק [שאין שותפות בין המזיק לניזק], וא' סובר שזה חצי [של כל א' וא']. וזהו מה שקשה לר"י, עכשיו שאמרת, חס הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] על המזיק שלוקח את השבח, הייתי אומר [אפילו במקום ש] שור שוה חמש סלעים שנגח שור שוה מנה [פי' כ"ה סלעים] והנבילה שוה חמשים זוז [י"ב סלעים וחצי]. זה לוקח חצי החי וחצי המת וזה לוקח חצי החי וחצי המת [אם כן המזיק הרויח ג' סלע וג' רבעי סלע על הזיק שור של אחר]. אמרת? [הרי זה לא יתכן שכן] איפה מצאנו שהמזיק נשכר [והרי במקרה] כזה [הוא] נשכר. ונאמר [בפסוק] "שלם ישלם", בעלים [של המזיק רק] משלמים ואין בעלים לוקחים. מהוא "ונאמר". ואם תאמר, היינו רק במקום שיש הפסד לניזק, אבל במקום שאין הפסד לניזק, כגון שור שוה חמש סלעים שנגח שור שוה חמש סלעים והנבילה יפה שלשים זוז [פי' ו' סלעים, והיינו ושהוקרה הנבילה משמתה], שגם המזיק יקח משבח. נאמר [בפסוק] "שלם ישלם", בעלים [של המזיק רק] משלמים ואין בעלים לוקחים.

א"ל רב אחא בן תחליפא לרבא, א"כ, מצינו לפי רבי יהודה תם משלם יותר מחצי נזק, והתורה אמרה "ומכרו את השור החי וחצו את כספו". [אלא צ"ל] ר' יהודה סובר [שה] פחת שפחתה מיתה מחלקים [אבל] מאיפה אני יודעים [שמחלקים] בחי. מ"וגם את המת יחצו". והרי ר' יהודה לומד מזה שזה נוטל חצי החי וחצי המת, וזה נוטל חצי החי וחצי המת. א"כ, שיכתוב הפסוק "ואת המת", מהו "וגם [את המת]", אלא [לומדים מזה] המילה המיותרת שני [לימודים].

מתני'. יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו⁸⁵, פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו. כיצד. שורו שבייש פטור, והוא שבייש חייב. שורו שסימא את עין עבדו והפיל את שינו פטור [מלהיות חייב לשחרר עבדו], והוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו, חייב [לשחרר עבדו]. שורו שחבל באביו או באמו חייב [תשלומי נזקם], והוא שחבל באביו או אמו, פטור [שהוא חייב מיתה, ורק מקבל את העונש החמור]. שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב [חצי נזק, שזה משונה, ואין פטור של מקבלים את העונש היותר חמור], והוא שהדליק את הגדיש בשבת, פטור, מפני שהוא חייב מיתה⁸⁶.

⁸³ עי' שו"ע (ח"מ סי' תג ס"ב): הוב"ד לעיל הערה.

⁸⁴ י"ג "דר"מ".

⁸⁵ עי' שו"ע (ח"מ סי' תה ס"א), הובא לעיל הערה 69.

עי' שו"ע (ח"מ סי' תה ס"ב): שורו שחבל באביו ואמו, או שהדליק גדיש בשבת, חייב בנזקיו, אע"פ שאם עשה הוא כן היה פטור.

⁸⁶ עי' רע"א: בירושלמי (כתובות פ"ג ה"א) איתא הרי המצית גדישו של חבירו בשבת על שיבולת הראשון חייב מכות, מכאן ואילך בתשלומין. ולית אמר כן על כל שיבולת ושיבולת יש בה התריית מיתה כו'. וכתב ע"ז רבנו: דגבי מדליק גדיש כיון דיש עליו חיוב מיתה על כל שיבולת ושיבולת, נהי דאין הב"ד דנין על שיבולת השני' דכבר נתחייב על שיבולת הראשונה מ"מ הוי כמו חייבי מיתות שוגגין, ע"כ. עוד יש להקשות, דהנה בירושלמי בכתובות פ' אלו נערות ה"א הק' אמאי המדליק גדיש בשבת פטור מממון הא חיוב מיתה הוי רק על שיבולת הראשונה ואין מה שיפטורו מתשלומים מכאן ואילך, ות' דהחיוב מיתה הוי על כל שיבולת ושיבולת יע"ש. והנה ב' הירושלמי לא נתפרש אי קאי לר"י או לר"ל, ויש שר"ל דאליבא דר"י גם הירושלמי מודה דחשיב כבבת אחת וכל ד' הירושלמי הם רק אליבא דר"ל דאשו משום ממונו, דלדידיה החיוב ממון קאתי על המשך השריפה בכל שיבולת ושיבולת ובזה הוק' להירושלמי דבאותה שעה אין חיוב מיתה, אכן גם אי נימא הכי אכתי תקשי דמד' הירושלמי האלו מבואר שלא כד' התוס' זידן, והלא בתוס' כתבו דגם בכלו לו חציו או לר"ל פטרי' ליה מטעם קלב"מ הואיל ודעל מעשה אחד בא הכל, וא"כ מה בכך דאין חיוב מיתה אשאר הגדיש ס"ס צריכינו להבערה הראשונה ונמצא שעל מעשה אחד בא הכל, וצ"ע (הגרנ"פ לעיל כב ע"ב).

גמ'. רבי אבהו לימד לפני רבי יוחנן, כל המקלקלים [בשבת] פטורים, חוץ מחובל ומבעיר⁸⁷ [שכן לולא זה לא צריכים פסוק להחזיר מילה בשבת, וגם למה לא הורגים בת כהן שזינתה בשריפה בשבת, אלא צ"ל שאפילו שאלה מקלקלים חייבים עליהם]. א"ל, לך תלמד את זה בחוץ [פי' זה טעות], חובל ומבעיר אינה נלמדת [אלא גם אלה פטורים במקלקל בשבת], ואם תמצא לומר [שהיא] נלמדת [פי' שחובל ומעביר חייבים בשבת אפילו במקלקלים, היינו דווקא במקרה ש] חובל, כשצריך לכלבו⁸⁸ [שהוא מקלקל כדי לתקן, וכן] מבעיר, כשצריך לאפרו⁸⁹.

למדנו [במשנה שלנו], שורו שהדליק את הגדיש בשבת, חייב, והוא שהדליק את הגדיש בשבת, פטור, ו[מזה, שהם] כתובים יחד, משמע הוא דומה לשורו, מה שורו שלא צריך לו [לשריפה זו].

⁸⁷ עי' רמב"ם (ח"מ פ"ד ה"ח):

⁸⁸ עי' רמב"ם (שבת פ"ח ה"ז): הדש כגורגרת חייב ואין דישה אלא בגדולי קרקע, והמפרק הרי הוא תולדת ה הדש, החולב את הבהמה חייב משום מפרק וכן החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק, והוא שיהיה צריך לדם שיצא מן החבורה, אבל אם נתכוון להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל, ואינו חייב עד שיהיה בדם או בחלב שהוציא כגורגרת. [ראב"ד] ואינו חייב עד שיהיה בדם או בחלב שיוציא כגורגרת. א"א וכי המשקין שיעורן כגורגרת והלא חלב כדי גמיעה ושאר המשקין שיעורן חלוקין.

⁸⁹ עי' רמב"ם (שבת פ"ב ה"א): המבעיר כל שהוא חייב, והוא שיהא צריך לאפר, אבל אם הבעיר דרך השחתה א פטור מפני שהוא מקלקל, והמבעיר גדישו של חבירו או השורף דירתו חייב אף על פי שהוא משחית, מפני שכוונתו להנקם משונאו והרי נתקרה דעתו ושכחה חמתו ונעשה כקורע על מתו או בחמתו שהוא חייב, וכחובל בחבירו בשעת מריבה שכל אלו מתקנים הן אצל יצרן הרע, וכן המדליק את הנר או את העצים בין להתחמם בין להאיר הרי זה חייב. [הראב"ד] והמבעיר גדישו של חבירו וכו' שכל אלו מתקנים הן אצל יצרן הרע. א"א כל זה הבל ורעות רוח.

{ לה ע"א }

אף הוא גם לא צריך [לשריפה זו לאפרו, והרי הוא מקלקל], וכתוב, [שהאדם] פטור, מפני שהוא נדון בנפשו. לא [פי' לא מדובר בציור כזה, אלא מזה שהם כתובים יחד, משמע שהציור שבו מדובר היא כאשר], שורו דומה לו, מה הוא שצריך [לשריפה], אף שורו שצריך [לשריפה]. איך מצאנו [ציור ש]שורו [צריך לשריפה]. א"ל רב אויא, במה מדובר כאן, בשור פקח, שקיבל נשיכה בגבו, וצריך אפר, וגלגל באפר. ומאיפה אנו יודעים [שהשור התכוון לכך⁹⁰]. שכן לאחר ששרפו גלגל באפר⁹¹. וכי ישנם [מקרה] כזה. כן, שאותו שור שההה בביתו של רב פפא שכאב לו שיניו, נכנס וזרק⁹² לכלי האצור בו השכר⁹³ ושתה את השכר ונתרפא.

אמרו התלמידים לפני רב פפא, וכי אפשר לומר שורו דומה לו. והרי כתוב, שורו שבייש, פטור, והוא שבייש, חייב, שורו דומה לו שנתכוון לבייש, איך מצאנו [כזה דבר]. כגון שנתכוון [השור] להזיק, שאמר מר, [אם האדם] נתכוון להזיק אף על פי שלא נתכוון לבייש [חייב דמי בושח].

רבא אמר, המשנה שלנו [מדובר בהדליק גדיש בשבת] בשוגג [ששכח שזה שבת או שכח ששריפה אסורה בשבת], וכמו שלמדו בבית מדרש של חזקיה, שלמדו בבית מדרש של חזקיה, מכה אדם ומכה בהמה [הוקשו יחד], מה מכה בהמה, לא חלקת בה בין שוגג בין מזיד⁹⁴, [אין] בין מתכוון לשאין מתכוון, [אין] בין דרך ירידה לדרך עלייה⁹⁵, [ואין בא' מג' הסיבות כח] לפוטרו [מחייב תשלומין] ממון [כאשר בהמה שלו הזיק] אלא [בכל ענין הוא] חייב ממון. אף מכה אדם, לא תחלוק בו בין שוגג למזיד⁹⁶, [אין] בין מתכוון לשאין מתכוון, [אין] בין דרך ירידה לדרך עלייה,

⁹⁰ עי' חידושי ר' שמעון שקופ: כתב רש"י על זה דאי מסתמא אפי' מרי' נמי מיחייב, אם לא ידעינן דצריך לאפרו, ואין כאן יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו. ושמעתי מקשים בזה: דלכאורה אם יעשה אדם הזיק, כאופן דאיכא ספק אם הי' אז חייב מיתה עליו, יהי' פטור מספק, דבממון הוא מוחזק, ואין לומר משום דהוה ודאי בחיוב וספק בפטור וקי"ל באינו יודע אם פרעתין דחייב, דהרי בחי' הרשב"א, למס' גיטין דף ע"ה, כתב, דרק בספק שאינו לפנינו חייב באינו יודע אם פרעתין, אבל בספק שלפנינו פטור וכמו"כ מוכח מספק פרוזבול ב' השולח. ובהדיא מוכח בחר"מ סי' ע"ה דרק בברי ושמא חייב בא"י אם פרעתין, יע"ש.

אמנם לא קשה מידי, דהרי לפי הס"ד היה סובר דקלב"מ אינו פטר רק בחיוב מיתה ממש, היינו שיהי' דין מיתה בפועל. ולפי' ודאי דאין ספק חייב מיתה פטור כיון דאין חייב מיתה בפועל, אבל לפי המסקנא דאסיק רבא מתני' בשוגג וכדנתא דבי חזקי', ולא בעינן חייב בפועל, אז ודאי דגם ספק חייב מיתה פטור וכמדומה ששמעתי זאת מפי בעל המחבר ס' שפת היס' ז"ל, והדברים נכונים.

ועי' קוב"ש (ב"ק אות יח) שתייך באופן אחר: דהא דחייבי מיתות שוגגין פטורין הוא, משום דמקשינן מכה אדם למכה בהמה כשם שלא חלקת במכה בהמה כך לא תחלוק במכה אדם, אבל בספק אדרבה נקיש להיפך כשם שחלק במכה בהמה בין ספק לודאי דהא ספק פטור, כך תחלוק במכה אדם בין ספק לודאי.

והקשה הגר"פ על דברי הגר"ש: וצ"ע דאטו בס"ד לא ידע הגמ' מתנא דבי חזקיה דאף בשוגג פטור, בדודאי בה"א לא ידע הגמ' רק דיוק המשנה דמיירי משום קלב"מ, אבל שפיר ידע דקלב"מ פטור אף בשוגג.

אלא מוכח מדברי רש"י דספק קלב"מ אינו פטור ממון, דהא כתב דאי לא ידעינן דצריך לאפרו, דמספק פטור ממיטה, הרי הוא חייב ממון.

ועי' מגן אברהם (סי' רעח סק"א): הקשה בספר ט"א דף מ' דבח"מ סימן תכ"ד פסק הטור דהחובל בחבירו בשבת פטור מתשלומין משום שחייב מיתה וכאן פסק דמלאכה שאצ"ל פטור, ו"ל דספוקי מספק' ליה וגבי ממון המע"ה וכו'. אלא סברת רש"י דחייב ממון היינו משום דהא הוי ודאי חייב דהרי עשה מעשה המחייב, ורק דאיכא ספק פטור, דאם הוא חייב מיתה הוא פטור, וא"כ ה"ל כאיני יודע אם פרעתין, דחייב.

⁹¹ עי' בעל המאור: כדי שיהא תולדה דשן לשלם נזק גמור כאדם, שאלמלא היה כוונתו להזיק, היתה תולדה דקרוך ולא היה משלם אלא חצי נזק. והוסף המלחמה ה': אמר הכותב זה צריך תיקון ופירוש לפירושו דאכתי לא מחייב אלא חצי נזק אכוליה גדיש משום דהוה להו צרורות ואין משלמין אלא חצי נזק ואפי' מתכוין להנאתו כדאומרים' גבי חזיר שהיה נובר באשפה והתיז והזיק משלם חצי נזק וכו"כ רבינו שלמה ז"ל [על] גבי בהמה שהטילה גללים לעיסה מ"מ אי אנוחה אנוחי לגחלת משלם נ"ש על מקום גחלת ולהכי קתני שורו דומיא דדייה.

⁹² רש"י ברכות כד ע"ב.

⁹³ רש"י פסחים כ ע"א.

⁹⁴ עי' שו"ע (חר"מ סי' שעח ס"ח): הוב"ד לעיל הערה 53.

⁹⁵ זהו חילוק בדיני גלות עי' מכות ז ע"ב.

⁹⁶ עי' שו"ע (חר"מ סי' תג ס"ד): הנוגף את האשה ויצאו ילדיה ומתה, אע"פ שהיה שוגג, ה"ז פטור מהתשלומין ואינו משלם כלום, שנאמר: ולא יהיה אסון ענש יענש (שמות כא, כב), לא חילק הכתוב בין שוגג למזיד בדבר שיש בו מיתת ב"ד לפוטרו מן התשלומין). בד"א, כשנתכוון לאשה. אבל אם נתכוון לחבירו,

[אין בא' מהג' האלה סיבה] לחייבו ממון [כאשר הכה במזיד הוא חייב מיתה] אלא לפוטרו ממון. אמרו התלמידים לרבא, וכי אפשר לעמיד [את המשנה] בשוגג. והרי כתוב "מפני שנדון בנפשו" [והרי שוגג לא נידון בנפשו]. כך נאמר, כיון דבמזיד נדון בנפשו. ואין מדובר. שהיה צריך לאפרו [ואז בשריפת הגדיש יש חיוב מיתה בשבת אם נעשה במזיד], ועכשיו [שעשאו] בשוגג, [גם כן] פטור [מחייב ממון].

מתני'. שור⁹⁷ שהיה רודף אחר שור אחר וניזק [השור הנרדף], זה [פי' בעלים של השור הניזק] ואמר שורך הזיקו [ואתה חייב לשלם לי], וזה [פי' בעלים של השור המזיק] ואמר לא, אלא [שורך] ניזק בסלע [ונתקל בו], המוציא מחבירו עליו [החייב להביא] ראייה [בעדים]. היו שני שוורים של בעלים שונים [שור] אחד [שור] אחד [של בן אדם שלישי⁹⁸], זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק,

ונגף את האשה, אע"פ שמתה, הואיל והמיתה בלא כוונה ה"ז כדבר שאין בו מיתה בית דין, ומשלם דמי ולדות. (וי"א דאפילו לא נתכוון לאשה פטור מתשלומין):

ביאור: שנאמר ולא יהיה אסון כו' - לא חילק הכתוב בין שוגג למזיד בדבר שיש בו מיתה ב"ד לפטרו מהתשלומין (סמ"ע).

בשנתכוין לאשה כו' - אף על גב דקרא איירי בשנים שמריבין ומכוין להכות לחבירו ונגף האשה שלא בכונה וכמ"ש בריש סימן זה, מ"מ הדיק דלמדנו מולא יהיה אסון הא אם יהיה אסון פטור מדמי ולדות משום דקים ליה בדברה ממנו, זה לא שייך כשלא נתכוין להאשה, ד"ס דאין צד מיתה בכי האי גוונא, אבל כשנתכוין להאשה, אף על פי שהיה שוגג במימתה, למדנו מקרא כל שאם מזיד היה חייב מיתה אפילו אם היה שוגג באותה מיתה ג"כ פטור מממון (סמ"ע).

כדבר שאין בו מיתה ב"ד - דאין מיתה ב"ד בנתכוין להרוג את זה והרג את זה, וכתב כדבר בכ"ף הדמיון, משום דבהרג שוגג ג"כ אין מיתה ב"ד ואפי"ה אומריסנן דפטור מדמי ולדות כיון דאיכא צד מיתה ב"ד אם היה מזיד, והל"ל ג"כ כן בלא נתכוין לה, קמ"ל דבזה אומריסנן כאילו אין כאן צד מיתה ב"ד כלל (סמ"ע).

⁹⁷ עי' שו"ע (חר"מ סי' ת ס"א): שור שהיה רודף אחר שור אחר והזק, זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה, המוציא מחבירו עליו הראיה, אפילו ניזק טוען ברי ומזיק טוען שמא, ואם טען הניזק אתה יודע ששורך הזיק, נשבע היסת שאינו יודע. במה דברים אמורים: במועד, אבל בתם פטור אף מהיסת, שהרי אם הודה היה פטור הואיל והוא קנס:

ביאור: אלא בסלע לקה - ואף על פי שנלקה ע"י רדיפת שורו אחריו, לא הוי אלא גרמא בנזקין (סמ"ע).

אפי' ניזק טוען ברי ומזיק שמא - אפי' במועד (ש"ך).

ואם טען הניזק אתה יודע כו' - אבל כשאינו טוען כן א"צ לישבע היסת שהרי הניזק עצמו מודה שלא היה שם וא"כ ודאי אין הניזק יודע שהמזיק יודע ועיין מ"ש לעיל סי' ע"ב סי"ב וסי' צ"ג סעיף ג' (ש"ך), וכשהניזק לא היה שם ג"כ אינו יכול להחרים עליו שאינו מאמינו, ועיין מה שכתבתי לעיל סימן ע"ה סעיף ט"ז (פ"ת).

הואיל והוא קנס - כבר נתבאר טעמו בסוף סימן שצ"ט סעיף ג' (סמ"ע).

⁹⁸ עי' שו"ע (חר"מ סי' ת ס"ב): היו שנים רודפים אחר אחד, והרי עדים שאחד מהם הזיק ואינם יודעים איזה משניהם, זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם פטורים, ואם היו של איש אחד, חייב לשלם מגוף הפחות שבשניהם, ואם היו מועדים משלם נזק שלם מנכסיו. במה דברים אמורים: ששני השוורים עומדים, אבל אם מת אחד מהם או אבד והיה אחד מהם תם, אע"פ שהם של איש אחד פטור, שהרי אומר לו הבא ראייה שזה העומד הוא שהזיק ואשלם לך.

ביאור: והרי עדים שאחד מהן הזיק - ר"ל ואינו יכולין לטעון שבסלע נלקה, משו"ה אם היו שניהן של אחד מהן חייב וכדמסיק, ובאם היו של שנים פטורים שניהם אף שיש עדים שאחד מהן ודאי נגחו (סמ"ע).

מגוף הפחות שבשניה - ואם אינו שוה כדי דמי חצי נזק מפסיד הניזק (סמ"ע).

הבא ראייה שזה העומד כו' - נראה דאם זה העומד הוא תם והמועד מת או נאבד, דגובה חצי נזק מזה התם העומד ממ"ג, דאם הוא נגחו הרי בדין גובה מגוף המזיק חצי נזק, ואם זה שמת נגחו היה מועד וחייבים בעליו לשלם מנכסיו, וזה שור תם העומד בכלל נכסיו דבעל השור המועד שמת הוא, אלא איירי המחבר שזה העומד הוא מועד, א"נ אינם ניכרים איזה מועד ואיזה תם (סמ"ע).

שניהם פטורים [שכן אין ראיה של מי הזיק, והמוציא מחבירו עליו הראיה, אבל] אם היו שניהם של איש אחד, שניהם חייבים⁹⁹. [אם שני שוורים תמים של בעלים א' רדפו אחרי שור של איש א', והזיקו, ו]היה אחד [מהשוורים מזיקים] גדול [ובגופו מספיק שויות לשלם כל החצי נזק שנגרם לשור הניזק] ואחד קטן [ואין בגופו מספיק שויות לשלם כל החצי נזק, ושאר החצי נזק הניזק תפסיד]. הניזק אומר הגדול הזיק, והמזיק אומר לא אלא הקטן הזיק¹⁰⁰. [וכן אם] אחד [מהשוורים המזיקים הם] תם ואחד מועד, הניזק אומר מועד הזיק [ומגיע לי נזק שלם], והמזיק אומר לא, אלא תם הזיק [ורק מגיע לך חצי נזק, בב' המקרים] המוציא מחבירו עליו הראיה. [ואם במקרה ש]היו שני [שוורים] שנוזקו, אחד גדול ואחד קטן, וכן היו ב' מזיקים, אחד גדול ואחד קטן, הניזק אומר גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן, והמזיק אומר לא, אלא קטן [הזיק] את הגדול והגדול [הזיק] את הקטן [שאז אין בקטן מספיק לשלם כל חצי נזק משור הגדול, והניזק תפסיד. וכן במקרה שהיו ב' שוורים מזיקים] אחד תם ואחד מועד, הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן, והמזיק אומר לא, אלא תם [הזיק] את הגדול ומועד את הקטן, המוציא מחבירו עליו הראיה.

גמ'. אמר רבי חייא בר אבא, זאת אומרת [פ' רואים מדברי המשנה, שכתוב המוציא מחבירו עליו הראיה] שחבירי של סומכוס [פ' הרבנן] חולקים עליו, [שכן סומכוס] אמר, ממון המוטל בספק חולקים. ר' אבא בר ממל שאל את ר' חייא בר אבא, [האם] סומכוס אמר [שחולקים] אפילו

⁹⁹ עי' שר'ע (ח"מ ס' ת ס"ב): הובא לעיל הערה 98.

¹⁰⁰ עי' שר'ע (ח"מ ס' ת ס"ג): היו שני השוורים הרודפים אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר הגדול הזיק והמזיק אומר קטן הזיק, היה אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר תם הזיק, המוציא מחבירו עליו הראיה, [לא היתה שם ראיה ברורה שזה הזיק אלא עדים מעידים שאחד משני אלו הזיק, משלם המזיק כמו שאומר], ואם טען הניזק אתה יודע ודאי שזה הזיק בפניך, הרי המזיק משלם מה שהודה ונשבע שבועת התורה על השאר. הגה: ויש אומרים דאין כאן שבועה כלל, דהוה ליה כטענו חטין והודה לו בשעורים דפטור אף במה שהודה, ואפילו תפס מפקנן ממנו. ודוקא טען הניזק ברי, אבל אם טוען ששם משלם המזיק כמו שהוא טוען:

ביאור: המוציא מחבירו עליו הראיה - כל שלא היתה שם ראיה ברורה שזה הזיק אלא עדים מעידים שאחד משנים אלו הזיק, משלם המזיק כמו שאומר, ואם הניזק אומר ברי לי שגדול הזיק, ואין לו עדים, שיטת המחבר שנוטל כדברי המזיק, אבל אם אין עדים בכלל אלא רק הניזק טוען ברי שגדול הזיק, אז הוי טענו חטים והודה לו בשעורים, והרמ"א סובר שמאחר שהוא מודה שהאחר לא הזיק, לפיכך אם אין לו עדים אינו נוטל כלום, דמזה שאומר שהזיק אינו נוטל שהרי המזיק מכחישו, גם מהשני נמי אינו נוטל שהרי הודה לו שאינו הזיק, ודומה לטוענו חטין והודה לו בשעורים שפטור אף מדמי שעורים, אלא שצ"ע למה כתב הרמ"א דיש אומרים דאין כאן שבועה כלל כו', דה"ל למימר דאין כאן תשלומין כלל (סמ"ע), וגם קשה דמ"מ שבועת היסת צריך לישבע, וצ"ל דכלל דכתב הרמ"א, ר"ל לא חיוב תשלומין ולא שבועה דאורייתא, ומשבועת היסת לא איירי כאן (סמ"ע וש"ך).

ואם טען הניזק אתה יודע ודאי כו' - ואף על גב דבעלמא ס"ל להמחבר דאע"ג שאינו טוען "אתה יודע" הוי מחויב שבועה וכמ"ש לעיל סי' ע"ב סעיף י"ב, שאני התם דיכול להיות שיודע אבל הכא אם אינו טוען "אתה יודע", ודאי אינו יודע, שהרי המזיק לא היה שם וכיון שהניזק בעצמו מודה שהמזיק לא היה שם לא שייך שבועה כלל (ש"ך).

ונשבע שבועת התורה על השאר - כל זה דווקא כשאחד מהן תם ואחד מהן מועד, דכיון דאחד מהן מועד תביעת הניזק היא על נכסי המזיק, נמצא דגם שור תם בכלל תביעת נכסיו הוא, משו"ה מחשב כמודה מקצת, אבל באחד גדול ואחד קטן ושניהן תמין שהחויב הוא על גוף השוורים, כל אחד מחשב תביעה בפני עצמו ואין כאן מודה מקצת, ולדעת הרמ"א, אפילו כשאחד הוא תם ואחד מועד, אין כאן שבועה כלל, דה"ל כטוענו חטין כו' (סמ"ע), ואף על גב דהתם הוא בעין והעליתי לעיל סי' פ"ז ס"א וסי' פ"ח סכ"ד דדבר שהוא בעין ה"ל הילך אפי' הוא בביתו של הנתבע היינו היכא שהוא של התובע מיד כגון בפקדון וכי האי גוונא דכל היכא דאיתא ברשותי דמארי איתי' משא"כ הכא כיון דצריך שומא לא ה"ל הילך (ש"ך), וכן עיקר (קצה"ח), וי"א דטעמא דהילך פטור הוא משום דכמאן דנקט להו דמי ואין זה מודה כלל דכיון שמזומן לתת לו ה"ל כאילו כבר נתן לו קודם שתבעו, וגבי קנס דאינו מתחייב כלל בלי תביעה ובעינן בקנס תביעת הבעלים דתורת קנס אינו אלא בעדים ובב"ד ואפילו לצאת ידי שמים אינו חייב בלא בב"ד, וא"כ אפילו הילך חייב דלא שייך בזה לומר כיון שמזומן לתת לו ה"ל כמאן דנקט בידו קודם התביעה, דהא אינו מחויב עד אחר התביעה בעדים ובב"ד (קצה"ח בשם אהיו).

וי"א כו' - ולעיל סי' פ"ח סעיף י"ב הוכחתי דלא כה"א בזה אלא דהיכא דאיכא עדים משלם הפחות שבשניהם וכן תפיסה מהני ליטול כדקאמר מ"ק אפי' אין עדים (ש"ך).

עי' שר'ע (ח"מ ס' ת ס"ד): הובא לקמן הערה 102.

בודאי וודאי [פ"י שגם התובע וגם הנתבע אומרים טענתם בודאות, ולא בספק, אבל מאחר וזה ספק לבית דין, לכן חולקים]. א"ל, כן, אמר סומכוס אפילו ברי וברי. ואיפה יודעים שמשנתנו מדובר בודאי וודאי הוא. שכתוב "זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא וכו'" [ומזה שאמר הנתבע "לא אלא" רואים שזה טענת ודאי].

רב פפא שאל [על ר' חייא בר אבא], מזה שתחילת המשנה בודאי וודאי, וגם סוף המשנה בודאי וודאי, [איך] נאמר בסוף המשנה, היה אחד גדול ואחד קטן, ניזק אומר גדול הזיק, ומזיק אומר לא אלא קטן הזיק, אחד תם ואחד מועד, ניזק אומר מועד הזיק, והמזיק אומר לא אלא תם הזיק, המוציא מחבירו עליו הראיה. [ואם] זה [פ"י הניזק] לא מביא ראיה, הוא לוקח כמו שהמזיק אמר [וגובה מן התם אע"פ שהניזק אומר שודאי זה לא הזיק לשורין]. אולי זה פירכה לדברי רבה בר נתן, שאמר, [מ"י שטען [שחבירו חייב לו] חטים ו]הנתבע הודה לו [שחייב לו] שעורים, פטור [אפילו מדמי שעורים, שהרי מזה שהתובע לא בקש שעורים, הוא מחל אותם לו].

אלא [צריך לומר שהמשנה מדובר] בודאי ואולי [שא' טוען "ודאי" וא' טוען "אולי"]. מי אמר "ודאי" ומי אמר "אולי". אם תאמר שהניזק אמר ודאי והמזיק אמר אולי, עוד אפשר לומר שזה פירכה לדברי רבה בר נתן. אלא [המשנה מדובר] שהניזק אמר "אולי" והמזיק אמר "ודאי" [ומזה שהניזק אמר "אולי" אם כן הוא תבע מב' השוורים]. ומזה שסוף המשנה מדובר שהניזק אמר אולי, והמזיק אמר ודאי, גם התחלת המשנה מדובר שהניזק אמר אולי והמזיק אמר ודאי, וסומכוס אמר אפי' בזה [המקרה חולקים], שצריכים ללמד שלא [חולקים] אלא המוציא מחבירו עליו להביא ראיה. לא, הסוף [מדובר] שהניזק אמר אולי, והמזיק אמר "ודאי", והתחלת המשנה מדובר שהניזק אמר "ודאי" והמזיק אמר "אולי"¹⁰¹. והרי [לפי זה] התחלת המשנה לא דומה לסופו. אמרו, ודאי ואולי ואולי ודאי, הוא דבר אחד, [אבל] ודאי וודאי, ואולי וודאי, הם ב' דברים [ואין מקום לכתוב אותם במשנה אחת].

מה שלמדנו לפני כן, אמר רבה בר נתן, [מ"י שטען [שחבירו חייב לו] חטים ו]הנתבע הודה לו [שחייב לו] שעורים, פטור¹⁰². מה לומדים [מזה, הרי] למדנו [את זה במשנה בשבועות], טענו חטין והודה לו בשעורין, פטור [ולמה צריכים רבה בר נתן להוסיף על המשנה]. אם [רק היינו לומדים] משם [פ"י מהמשנה בשבועות], הייתי אומר [שהנתבע] פטור מדמי חטין [אבל הוא] חייב בדמי שעורין, לכן לומדים [שלא, אלא] שהוא פטור לגמרי.

למדנו, היו הניזקין שנים, אחד גדול ואחד קטן וכו', [הרי משמע שאם] זה לא הביא ראיה, הוא לוקח כמו שהמזיק אומר. ולמה. [הרי זה בדיוק כמון] חטים ושעורים. [נכון, הוא לא לוקח כלום משום שמה שתבע אינו מה שהודה בו, אלא כשאמר] "לוקח כמו שהמזיק אומר" פירושן ראוי ליטול [כמו שהמזיק אומר] ולא לוקח [כלום].

והרי למדנו, הרי זה משתלם על הקטן מן הגדול, ולגדול מן הקטן. [שם מדובר] שתפס [הניזק את השוורים של המזיק].

למדנו, היה אחד תם ואחד מועד, הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן, והמזיק אומר לא אלא תם [הזיק] את הגדול ומועד [הזיק] את הקטן, המוציא מחבירו עליו הראיה. [הרי משמע שאם] זה לא מביא ראיה, הוא לוקח כמו שאמר המזיק. ולמה. [הרי זה בדיוק כמון] חטים ושעורים.

¹⁰¹ עי' שר'ע (ח"מ ס' ת ס"א): הוב"ד לעיל הערה 97.

[נכון, הוא לא לוקח כלום משום שמה שתבע אינו מה שהודה בו, אלא כשאמר "לוקח כמו שהמזיק אומר" פירושן ראוי ליטול (כמו שהמזיק אומר) ולא לוקח [כלום]¹⁰². והרי למדנו, הרי זה משתלם לקטן מן המועד, ולגדול מן התם. (שם מדובר) שתפס [הניזק את השוורים של המזיק].

היו שניהם של איש אחד, שניהם חייבים. אמר רבא מפריקא לרב אשי, למדנו מזה, [שני] שוורים תמים [של איש א'] שהזיקו, [אם הניזק] רוצה [הוא יכול] לגבות או מזה או מזה [ואם אבד האחד קם חבירו במקומו ומשתלם הימנו. לא, אין ראייה לזה, שכן] במה מדובר כאן, ב[שוורים] מועדים [שמשלם מעליה, ולכן כל נכסיו אחראים לפרעון]. אם [מדובר בשוורים] מועדים, איך נאמר בסוף המשנה, היה אחד גדול ואחד קטן, הניזק אומר גדול הזיק, והמזיק אומר לא, אלא קטן הזיק, המוציא מחבירו עליו הראיה. ואם [נאמר כדברך בשוורים] מועדים, מה זה משנה [אם הגדול הזיק או הקטן הזיק] סוף סוף הוא צריך לשלם דמי שור מעולה [לניזק מנכסיו ולא מהשור המזיק]. אמר לו, הסוף של המשנה [מדובר בשוורים] תמים, והתחלת המשנה [בשוורים] מועדים. אמר רב אחא סבא לרב אשי, אם [מדובר בשוורים] מועדין [למה כתוב] חייבים, היו צריכים [לכתוב] האדם [פ"י הבעלים] חייב. ועוד, מהו [פירוש המילה] שניהם. אלא, באמת [מדובר בשוורים] תמים, ורבי עקיבא היא, שאמר [כאשר שור תם הזיק שור אחר, שני הבעלים] הם שותפים [בשור המזיק, ולכן אם אבד השור אבד נזקו], וטעם הדבר, שכן שניהם [פ"י שני השוורים] נמצאים¹⁰³, שלא יכול לדחות אותו, אבל אם אין שניהם נמצאים, יכול לומר לו לך תביא ראייה ששור זה הזיק לך ואני אשלם לך¹⁰⁴ [אבל לפי רבי ישמעאל

שחולק על ר"ע, כיון שהוא בעל חוב, אילו אם אבד האחד לא איבד את זכותו בהיזק].

הדרן עלך המניח.

שור [תם] שנגח ארבעה או חמשה שוורים זה אחרי זה. ישלם [חצי נזק] לאחרון. ואם יש בו מותר [פ"י שנשאר משויות השור יותר מחצי נזקו שעשה לשור האחרון], יחזור לשלפניו [פ"י השני מאחרון מקבל תשלום מגוף שור המזיק, וכל השאר מפסידים]. ואם יש בו מותר [פ"י שנשאר משויות השור יותר מחצי נזקו שעשה לשור האחרון] לשלפני פניו [פ"י השני מאחרון מקבל תשלום מגוף שור המזיק, והשאר שהיו לפניו מפסידים], והאחרון אחרון זוכה [לקבל חצי נזקו יותר משאר הניזקים], דברי ר"מ. רבי שמעון אומר, שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים¹⁰⁵, ואין הנבלה שוה כלום, זה לוקח מנה וזה לוקח מנה [פ"י שניהם שותפים בשור, ואם אותו שור של שניהם] חזר ונגח שור אחר ששוה מאתים, [אז] האחרון לוקח מנה [פ"י חצי מהשור], ושלפניו [פ"י ב' השותפים, שהם א' הבעלים הראשונים, וב' הניזק], זה לוקח חמשים זוז [פ"י רבע השור] וזה לוקח חמשים זוז [פ"י רבע השור, שכן ר"ש סובר כר"ע שהם שותפים בשור. ואם השור] חזר ונגח שור אחר ששוה מאתים, [אז] האחרון לוקח מנה [פ"י חצי השור], ושלפניו חמשים זוז [פ"י רבע השור], ושנים הראשונים דינר זהב [פ"י כ"ה זוז, ולכן יש לשניהם שמינית של השור].

גמ'. מיהו [כתב] המשנה שלנו. [הוא] לא כר' ישמעאל ו[גם כן] לא כר' עקיבא. שאם [הוא] כר' ישמעאל, שאמר, הם [פ"י הבעלים של השור המזיק] בעלי חובות [ולא שותפים בשור], זה [שכתוב] אחרון אחרון נשכר [לא מדויק], היו צריכים לכתוב ראשון ראשון נשכר [והאחרון מפסיד, שהרי אין הראשון שותף בו שתהא שמירתו עליו להתחייב בנזקין]. ואם [נאמר של המשנה] כר' עקיבא, שאמר, [שור תם שנגח הוא נהיה] שור של שותפים [ברגע שנגח, בעלים של שור הניזק נהיה שותף בשור המזיק כפיהיזק הנעשה לשורו], זה [שכתוב במשנה] יש בו מותר

¹⁰² ע"י שר"ע (ח"מ ס' ת ס"ג): הוב"ד לעיל הערה 100.

ע"י שר"ע (ח"מ ס' ת ס"ד): היו הנזקים שנים אחד גדול ואחד קטן והמזיקים שנים אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא הקטן הזיק את הגדול וגדול הזיק את הקטן, או שהיה אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן והמזיק אומר תם הזיק את הגדול ומועד את הקטן, המוציא מחבירו עליו הראיה, ואם לא הביא ראייה ברורה פטור המזיק, שהרי זה כטענו לו חטים והודה לו בשעורים שהוא נשבע היסת ופטור אף מדמי שעורים, זו היא סברת יש אומרים שכתבתי בסמוך אבל יש מחלקים דאם היו כאן עדים שאומרים אחד מהם הזיק אלא שאינם יודעין איזה הוא, משלם כמו שאמר מזיק ולא מקרי כהאי גוונא טענו חטין והודה לו בשעורין, וכסברא הראשונה שכתב המחבר שמקרי הודאה וכמו שנתבאר, ואם תפס הניזק הרי זה משלם לקטן מהגדול ולגדול מהקטן כמו שהודה המזיק, ואפילו תפס בעדים נוטל כמו שאמר המזיק אבל אינו נוטל כפי דבריו, ודוקא תפס קודם שבא לבית דין, אבל לאחר שבא לבית דין לא מהניא ליה תפיסה אפילו ליטול כדברי המזיק:

ביאור: פטור המזיק שהרי כו' - ומשמע מדבריו דאפי' במקרה שמועד הזיק את הקטן אף אין עדים על הנגיחה פטור לגמרי, אמנם "א שאם אמר מועד הזיק את הקטן אפי' בדאין שהדי משלם דמועד משלם נזק שלם מן העליה וממונא הוא הילכך משלם ע"פ עצמו, כיון דניזק טוענו נזקי גדול מן העליה ומזיק מודה לו בנזקי קטן מן העליה ה"ל כטוענו דמי דעבד גדול והלה מודה לו בדמי עבד קטן. ונראה לי דגם המחבר מודה בטוענו דמי עבד גדול ומודה לו בדמי עבד קטן דחייב ואינו יכול לטעון משטה אלא דס"ל הכא במועד נמי כיון דמסתמא לא ה' המזיק שם ואינו יודע מההיזק כלל והי' לו לטעון איני יודע כלל משום הזיק אי"ב נימא דמאי דקאמר מועד הזיק את הקטן דחוי קמחדי לי' ויטעון משטה הייתי בך (ש"ך).

שהרי זה כטוענו לו חטים כו' - הוצרך לזה במועד אבל בתמין בלאו הכי פטור משום מודה בקנס (ש"ך).

זו היא סברת יש אומרים כו' - באמת זה אינו אלא כל סעיף זה וכל סעיף ג' דלעיל הכל הוא כדעא הראשונה ומיירי כאן כשאין עדים כלל על הנגיחה, והיכא דאיכא עדים חייב ול"ד לטענו חטים והודה לו בשעורים דהתם מיירי בלא עדים (ש"ך)

ואם תפס הניזק כו' - דכיון דטען על שניהן ששניהן נגחוהו וגם המזיק מודה בזה, אף שאין לו עדים בזה איזהו נגח לזה ואיזהו לזה, מהני תפיסתו לכר"ע (סמ"ע), ואף על פי שהמודה בקנס פטור, פלגא נזקא שאני משאר קנסות שאם תפס אין מוציאין מיזו, ויש חולקים, שהוא כמו כל קנס וכן עיקר (ש"ך), ועיין מ"ש בסימן א' ס"ה ד"ה כך וכך ובסימן פ"ח ס"ב ד"ה אין מוציאין [קצה"ח].

הרי זה משלם לקטן מהגדול כו' - והיינו דוקא כשתפס בעדים וכדמסיק, דאין מיגו להניזק, אבל אם תפס בלא עדים גובה להגדול מהגדול כמו שאומר הניזק, וכמ"ש הרמ"א בסימן שצ"ט בסעיף ג', וכן משמע במחבר כאן (סמ"ע, וש"ך), וע"י דברי לעיל שצ"ט ס"ג (ש"ך).

¹⁰³ ע"י שר"ע (ח"מ ס' ת ס"ב): הובא לעיל הערה 98.

¹⁰⁴ ע"י נ"י (ז ע"א בדפי הרי"ף): שני שוורים תמים של איש אחד שהזיקו תרוייהו, לא אפשיטא אי יגבה מהי מינייהו, דבעי אי לא ומספיקא לית ליה לאישתלומי אלא מתרוייהו רביע נזק מזה ורביע נזק מזה, ואי אין לאישתלומי

כוליה רביע נזק מהאי משתלם שארא מהאיך כרבי נתן דאמר (נג ע"א) כל היכא דאין לאשתלומי מהאי משתלם מהאי וכן הלכה. ע"י שר"ע ס' תי ס"ז הובא לקמן הערה

¹⁰⁵ ע"י שר"ע (ח"מ ס' תא ס"א): שור שנגח וחזר ונגח שור אחר, הרי הניזק הראשון והבעלים כשותפים בו. כיצד: שור שוה ק"ק שנגח שור שוה ק"ק ואין הנבילה יפה כלום, הניזק נוטל ק' ובעל השור ק'. חזר ונגח שור אחר שוה ק"ק ואין הנבילה יפה כלום, האחרון נוטל מאה והניזק שלפניו עם הבעלים נוטלים נ' נ' זוז. חזר ונגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום, האחרון נוטל מאה והניזק שלפניו חמשים והניזק הראשון עם הבעלים כ"ה כ"ה. וכן על דרך זה חולקים והולכים:

ביאור: כשותפין כו' - היינו כשיש בידו להביא עדים לאלתר ולזכות בו אבל כשאין בידו להביא עדים לאלתר לא הוי שותף וראשון ראשון נשכר (ש"ך), ב' שומרים שקיבלו השמירה ביחד, לא אומרים דאחד ערב בעד חבירו (ש"ך בשם הרמ"א), ועיקר דלא כרמ"א בשר"ת אלא כל א' ערב בעד חבירו, אמנם אינו חשיב כמזיק אם לא שמרו (ש"ך), ולפ"ז אם הקדישו ניזק עד שלא עמד בדין מוקדש, וכן אם מכרו הניזק וכדלקמן ריש ס' ת"ז ועמ"ש שם, וכן אין המזיק יכול לסלק את הניזק במעות אלא נוטל את השור עצמו (ש"ך).

וכן על דרך זה חולקים והולכים - לפי מה שהקדים המחבר וכתב כיצד כו' לפרש בו שחזר ונגח וחזר ונגח, הרי מיירי שנגח ג' פעמים, ובג' פעמים נעשה שור המועד וגבהו הניזק האחרון כולו, ולא ה"ל למימר שכן על דרך זה חולקים הולכים. ואפשר שלא דוקא קאמר, או מיירי כשלא התרה בו דלא נעשה מועד (סמ"ע), ועי"ל כגון ראה שור ונגח שור ולא נגח וראה שור ונגח ואחר הנגיחה הב' ראה ב' פעמים ולא נגח דאפילו מועד לסירוגין אין דשור אינו נעשה מועד אלא א"כ נגח השלשה נגיחות בשלשה שראה כסדרן או שלא כסדרן ונעשה מועד לסירוגין (ש"ך).

המניח

פרק שלישי

בבא קמא

לו

עין משפט גב מצוה

ולכך מוקים לה הכי ולא מוקים לה כדאוקים למציעתה לעיל
בניקט שמה ומזיק כרי דאם כן היינו קך וכפא אחא אנטריך
*ורבי דאוקמא למציעתה דניקט שמה ומזיק כרי ולא אוקמה כברי
וכרי ולשני ראו לטול ואין לו משום דס"ל דוממס לא אמר

ס"ט מ"ה
שנא כה"כ וכו'
ס"ט ומכ"כ
לא סכ"ס עמו
וס"ט דק"ל
אסמא
דחמא
דלוקי דרבי
אבל ל"ס
לא קש"ל אסכר
דל"ס ל"ס
פ"י ראו לטול

ר'אוי לטול ואין לו והתניא הרי זה משתלם לקטן מן המועד ולגדול מן התם ירחפס : הוי שניהם של איש אחד שניהם חייבים : א"ל רבא מפרזיקא לרבא אשי ש"מ שוורים חמים שהויקו רצה מזה גובה רצה מזה גובה הכא במאי עסקינן במועדיןאי במועדין אימא סיפא היה אחד גדול ואחד קטן הגיוק אומר גדול הויק והמזיק אומר לא כי אלא קטן הויק המוציא מחבירו עליו הראיה אי במועדין מאי נפקא ליה מיניה סוף סוף דמי תורא מעליא בעי לשלומי א"ל סיפא בחמין ורישא במועדין א"ל רב אחא סבא לרבא אשי אי במועדין חייבים חייב גברא מיבעי ליה ותו מאי שניהם אלא לעולם בחמין ורבי עקיבא היא *דאמר שוחפין ניהו ושעמא ד'איתנהו לתריויהו דלא מצי מדחי ליה אבל ליתנהו לתריויהו מצי אמר ליה זיל אייתיראיה דדאי תורא אוקך ואשלם לך :

ל"ט
ל"ט
ל"ט

הדרן עלך המניח

שור שנגח ארבעה וחמשה שוורים זה אדר זה ישלם לאדרון שבהם ואם יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו והאדרון אדרון נשכר דברי ר"מ רבי שמעון אומר ישור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה חזר ונגח שור אדר שוה מאתים האדרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים וזו וזה נוטל חמשים וזו חזר ונגח שור אדר שוה מאתים האדרון נוטל מנה ושלפניו חמשים וזו ושנים דראשונים דינר זהב : ג' מתניתין מצי דלא כר' ישמעאל ודלא כר' עקיבא אי כר' ישמעאל *דאמר בעלי חובות ניהו האי אדרון אדרון נשכר ראשון ראשון נשכר מבעי ליה אי כר' עקיבא דאמר *תורא דשוחפי הוא האי יש בו מותר יחזיר

ר'אוי לטול ואין לו חס תפס ואין לו חס לא תפסא ודוקא היכא דיש לו תביעה על שני השוורים על הגדול ועל הקטן חס תפס משתלם אבל מתני' דלעיל דלחן לו תביעה אלא על הגדול אפי' תפס הקטן אין משתלם מיניה ולא שייך לשטיי לעיל ראו לטול ואין לו כיון דחס תפס לא משתלם מיניה ובטעט חטים נראה דחס תפס שוורים לא משתלם וא"ת אחאי לא משני הכא כדלעיל דקאמר ניקט שמה ומזיק כרי וי"ל דא"כ הוי"מ למיפך הייט כך כדפירש בקונטרס והשתא איכא לריבוחא ככולהו כבי דמתניתין דרישא אשמעינן אפילו מזיק שמה וניקט כרי פליגי רבנן עליה דאמרוס והוא המוציא מחבירו עליו הראיה והוא דקטן וגדול משמעט אפילו ויחד הם ואחד מועד במועד אוקימנא דאפילו לר' אחא דאמר כריש פקך האומר כ"ח (ב"ב דף ע"ג) גמל האומר כ"ח בגמלים בידוע שזה הרגו מודה הכא דלא תלין במועד כיון דשניהם ר"ן וקך דהגיוקין שנים אשמעינן *נתפס שקיל כדאמר מוזיק וסיפא דחס ומועד וחס דאייתי בבא דלעיל בגדול וקטן וחס ומועד אייתי נמי הכא :

ש"מ . מוקחני שניהם ראה כו' ואם אבד האחד קס חברו תחתיו ומשתלם הימנו כך פירש בקונטרס וקשה דלא הוה ליה למימר שמע מינה אלא מסיפא הוה ליה למפך דקתני אחד גדול ואחד קטן המוציא מחבירו עליו הראיה האחד נוטל לגדול מן הקטן א"כ כשאבד אחד מהן לא משתלם מאותו שנסאך וכראה לפרש דשני שוורים שהויקו שור כדאי אייתי דתשיב כאלו הוי חד גופא ומשתלם מן השני ואט"ג דמתניתין לא אייתי אלא בענין שאלו מסופקים איזה מהן גמל דייק מלישנא דקתני שניהם חייבים לאחמועינן שיכול להיות שיהיו שניהם חייבין כגון אי דיעין כדאי שהויק שניהם יחד :

ר'רבי עקיבא היא דאמר שוחפין נינהו . פירש בקונטרס דלר' ישמעאל דאמר ב"ח הוא וזווי הוא דמסיק ביה חס אבד האחד לא איבד זכותו וקשה דהא לעיל (דף ל"ג) אמר אפילו לר' ישמעאל שחטו מה שעשה עשוי וכראה לפרש דמסוס הכי מוקי לה כר' עקיבא משום דלר' ישמעאל אין שום חידוש דפשיטא דליבד זכותו כשאבד האחד כיון דב"ח הוא אבל לר' עקיבא דשוחפי נינהו כ"ד הוי כאלו האחד מן השנים בחזקת הגיוק ומני למימר ניקט שך נאבד ולא שלי' :

הדרן עלך המניח

שור שנגח ארבעה וחמשה : אי כרבי עקיבא דאמר שוחפין נינהו יחזיר לטול מבעי ליה . תימה דלר' עקיבא נמי אחאי אין ראשון נשכר ולמה יהא מוטל עליו לשמור חלקו כל זמן שלא עמד בדיון ולא בלא עדים דמה הוא יודע אם יזכה ולריך לרחות לדיון שיש בידו להביא עדים לאחרא ולזכות מחייב בשמירתו *ולא מלי לשטיי כגון שאין בידו דאם כן חיקשי ליה לרבי עקיבא ראשון נשכר מבעי ליה : כגון

ק"א ב מ"י פ"ס מס' מקי ממון כ"ל יא סג' פ"ס ס' טו"ש ח"מ פ"י ס' פ"ט ג כ"ב"ס וכו' ד : ק"ג ד מ"י פ"ס כ"ל ה ח"מ פ"ט ט"ט פ"ט ג : א ה מ"י פ"ס מס' נקין ממון כ"ל יב טו"ש ח"מ פ"י פ"ט ס"י ח :

רבינו הנאל

מבוכה דארייתא וחייב בדרכו ויש לו לגלג עליו גם על השעורין ליתא לדברא בר תנן : מתני' הוי שניהן לאש אחד שניהן חייבין כו' . אוקימנא בשורין חסין ו'עקיבא היא דאמר שוחפי נינהו ופ"ע א דאיתנהו לתריויהו דלא מצי מדחי ליה אבל ליתנהו לתריויהו מצי אמר ליה זיל אייתי לי ראיה דדאי תורא אוקך ואשלם לך :

הדרן עלך המניח

שור שנגח ל' ח' שוורים זה אדר זה ישלם לאדרון כו' באנו לחקור משנתנו התנן תבא אדרון נשכר דברי רבי מאיר אליבא דר'א לא כר' ישמעאל ולא כר' עקיבא משום דר' מאיר חליט דר' ישמעאל ור' עקיבא כדנרסי' בחמלה עירובין הוצרכו לומר ר' מאיר לפי פ"ח שגאת דתיגיא ויזכר השור כב"ד דברי ר' עקיבא אומר דהאלם השור ועלה אבירי אי כר' ישמעאל דאמר בעלי חובות ניהו אמאי תני אדרון נשכר ראשון ראשון נשכר מיבעי ליה לר' עקיבא (ש"ו ד"ן) בעל דב מלישנא דההיא זכא ומסת' שנגח ניהוה דראשונה בחייב לשלם סגופו של חצי השור חצי נק לניקט . פשע המוק ולא שיר השור ויצא הויק חייב לשלם לראשון ולשני אי כר' עקיבא שנה ר' מאיר משנתו יחזיר לטול מיבעי ליה דבאלו שוחפי ניהו .

* ח"ל ז"ל דין נע"ה סג' בקודם זכס . ופיין נכסיה כבכע שיטות שניהן פיהשם אחריס

הנהרות הגר"א [א] תר"ח ראו כו' . ודוקא כו' . ל"ב ואלו סופקים תלקין פ"ז : ג"י ר"ט דלא מלי ומ"ט

הדרן עלך המניח

שור שנגח ארבעה וחמשה וכו' וכו' היה חס דמשתלם מנופא והיכי דמי כגון ראה שור ונגח וראה שור ולא נגח וראה שור ונגח וראה נגיחה שניה ראה כ' פ"עמים או ג' שור ולא נגח דאפי' מועד לסירוגין ליכא דשור אין נעשה מועד א"כ נגח הג' נגיחות כשגשה שראה כסדרן של אלא כסדרן ונגעה מועד לסירוגין והיכא דסירוגין אין כדתיגיא לקמן בפירקין : שלם . ח"כ מחילה לאחרון ובגמרא מפרש מני : ואם יש בו מוסר יחזיר לשלפניו . כל ח"י נוקף והראשונים יפסידו : רבי שמעון אומר . שוחפין קן כגוקין כילד שור

[לעיל לג' דר']

[ע]

[ע]

[שוה] מאתים שנגח כו' : ושלפניו . זה ניקט ראשון טעל חמשים וזו והבעלים חמשים וזו דיש לניקט ראשון כו החאי הלך משלם חאי תשלמו ניקט דסבר לה כר' עקיבא דאמר שוחפין נינהו : שור ונגח שור שום מאתים אחרון נוטל פנס . החאי מכל מי שהוא דמגופו משתלם ונמלא אורו שלפניו שהיה החאי שלו משלם מחלקו חאי מנוק שטעל האחרון : ושנים סרלאשונים . ניקט ראשון והבעלים שהיה להן לכל אחד רביעי משלמין כל אחד רביעיית של נוק : דינר וס' . עשרים וחמשה דינרים כסף כפרק הזהב (כ"ח דף מה :) : ג' ראשון נשכר מבעי ליה . והאחרון יפסיד שהרי אין ראשון שוקף בו שיהא שמירתו עליו להתחייב כגוקין והא לא דמיא לחב עד שלא הויק דאמרינן בהמניח (לעיל דף נ"ג) : קדמו בעלי חובות והגביהו לא עשו כלום והתס הא דאמר ליה ניקט לבעל חוב מתיא תורא דאוקן מיניה משתלמא ובעל חוב לא מצי למימר ליה הכי הלך ב"ח יכול נכסים אחרים אבל הכא האי ניקט והאי ניקט ולא משתלם אלא מגופו ומאי דשקיל האי משפיד האי הלך קמא קמא קדים : יחזיר

א עי' רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"ג ה"ט): הדוחף את חברו לתוך המים או לתוך האש אומדין אותו אם יכול לעלות משם פטור ממיתת בית דין ואם אינו יכול לעלות חייב, וכן אם כבש עליו בתוך הים או בתוך האש עד שלא נשאר בו כח לעלות ומת חייב אף על פי שאינו הוא הדוחף בתחילה. והוא הדין למניח ידו על פי חברו וחוטמו עד שהניחו מפרפר ואינו יכול לחיות, או שכפתו והניחו בצנה או בחמה עד שמת, או שבנה עליו מקום עד שמנע ממנו הרוח, או שהכניסו למערה או לבית ועישן עליו עד שמת, או שהכניסו לבית של שיש והדליק עליו נר עד שהמיתו ההבל, בכל אלו נהרג עליו שזה כמי שחנקו בידו.

ב עי' שו"ע (ח"מ ס' ד): (א) יכול אדם לעשות דין לעצמו, אם רואה שלו ביד אחר שגזלו, יכול לקחתו מידו, ואם האחר עומד כנגדו, יכול להכותו עד שיניחננו, (אם לא יוכל להציל בענין אחר), אפילו הוא דבר שאין בו הפסד אם ימתין עד שיעמידנו בדין, והוא שיוכל לברר ששלו הוא נוטל בדין, מ"מ אין לו רשות למשכנו בחובו. הגה: מטעם שיתבאר לקמן סימן צ"ז סעיף ו'. ו"א דווקא בחובו ממש, אבל אם חייב לו בלא הלוואה, או שאין צריך למשכנו כי הוא כבר אצלו בפקדון או מצאו ביד אחר, מותר לתפסו. ו"א דלא אומריסנן עביד אינש דינא לנפשיה רק בחפץ המבורר לו שהוא שלו, כגון שגזלו או רוצה לגזלו או רוצה להזיקו, יכול להציל שלו. אבל אם כבר נתחייב לו מכח גזילה או ממקום אחר, לא. ודווקא הוא בעצמו יכול למעבד דינא לנפשיה, אבל אסור לעשות על ידי עובדי כוכבים, מיהו אם עבר ועשה על ידי הע"ג, אם לא היה יכול להציל שלו בענין אחר, מה שעשה עשוי. ו"א דלא מיקרי עביד דינא לנפשיה אלא כשמזיק לחבירו, כגון שמכהו ולכן לא יוכל לעשות אלא אם כן יוכל לברר שהוא שלו, אבל תפיסה בעלמא שתפסו למשכון, יכול לעשות בכל ענין, ויורד אח"כ עמו לדין. וכל זה מייירי ביחיד נגד יחיד, אבל יחיד נגד רבים, והוא מבני העיר, עבדי דינא לנפשיהו אם יודעים שהדין עמהם, אף על פי שאין יכולים לברר לפני בית דין, כי אינם יכולים להעיד, שכולן נוגעין בדבר. עיין בסימן ז' סעיף י"ב וסימן ל"ז. ואם יש חלוקים וטענות ביניהם, הקהל נקראים מוחזקים לגבי היחיד, וצריך לתת להם משכון קודם שירדו עמו לדין. והא דנקראים מוחזקים לגבי יחיד, דווקא בענייני מסים, אבל לא בשאר דברים, ומכל מקום צריך לתת משכון קודם שירדו לדין עמו. וכל זה כשאין היחיד תלמיד חכם, אבל אם הוא תלמיד חכם שתורתו אומנתו, ויש לו דין בזה מחמת מסים, אין צריך לתת להם משכון, גם אינם נקראים מוחזקים נגדו, ומותר לכוף בענייני מסים ע"י עובדי כוכבים ולהפסידו, אם אינם יכולים להוציא ממנו המס בענין אחר.

ביאור: יכול להכותו - עי' סימן תכ"א סעיף ו' בהג"ה כתב דוקא במשרת וחושש שמא יגנוב דאיכא פסידא מותר להכותו, ובלאו הכי אסור להכותו, אלא יש לחלק בין קרקע למטלטלין, דבמטלטלין דאיכא חשש פסידא, אפילו לכתחילה מותר להכותו, אבל בקרקע דאין שום חשש פסידא אסור לכתחילה, ויש חילוק בין לכתחילה בין דיעבד. והא דקאמר דבמקום פסידא עביד אינש דינא לנפשיה, היינו הפסד ברור, כגון בור מים שמישהו לוקח חלקו ולא ישאר לו מים לדלות, ואיכא הפסד ברור ויהיה לו היזק בשדהו, והב"ד לא יגבו לו היזקו עפ"י הדין, כי הוא רק גורם דפטור, אז ודאי מותר לעשות על פי עצמו הכאה, כבודאי יהיה ניזק ולא יושלם לו היזקו על ידי בית דין, ואפילו במקום דאיכא חשש הפסד, כגון שתופס ממנו מטלטלין דגזילה, אף דהבית דין יגבו ממנו, אך מכל מקום איכא חשש הפסד דאימר יבריחם או יקלקלם, אפילו בכהאי גוונא עביד אינש דינא לנפשיה. אבל במקום דודאי יכול להציל שלו על פי ב"ד בלי שום חשש כלל, כגון בהאי גוונא המבואר בסימן תכ"א, דהא בודאי לא יקולקל ביתו כשיעמוד שם קצת שעה עד שילך לב"ד, והב"ד ישלחו להוציאו משם, אסור להכותו, כיון דאין שום חשש הפסד הוי כאפשר להציל בענין אחר, דהא אפשר להציל ע"י ב"ד, וכל שאפשר להציל בענין אחר אסור להכותו. אבל ודאי אם כבר היכהו, ואחר בואו לב"ד הב"ד מסופקין שאפשר שאף הם לא היה להם באפשרי לעשיה כי אם על ידי הכאה, כגון שלא היה ציית אף לב"ד עד שהוצרכו גם הם להכותו, פטור. אבל אם הוא ברור שלהבית דין באפשרי לעשות שלא על ידי הכאה, דאז הוי כאפשר להציל בענין אחר, חייב (נתה"מ), יכול להכותו. ו"ב דוקא היכי דע"ז מציל עצמו. אבל לקרותו ממזר וחרופים דאין תועלת לענין ההצלה אינו רשאי הרא"ח ח"ב ס' ע"ז הובא בבנה"ג (רע"א).

אם ימתין עד שיעמידנו בדין כו' - פי' שהבעל דין אומר אני עומד בדין יחזיר לי את שלי ואני אציית בפניכם לדין מיד ואסלקנו בדברים אחרים, או נ"מ לדברים אחרים, קמ"ל דאין סותרים דינו (ש"ך), מש"כ הש"ך ואסלקנו בדברים אחרים וכו'. הכונה שאומר שיניח ביד ב"ד קודם הדין, מחמת שבלאו הכי רוצה לסלק אותו בדברים אחרים, ובודאי שיוכל לסלק אותו אף שתפס, כיון דהתורה ברצון הלוה תלה, ד'והוא יוציא אלך את העבוט' כתיב. ודוקא במשכון שהשכינו מדעת אינו יכול לסלקו בדברים אחרים, דמשכונא סתם דינו כאפותיקי סתמי (נתה"מ).

והוא שיוכל לברר ששלו הוא - פירוש, דאם אינו יכול לברר שהוא שלו, לא מיבעיא דאסור להכותו ולהוציאו מידו, אלא אפילו בלא הכאה נמי אינו רשאי

להוציאו מידו, מיהו זה דוקא כשכא להוציא בעדים, דבלא עדים יכול לתפוסו, דיהיה נאמן לפני ב"ד במיגו אטענתו (סמ"ע וש"ך), ועי' דברי לקמן ס"ק 0 (סמ"ע).

למשכנו בחובו - אם כופר לו חובו, רשות בידו למשכנו שלא בעדים כדי שיהיה נאמן במיגו דלא תפסתי, דהא דאסור למשכנו בעצמו היינו היכא שיוכל למשכנו ע"פ ב"ד, אבל בכה"ג דלא יוכל לגבות ממנו ע"י ב"ד יכול לתפסו בעצמו, וכמבואר לקמן סימן צ"ז סעיף ט"ו, אמנם הקצה"ח חולק (עי' ס"ק 0 ועי' ס' צ"ז סק"ב??) (פ"ת).

מטעם שיתבאר לקמן בסימן צ"ז סעיף ו' - עי' עוד שם סעיף י"ד, דיכול למשכן לערב גם להשוכר בעד שכירותו, וא"כ לא היה צריך הרמ"א להסיק ולכתוב זה כאן בשם ר"א דאם חייב לו בלא הלוואה דיכול למשכנו. לכן נראה להגיה מותר למעבד דינא לנפשיה, ור"ל אפילו בהכאה, וה"ה אם רוצה להוציא בחזקה הפקדון מידו יכול להכותו עד שיניחנו בידו. ומש"כ המחבר דדוקא כשיוכל לברר עביד דינא לנפשיה, וכשאינו יכול לברר אפילו תפיסה בעלמא אסור, אזה כתב הרמ"א דהתפיסה גרידא מותרת בכל ענין (סמ"ע), עיין בתשובת מנחם עזריה סימן נ"א (ש"ך).

ו"א דווקא בחובו וכו'. נראה ביאור הדברים דחולקים בפירוש הברייתא פרק המקבל [ב"מ קט"ו ע"א] שאמרה לא תבוא אל ביתו, שהוא ריב"ש [ס"ס שצו] ס"ל דאתה יכול לכונוס לביתו של הערב [וב]כל מידי שאין חוב ממש אפילו בלא רשות ב"ד, משא"כ בחוב ממש לא מהני אפילו רשות ב"ד, וכאן אין צריך אפילו רשות ב"ד, נמצא תרתי למעליותא. וכן מבואר בריב"ש שכתב וז"ל, אלא שמתעם עביד אינש דינא לנפשיה יכול לעכב את שלו אף על פי שיוכל להציל בב"ד כו'. ו"א בתרא שהוא המרדכי [ב"ק פרק המניח ס' ל"ן] ס"ל במידי דאינו חוב צריך רשות ב"ד, דהא מביא רביה מפ"ק דברכות [ה' ע"ב] רב הונא היה נענש על שעייב זמורות של האריס בידו שהיה עושה דין לעצמו, ואף על גב דאין זה איסור לא תבוא אל ביתו, וא"כ פירוש הברייתא דלעיל אבל אתה נכנס לביתו של ערב היינו ברשות ב"ד, ובחד דרגא לחוד עדיף דבר שאינו חוב מדבר שהוא חוב. והסמ"ע [סק"ג] דחק עצמו בחנם להגיה, ולא עיין יפה במקור הדברים בכאן (ט"ז).

רק בחפץ המבורר כו'. מהר"ק שורש קס"א ביאר היטב דברי המרדכי האלו, דלא אמרו בגמרא דעביד אינש דינא לנפשיה אלא בענין שרוצה לטעון על החפץ שמבורר (לנו) [לן] שהוא שלו, בזה יש לו כח להוציא ואינו עושה איסור בזה, רק שאין לו רשות להכותו. ונראה כונתו דלא יפה כחו בחלוקה ה' שיהיה נאמן עליו באמרו שהוא שלו כשתפסו בעדים, אלא כל שאין לו מיגו ודאי מוציאין ממנו, אלא דנתכין לומר דלא עשה איסור בזה, משא"כ אם לא היה לו טענה על גוף החפץ אלא על איזה חוב מצד אחר, עושה איסור במה דעושה דין לעצמו ותופסו בלא רשות ב"ד, אבל בזה אין עושה איסור, ומ"מ כשבאין לב"ד יקוב הדין ביניהם, ולא מיקרי זה מוחזק כל שהוציאו בפני עדים, וכן משמע כונת סמ"ע בסעיף קטן ג'. ומר"ח ז"ל [הב"ח] חולק על דברי מהר"ק הללו, כי הבין ממנו דס"ל דיכול לתפוס באין חפץ מבורר לנו ותפיסתו הוי תפיסה, ובאמת גם מהר"ק לא נתכוין בזה אלא כמו שזכרתי. ונ"ל דבזה שכתב מהר"ק שאין לו רשות להכותו, אם עבר והכהו ואין עדים בדבר רק שהוא מודה בדבר, אינו פטור במיגו דלא הכית, ה"ה עכשיו שהכהו ואמר שבדין הכהו, דלא אומריסנן כן, ורביה מדברי רבינו הטור שכתב, אבל אם אין יכול לברר שבדין יכול להוציא ממנו לאור כל כממנו כו', וקשה פשיטא, ולפי מ"ש נ"חא, דקמ"ל דלא פטרינן ליה אפילו באין עדים בדבר ההכאה, דלא הורשה להכות אלא בחפץ המבורר לנו דוקא כנ"ל (ט"ז).

כגון שגזלו כו' - לא אומריסנן עביד אינש דינא לנפשיה, אלא כשכא חברו להזיקו בכונה ורצון, יכול לעמוד מנגד להציל ממנו כו', משא"כ כשבהמת חברו מזקת אותו בלי ידיעתו ובלו רצון חברו כו', ועיין מש"כ לקמן סימן צ"ז סעיף ב' [אחד שהיתה לו חנות לפני פתח ביתו במיני קטניות וזרעונים, והיו תרנגולות של שכינו פרוחות תמיד על החנות ואוכלות משם, והפריחם כמה פעמים וחזרו ובאו כמה פעמים, והגיד לבעל התרנגולות לשמרם כי אם יבואו יכם וימיתם, ולא חש. ופעם אחת שחזרו ובאו בעל החנות והרג אחת מהם המובחרת העומדת לגדל ביצים ואפרוחים. ובאו לדין ופסק שם דבעל החנות חייב לשלם דמי שווי התרנגולות, אלא דאם טען שאחר שהתרה בו הזוק ממנו כך וכך נשבע ומנכה לו. ואפילו היתה התרנגולת עומדת לשחיטה, מ"מ הא קי"ל דבעי התראה והיינו בעדים, וכ"כ הגהת שו"ע סימן טט"ז, אבל מה שמזהיר הניזק פה אל פה למזיק לא נקרא התראה, שהיה יכול לכפור בו או לומר לא חששתי לדברך, ומכ"ש בנידון דידן שהיתה עומדת לגדל ביצים, דאף אם היה התראה לאו כל כממנו לשחטה] (פ"ת).

אם לא היה יכול להציל שלו בע"א - ואם היה יכול להציל הולך לפני ערכאות של גויים ולקח את שלו והעליל עליו, צריך לשלם הזיקו כדון מוסר, עיין בתשובת רש"ד"ם [ח"מ ס' קמ"ה] (ש"ך).

מה שעשה עשוי - מ"מ לענין תפיסה בספיאק י"ל דלא מהני בתפס ע"י גוי (רע"א).

כגון שמכהו כו' - ועושה עצמן כדיון, ע"ש במהר"ק [שורש קס"א] (ש"ך).

יוכל לעשות בכל ענין ויורד כו' - משמע דאפילו אין לו עדים שהוא שלו ובא לתופסו מידו לפני עדים אפ"ה שרי, ועי' לעיל ס"ק 0. אלא צריך לחלק דכשבא לתופסו הדבר שאומר שגזלו ממנו, ובודאי הוא כופר, אז אינו יכול לתופסו אלא בלא עדים דאז דוקא מהני וכמ"ש, משא"כ כשבא לתופסו במשכון שטוען עליו שחיבי לו מענין אחר כך וכך וירא שמא ילך מכאן ולא יפריענו או יטעון אין לו, בזה יכול למשכנו אף בעדים, דהא אינו ודאי שהנתפס יכפור החוב, ונמצא זה התופס זרזי ונשכר, ומש"ה סיים וכתב ויורד עמו אח"כ לדין, ור"ל אם יודה הרי טוב ויהיה המשכון בידו עד שישלם לו, ואם יכפור יחזירנו לו (סמ"ע), וי"א דאין אדם יכול לתפוס מחבירו למשכון אפילו במידי דאין איסור למשכנו כגון עבור גזילה וערב אם לא בחפץ המבורר לכל שהוא שלו, וי"א דהיכא דבריא ליה יכול לתפוס בענין שיש לו מגו. ונראה פשוט דהיינו דוקא היכא דאין לאו דלא תבא אל ביתו לעבט עבטו כגון בשכירות וערבות וכיוצא, אבל בהלוואה דאיכא איסור למשכנו אסור לו לתפוס, ואפילו בשוק אסור. אך גבי פקדון משמע דאין איסור כלל לעכבו תחת ידו. אבל מדברי הזוהר מבואר דהוא איסור גמור, ועיין ש"ך סימן נ"ח סק"ט???, ולכן בעל נפש ירחיק מזה (קצה"ח). ויש מחלקים [בדברי הזוהר] בין אם קדם הפקדון ואח"כ הלווה ובין אם קדם החוב לפקדון, דאם קדם הפקדון לחוב מותר לעכבו (פ"ת), ויש מסבירים את הסתירה ברמ"א אשר הובא בסמ"ע [דכשיש לו טענה על גוף החפץ, אז מותר לעשות דין לנפשו, ואפילו הכא, ועל זה כתב אחר כך דיש אומרים דלא מיקרי עביד דינא לנפשיה אלא משזמיק לחבירו כגון שמכחו, ולכן לא יוכל לעשות אלא אם כן יכול לברר שהוא שלו, אבל תפיסה בעלמא שתפסו למשכון יכול לעשות בכל ענין, פירוש, אפילו אין לו טענה על גוף החפץ רק שתופסו על חוב שנתחייב לו מחמת גזילה, משום דזה לא מיקרי עביד דינא לנפשיה, כיון שתופסו ויורד תיכף לדין. אבל כשאינו יורד לדין ומחזיק לעצמו מה שתפס, מיקרי ג"כ עביד דינא לנפשיה, ואסור לעשות רק ביש לו טענה על גוף החפץ. אבל היכא שאין הלווה נפסד על ידו לא שייך לומר לא עביד דינא, דמאי דינא שייך הכא, הא לא הוה אלא תופס בעלמא. ואפילו יודע שיהיה נאמן לפני ב"ד במיגו הדחורתי, אסור לו לתפוס בעדים, דהא יהיה מוחזק בגזול ויעשהו חשוד, אכן בחוב של עיסקא שהוא פלגא פקדון אם מותר לתפוס, יבואר בסימן צ"ז סק"א?? (נתה"מ), ובתופס ת"ח מותר לכ"ע לתפוס את שלו אפילו לכתחילה במקום דאית ליה מיגו, ואפשר דאף בזה"ז יש דין ת"ח לענין זה, כיון דבלא"ה דעת רוב האחרונים דבכל ענין יכול לתפוס לכתחילה (פ"ת).

והוא מבני העיר - נראה דכתב כן משום דאין רבים נקראים מוחזקים נגד היחיד רק כשהיחיד הוא מבני עיר, ובני עירן לאו דוקא אלא תחת מושל אחד שנותנין לו מס, אמנם במקורם של דברים כתב בהיפך זה במקום אחר, דאפילו נגד יחיד שאינו מבני עירן נקראים מוחזקים, ונראה דמשום הכי לא כתב רמ"א בהגהת שו"ע כאן דאם אינו מבני עירן דלא מחשב מוחזקים נגדו, משום דמסתפק בזה (סמ"ע), וי"א דדוקא לענין עביד דינא לנפשיהו פסק דדוקא מבני העיר, ולענין שהקהל נקראים מוחזקים פסק אפילו שלא כנגד בני עירן, ונראה שהוא דעת הרמ"א דלא כסמ"ע (ש"ך), ומש"כ בש"ך דלענין מוחזקין אפילו נגד שלא מבני עירן, ומכל מקום אסור למיעבד דינא לנפשיהו כו'. ואף שיהיו נאמנין לפני ב"ד דהא יש להו דין מוחזקין, מכל מקום אסור למיעבד דינא לנפשיהו כי אם כשיש להו טענה על גוף החפץ וכמו שנתבאר לעיל. אבל נגד בני עירן מותרין למיעבד דינא לנפשיהו אף במקום שיחיד אסור למיעבד דינא לנפשיה, כגון שאין לו טענה על גוף הממון, צבור מותרין (נתה"מ), וי"א דעיקר דאפילו נגד יחיד שאינו מבני עירן נקראים מוחזקים, ומש"כ דאין רבים נקראים מוחזקים נגד היחיד רק כשהיחיד הוא מבני עירן, היינו לענין שלא יהיו מוחזקים לכל מידי דמסתפקא, אבל לענין שיצטרך ליתן להם משכון כו"ע מודו, דעיקר טעמא הוא כדי שיהא תקנה לרבים כדי שיהא היחיד התובע והרודף אחר הדין. ולכן יחידים שעקרו דירתם מכאן ולא נשאר להם בעיר הזאת שום דבר, לא מקרקעי ולא מטלטלי לא בעין ולא באשראי, אפ"ה מחויבים ליתן להקהל משכון קודם שירדו עמם לדין כו'. ראובן שאינו רוצה להשליש המעות קודם שירד לדין באמרו שהוא יחיד המידין עם הקהל שאינו מעירם, הנה תחילה צריך לבאר כל הנ"מ שצריך היחיד להשליש המעות או משכון נגד רבים. חדא דרבים יהיו מוחזקין ויחיד יהיה המע"ה. ועוד, דרבים יוכלו לטעון קים לן. ועוד, שהיחיד יהיה התובע משום דברבים התובעין יהיה קדירה דבי שותפי, בכך בנידון דין לענין צריך ליתן משכון נל"ע דהדין עם הקהל, דאף דלדברי הסמ"ע כאן, ראוי לפסוק כהש"ך שהכריע דדעת רמ"א לענין מוחזקין המה אפילו שלא כנגד בני עירן. אולם מה שנראה מדבריו שהמה מוחזקין לכל דבר הן להיות על היחיד הדין של המע"ה הן לומר קים לן וכיוצא, אינו נראה לע"ד, דמהיכא תיתי לעבור הדין יחיד שאינו מבני עירן במה דלא שייך הטעם קדירה דבי שותפי, וא"כ זהו רק לענין צריך היחיד להשליש המעות או משכון כדי שיהיה היחיד התובע אחר רבים הנתבעים, אבל מהיכ"ל לטול מן היחיד הזכיות שלו מה שלא תליא בזה, כגון לענין שיהא היחיד המע"ה אם הוא באמת המוחזק ולהוציא ממנו שלא כדיון, כי אפשר שאף שאינו יכול לברר כדבריו ע"פ עדים וראיה, עכ"פ יכול להיות שהאמת אתו, וכי מפני זה יפסיד היחיד זכיות שלו כו' (פ"ת).

נקראים מוחזקים - פירוש, ואומריסן להיחיד ברר ראיותיך כי המוציא מחבירו עליו הראיה, ואם אין לו ראיה ישבעו קצת מהן ופטורים מטענתו, ואם ירצו נותנין השבועה להיחיד, והברירה בידם כדיון המוחזק, וגם לענין זה דיכולין לומר קים לנו כהאי מ"ד במקום שיש פלוגתא*, ועדיפא כוחייהו דהקהל דצריך היחיד לפרוע להן המס מיד או ליתן להם משכון, ואם יברר היחיד ראיתו יחזירו לו מעותיו או המשכון. ומ"ש רמ"א וצריך ליתן להם משכון, ר"ל וגם צריך ליתן להם משכון, וכל ספק וטענה שאינה ברורה ליחיד לפטור מהמס, חשוב המלך כמוחזק עד שיברר שהוא פטור. ומה שמסיק מורי רמ"א דוקא בענין מסים, טעמו דכיון דהמס הם גובין ליתנו למלך, הן יד המלך וצריך היחיד לברר זכותו לפני המלך, אבל בשאר דברים אין נקראים מוחזקים לענין זה שתהיה ידם על העליונה כנ"ל, אבל בנתינת המשכון הם שוים, וזה שכתב ומכל מקום וכו' (סמ"ע), מ"ש הסמ"ע בענין "קים לך" היינו דוקא בעניני מסים אבל בשאר מייל לא חשיב מוחזקים לענין קים לי, עיין בתשובת הרשד"ם [חור"מ] סימן שס"א ושס"ד ובתשובת ה' לב ספר ג' סימן מ"ז דף מ"ה ע"א, ועיין בתשובת רבינו ניסים סוף סימן י' ודוק (ש"ך). *הג"ה - אין מוחזקין לענין מס אלא קודם שנתפשו עם המלך, אבל אם כבר נתפשו לא, ומ"מ מחויבים לעשות לו דין, דאטו משום דרבים נינהו יגזלו היחיד (סמ"ע). מש"כ בסמ"ע "נתפשו" פי' שפרעו כבר. ובמחזיקי אורנ"י נראה דנקראין מוחזקין, כיון דדינא דמלכותא שכל זמן שאין להם שובר מגבאי מחוייב לשלם, שלוחא דמלכא כמלכא (נתה"מ), ונראה דמה"ט נמי אם היחיד חייב ג"כ לאחרים, חוב הקהל בעניני מסים קודם לכל בע"ח, דכדי המלך דמיא והוי כגבוי, ועיין מה שכתבתי בפ"ת לאה"ע סימן ק"ב סק"א (פ"ת).

ומכל מקום צריך היחיד ליתן להקהל משכון כו' - הטעם, כדי שיהא הוא התובע לדין, שאם לא יתן משכון אזי יבוא הדין לידי המשכה דמי מהקהל ירד עמו לדין, כדאומריסן קדירא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא (סמ"ע). וגם אין נקראים מוחזקים נגדו - ולענין אי עביד דינא לנפשיה, עיין הרשב"ץ ח"ב ס' רל"א כו"ב (פ"ת).

ע' שו"ע (ח"מ ס' שטע ס"ד): הרי שמילא חצר חבירו כדי יין ושמן, אפילו הכניס ברשות, והאיל ולא קבל עליו בעל החצר לשמור, ה"ז נכנס ויוצא כדרכו, וכל שישתבר מהכדים בכניסתו וביציאתו הרי הוא פטור עליהם. ואם שברם בכוונה, אפילו הכניסם בעל הכדים שלא ברשות, ה"ז חייב: ביאור: וכל שישתבר בכניסתו כו' - כל שהוא ברשות המזיק ולא שברה כדי להזיקו אלא כדי לנכנס ולצאת הוא פטור, ויש מקשים על זה, כיון שהכניס ברשות איך יפטור על מה שמשבר בכניסתו ויציאתו, אם לא שלא נתן לו רשות למלאות כל החצר (סמ"ע).

ע' שו"ע (ח"מ ס' תיב ס"ב): הובא לעיל הערה 12.

ע' שו"ע (ח"מ ס' תכא ס"ג): אדם הרואה אחד מישראל מכה חבירו, ואינו יכול להצילו אם לא שיכה המכה, יכול להכותו כדי לאפרושי מאיסורא. הגה: יזכר מי שהוא תחת רשותו ורואה בו שהוא עושה דבר עבירה, רשאי להכותו ולייסרו כדי להפרישו מאיסור, ואין צריך להביאו לבית דין.

ביאור: כדי לאפרושי מאיסורא - וכן הדין באדם הרואה את חבירו שמכה לאביו או בנו או אחיו, והרואה הכה המכה כדי להציל את קרובו, פטור, ואיכא בינייהו נ"מ לדינא, והוא, דאם זה הבא להציל ולהכות המכה אינו בר הכי דרגיל לאפרושי מאיסורא, דכמה פעמים רואה שמכה אחד לחבירו ואינו חושש לאפרושי המכה מאיסורא, אז אומריסן דאסור להכות לזה המכה, דודאי מכח שנאה בא להכותו ולא בא להפרישו מאיסור, משא"כ ברואה מכה אביו ובנו ואחיו, דמותר להציל קרובו בהכאה אף שאין מדרכו להפריש אחרים, אבל המחבר לא חילק בינייהו (סמ"ע), וי"א דבמכה למכה אחד מישראל אין פוטרין אותו אם לא שיש בירור גמור שלא יוכל להציל בענין אחר, משא"כ במציל את קרובו אין מדקדקים כ"כ ואפילו במקום שאין בירור שלא היה יכול להציל בענין אחר, דקרובו כגופו דמי, ואפילו בספק הצלה יכול להכות במכה (ט"ז).

הרואה נער העובד אצלו שעושה איסור דרבנן מותר להכותו עד שימנע מלעשות מלאכה שכיין שהוא משרתו מוטל עליו להפרישו מאיסורא. וכן כל אדם מוטל עליו להפריש את אשתו ואת בני ביתו מאיסורא וברור הוא (ש"ת) רדב"ז חלק ד סימן רנח (אלף שטט).

ע' שו"ע חומ ס' שעז): מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד, מן שנתן נתן וזכו בו, וזה שנטל לא זכה בו. (ימצר שהחזיקו בו רבים ברשות, אסור לקלקלם 0000):

ביאור: דרך הרבים עוברת - נראה דהיינו דוקא בדרך שכל מי שרוצה ילך שם אפילו ממקומות דעלמא הוי דינא דזכו בשניהן, דדרך הראשון אין כח בידו לבטל זכות הרבים דעלמא, והדרך שנתן להן מדעתו מן הצד זכו בו אלו, משא"כ אם היה הדרך מיוחד דוקא לבני מבוי או עיר אחת לחוד ולא לזולתם, דאזי אותו בני העיר ואפילו ז' טובי עיר לחוד יכולין להחליף אותו הדרך בדרך אחר ומי ימחה בידם ותנאם ועסקם קיים, וכ"ש דלא זכו בזה (סמ"ע), אפי' נתן להם דרך טובה וישרה (ש"ך בשם הרשד"ם ותורת אמת), וה"ה אם נפל חומה, וכאשר בונים מחזרה, א' מבקש שישמו את הפתח במקום א' לטובתו, מה שנתן נתן ולא זכה בכלום (ש"ך בשם הרשד"ם), וי"א דרוחב דרך הרבים אין פחות מט"ז

אמות, וכל שהוא פחות מט"ז אמות אינו דרך הרבים, ונשאר של בעלים, ולא ידעתי למה השמיטו המחבר, ויש חולקים¹⁹ (פ"ח).

שם - עובדא בקהל שקנו קרקע ומרחץ מראובן, ולפני זה קנה שמעון ג"כ קרקע מראובן אצל קרקע זו, ועשה גדר רחוק כמה אמות מן המרחץ באופן שהיה פנוי בין הגדר למרחץ כמה אמות, וגם עשו הקהל באר אחורי המקום פנוי ודרך מקום פנוי הולכים לשאוב מי באר, ועתה הלך שמעון וסתר הגדר וחתר במקום הפנוי לצד המרחץ, וטוען שגבול קרקע שלו מגיע עד כותל המרחץ ממש ומרצונו הניח בתחילה המקום פנוי, ומביא ראיה בעדים ובשטר שבידו. אין בדברי שמעון כלום משני טעמים, חדא דמצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, והיינו כשהחזיקו ברשות כו', והכא נמי ברשות הוי. ואפילו אם יברר שמעון דטעות הוי גביה ומחילה בטעות היא, מ"מ חשיב ברשות. ועוד, בנידון זה, הרי גדר בעצמו וא"כ מחל לגמרי, ואם יטעון שמעון דמחילה בטעות היתה לאו כל כממנו כיון שאין מקום כלל לתלות בו הטעות, וא"כ אין לדבר סוף דגם בכל חזקה ג' שנים נימא דטעה ולא ידע דדידה הוא שימחה כו', כמו דאין אדם נאמן לומר טעיתי אם הודה בפני עדים אפילו במיגו, דחזקה אין אדם מודה אלא אם כן מדקדק היטב קודם שיודה, וכמ"ש לעיל סימן קכ"ו סעיף י"ג ע"ש (פ"ח). ואפילו אם לא נתנו מדעת אלא שנשרף ולא בנאו, הוי כמסירה לרבים (פ"ת בשם הש"ת פני הושע), ועיין מה שכתבתי לקמן סימן ת"ז סעיף ב' סק"ו (פ"ח).

שהחזיקו בו רבים ברשות כו' - דוקא כשהחזיקו ברשות אסור לקלקלו, משא"כ כשהחזיקו בו שלא ברשות. מיהו כל שרבים מוחזקים בו עתה לפנינו טוענין להן ואומריסנן דבודאי ברשות החזיקו בו (סמ"ע), מחלוקת ראובן ושמעון על הכותל העקום שבא שמעון לקצר קצת דרך הרבים כדי לישר את הכותל ולבנותו כנגד היסוד לפי שטוען שכן היה מתחילה, ונתעקם, ועוד, שאינו מזיק בזה כלל לבני רשות הרבים שהדרך רחבה ואינו מזיק אם יחזור הכותל כנגד היסוד, וראובן טוען שכן היה מעוקם מתחילתו, ועוד, שהוא מקצר הדרך שאין נכנסין ויוצאין בריח כמו שהיה, וגם מעכב המשאות הנכנסין לביתו ולאוצרו. הדין עם ראובן שכל שמקצר כלל את הרשות אינו רשאי דמצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלה, ואפילו איכא רווחא טובא כשיעור רשות הרבים שהוא רוחב ט"ז אמות. ומה שטען שמתחילה היה ישר כנגד היסוד אלא שנתעקם, ר"ל דא"כ הך חזקה שלא ברשות היא, אינו נראה, שאילו נתעקם נופל היה כל שנתעקם עד שנטה מן היסוד, ועוד, שעליו להביא ראיה (פ"ח).

שם - ליה לא אומריסנן דהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו אלא כשנתן להם הדרך מדעתו וגמר בדעתו שיוחלט דרך זה לרבים לעולם, משא"כ במי שלא כינס כל הבית הסמוך לרחוב רק מקצת הקרן הסמוך לרשות הרבים, והרי זה כאומדנא דמוכח שלא היה בדעתו להחליט להם, רק שלפי שלא היה צריך אליו בשעת הבנין הניחו פנוי עד זמן שיצטרך אליו, וכהשאל את גבולו לפי שעה לרבים דמי, דאיתא בחזרה, כמו החזיקו שלא ברשות כו', ומעשים בכל יום שבני אדם מניחים את גבולם פנוי זמנים הרבה, ובזמן שהוא פנוי הוא למדרס רגל בני אדם, ולפ"ז צריך לחלק, דהא דק"ל כנס אינו מחזיר, היינו משום דהתם כיון שבנה בנין על גבולו והניח מקום פנוי מסתמא דעתו שיהא עשוי להילוך רבים רק שיוציא זיזין אם יצטרך והלכך אסור לקלקלו, משא"כ כשיש רגלים לדבר ואומדנא דמוכח שאין בדעתו להפקיר גבולו לעולם כגון שלא עשה בנין כלל, או שהניח קצת פנוי בקרן זוית אחת ודעתיה עליה לבנותו כשיצטרך, שפיר דמי לבנותו אח"כ (פ"ח).

אסור לקלקלו - עיין לעיל סימן קס"ב סעיף א' בהג"ה לענין להעמיד דלתות במבוי דאסור ג"כ משום מצר כו', וסיים שם, זהו משורת הדין, אבל אם נתן להם המלך רשות כו' ע"ש. ועיין מה שכתבתי שם דנראה לענ"ד דדוקא אם כבר נתן רשות, אבל לכתחילה אסור לבקש על ככה (פ"ח).

¹ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תיז ס"ב): אין מוציאין זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים אלא אם כן היו למעלה מגמל ורוכבו, והוא שלא יאפיל הדרך על גבי רשות הרבים, ואם רצה כונס לתוך שלו ומוציאו, כנס ולא הוציא הרי זה מוציא כל זמן שירצה, אבל אינו יכול להחזיר הכתלים למקומם לעולם שכל מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. הגה: ודוקא במקום שרבים דורסים בו, אבל אם אין דורסים שם כגון שבנה שם אצטבאס, אע"ג דרבים מעבירים שם משאם יכול להחזיר הכותל למקומו:

אין מוציאין זיזין כו' לרשות הרבים - אבל במבוי יכול להוציא מדעת בני המבוי, משא"כ ברשות הרבים שאין לו בעלים. האי מבוי ר"ל שאינו מפולש, דאם הוא מפולש שרבים עוברים שם דינו כרשות הרבים, ומהתימה למה השמיטו המחבר (סמ"ע). במבוי יכול להוציא אפי' למט' מגמל ורוכבו מקום שמזיק יכול להוציא מדעת בני המבוי מדעת בני המבוי, שהרי פייס ומחלו. משא"כ ברה"ש שאין לו בעלים מאן פייס ומאן מחיל. אבל למעלה מגמל ורוכבו או אפילו למטה מגמל ורוכבו במקום שאין גמלים מצויין, כל שהוא למעלה מסוס ורוכבו אחד מבוי ואחד ר"ה לא מצי מעכב (ש"ך בשם המהר"ט).

להחזיר הכתלים כו' - ראובן שהיתה לו קרקע רחבה עשר אמות סמוך לרשות הרבים ובנה שם בית, ומקרון זוית עד רוחב חמש אמות העמיד הבנין סמוך לרשות הרבים, וברוחב חמש אמות השניים כנס לתוך שלו באורך חמש אמות ויותר, ובנה בליטה על אותה הכניסה הסמוכה לחצירו של שמעון, וגם בנה

עליה על אותה הבליטה, ועתה רוצה ראובן לבנות בנין אבנים וכיפה במקום שכנס תחילה לתוך שלו, באופן שגם זה יהא סמוך לרשות הרבים ושוה לבנין הראשון שהוא בקרן זוית, ושמעון מעכב עליו בכח הטענה דמרבה עליו הדרך לסבב כל אורך בנין אבנים שמעמיד במקום הבליטה, כי מתחילה היתה דרכו לפעמים באלכסון מפתח החצר שלו לתחת הבליטה, הדין עם ראובן ואין שמעון יכול לעכב עליו, דאע"פ שאם היתה הבליטה מפיקה מזן אל זן כדרך כל הבליטות בעיירות ושם יעברו דרכם בני העיר, לא היה כח לשום אחד מאנשי העיר לקלקל הדרך ולהמשיך הבנין עד סמוך לפלטיא דקיי"ל (עיי' סי' שע"ז ס"א) מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, ובשביל של כרמים שאינו עשוי כלל אלא להילוך ונקנה בהילוך, אבל מצרי שדה שעשוי קצת להשתמש בו צורך אחר לפיכך אינו נקנה בהילוך אלא צריך שהרבים יעשו שימוש אחר, ואם לא היו בני רשות הרבים דורסין כאן כדי לקצר דרכם אלא לפעמים כשהיה הטיט גדול ברשות הרבים, או מתאספים שם לשעה מפני הגשמים עד יעברו ולפעמים יושבים תחת בליטה זו, בכל אלה לא קנו רבים בליטה זו כיון שלא עשו לשם שום תיקון אלא הילוך גרידא או עמידה או ישיבה אינו חזקה כלל, ובהני בליטות ודאי ברור ופשוט דאפילו כונס לתוך שלו כנידון דידן נמי אסור לו להחזיר הכתלים למקומו, דאפילו איכא רווחא כל רוחב רשות הרבים אפ"ה אינו מחזיר הכתלים למקומו, אבל מאחר דבליטה זו בנידון דידן אינה אלא ברוחב חצי קרקע ואין כאן קלקול מצר שהחזיקו בו רבים, שהרי לא היה כאן שום העברת דרך הרבים תחת בליטה זו, פשיטא דיכול ראובן להחזיר הכתלים למקומו (פ"ח).

כגון שבנה שם אצטבא - דווקא בבונה אצטבא בידים, דמראה לכל שרוצה לבטל בקיעת רבים, והיינו מחאה דלילה, אבל באשתייר ממילא גפופין לא (פ"ח).

¹ עיי' רמב"ם (מתנות עניים פ"ב הל"ג): בעל הבית שנתן פאה לעניים ואמרו לו תן לנו מצד זה ונתן להם מצד אחר זו וזו פאה, וכן בעל השדה שהפריש פאה ואמר הרי זו פאה וגם זו או שאמר הרי זו פאה וזו הרי שתיהן פאה.

² עיי' רמב"ם (מתנות עניים פ"ה הל"ז): המפקיר את כרמו והשכים בבקר וזכה בו לעצמו וברצו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה שהרי שדך וכרמך אני קורא בו מפני שהיה שלו והרי הוא שלו, אבל אם זכה מן ההפקר בשדה של אחרים הרי זה פטור מן הכל, ובין כך ובין כך פטור מן המעשרות כמו שיתבאר. ³ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תיב ס"ד): הובא לעקמן הערה 21.

Error! Bookmark not defined. עיי' ש"ע (ח"מ סי' תיב ס"ה): הובא לעיל הערה 19.

⁴ אמנם בנזק בהמה חייב, שכן דרכו בכך (מנחת פתים ח"מ סי' תטו). ⁵ מסובר בגמ' לעיל כט ע"ב.

⁶ (מה) בביאור ד' ה"ח והראב"ד ובדברי הרמב"ן במלחמות

בתוס' פירשו דלגירסת ה"ח משני דרבא קאי כמ"ד נתקל פושע ואעפ"כ לא חשב' ליה כאדם המזיק, אמנם מד' ה"ח שלפנינו נראה באופ"א, דבר"ח פי' להך אוקימתא וז"ל פירוש הראשון חייב לשני אם הוזק שני בממונו של ראשון בכליו וכו' וכ"ש אם הוזק השני בגופו של ראשון שהיה לו לעמוד ולא עמד ואם אינו יכול לעמוד היה לו להזהיר ולא הזהיר ע"כ, ומבואר מדבריו דהטעם שהראשון חייב אגופו הוא משום שהיה לו לעמוד ולא עמד, ומדחוצרך לזה מוכח דק"ל דלהך שנינו סברינן דנתקל לאו פושע הוא, וכל חיובו של הראשון הוי רק משום שהיה לו לעמוד או להזהיר.

והנה צריך ביאור לדברי ה"ח אמאי מחייבי' לקמא אנזקי כליו, הא למ"ד נתקל לאו פושע אין כאן כרייה כלל והר"ל מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס [ובשלמא לד' התוס' דסברינן נתקל פושע א"ש דיש כאן כרייה דקמא, אבל להמתבאר בר"ח צ"ע]. וע"כ צ"ל דרבא איירי בדלא אפקרינהו, ולהכי מחייבי' ליה מדין ממונו, וכ"כ הראב"ד בהשגות בפ"ג מנזקי ממונו ה"י בדעת הרמב"ם והר"ף. ומעתה צ"ע מהו החילוק בין הראשון לשני ומהי כונת הגמ' דהאי בירא לאו אנא כריתיה הא בדלא אפקרינהו הר"ז בור ידידיה, ואין לומר דפטר' ליה מטעם אונס דהא איירי בכה"ג שהיה לו פנאי לסלקן (וכדחזינן דהשני חייב על מה שהזיקו בגופו משום שהיה לו לעמוד), ויעוי' בר"ח שפי' בזה "דא"ל הלא המניח כליו ברשות הרבים כאילו כרה בור ברשות הרבים וחייב אלו הכלים לא השלכתים אני ברשות הרבים הראשון שנתקל עליו כאלו הוא השליכם", וכע"ז כתב הראב"ד ה"ל "ודוקא ראשון שמעצמו נפל אבל שני שמחמת ראשון נפל אף על גב דלא הפקיר משאו ההיא שעתא מיהת בורו של ראשון הוא וראשון פטור דהא לאו בורו הוא ומפקיר נזקי אונסין פטור". והדברים צ"ב רב מה בכך דאיהו לא כרה להך בור הא סו"ס האסור"מ דילי' הזיקו, והר"ז בור ידידיה.

ויעוי' ברמב"ן שפי' ג"כ דאיירי בדלא אפקרינהו והרחיב יותר בזה וז"ל ושני חייב על נזקי עצמו שהיה לו לעמוד ולא עמד וכו' ופטור על נזקי ממונו שלו משום דאמר ליה האי בירא לאו אנא כריתיה לא באונס ולא ברצון אלא מחמת הראשון נפל והוא הכורה ואינו מוטל עלי לסלק הואיל ולאו אנא כריתיה ואף על פי שנתכוין לזכות בו ולא הפקיר ממונו פטור, הא למה זה דומה לאסור"מ שהצניען בביתו ובא אחר והניחן ברשות הרבים והזיקו שהשני חייב ולא הבעלים ואף על פי שהיה להם לסלקן, זה הדין אינו נוהג בבור שיהיה זה חופר

בור וזה מתחייב שיהא עליו מוטל לכסותו ומש"ה שני פטור, וראשון נמי פטור אממונו דשני משום דס"ל נתקל אנוס הוא ולא מחייב אלא בשאינו מפקר וזה כמפקר דמי שהרי אינו שלו, זהו דעת רבינו הגדול ז"ל וכל הפורש ממנו כפורש מחיים עכ"ל. ומבואר מדבריו דכל הדין דבדלא אפקריה רמי עליה לסלוקיה הוא רק בכה"ג שנועשה הבור באונס, אבל בכה"ג שהאחר כרה להך בור לא רמי על בעל הבור לסלק את בורו, ולהכי ל"ש לחייבו מדין ה"ל למלווי ולא מלייה. אכן הא גופא צ"ב אמאי לא רמי עלי' לסלקו הא הך בור ה"ל ממונו, ובאמת בתוס' לעיל דכ"ט נח' ע"ד הרמב"ן וכתבו דגם בכה"ג שאחר הניח אבן דחבריה ברשות הרביע רמי על בעל האבן לסלקה וכשלא מחייב מטעם בור, והוכיחו כן מהסוגיא בדמ"ח דשור שנכנס לחצר בעה"ב שלא ברשות וחפר בה בורות שיחן ומערות בעל החצר חייב בנקי הבור, והזינן דגם בכה"ג שנכרה הבור מאליו ע"י שור וכדו' מחייבי' לבעל הבור, וצ"ב ד' הרמב"ן.

וביאר בזה כב' מו"ר הגר"ד זצ"ל דהרמב"ן ס"ל דגם בבור שלו בעי' כריה ושאינו משאר המזיקין, דבכל המזיקין סגי בזה שהם ממונו כדי לחייבו בשמירה, משא"כ בבור כל חיובו של בעל הבור לשמרו הוא רק בכה"ג שהוא כרה, אבל בכה"ג שהבעלים לא עבד מידי ובא אחד והניח את אבניו ברשות הרבים לא רמי על בעל האבנים לסלק את אבניו משם. ובטעמא דמילתא ביאר הגר"ד זצ"ל דאע"ג שהאבן שייכת לבעלים מ"מ התקלה שבה אינה שלו ואין עליו שם "בעל התקלה", ולכך לא רמי על הבעלים לסלקה מרשות הרבים ול"ש לחייבו ע"ז שלא סילקה [והגר"ד הגדיר לזה דה"אבן] של הבעלים וה"ה" של המניח ודר"ק²⁵.

ובזה א"ש מש"כ הרמב"ן לחלק בין נפילת אונס לנידוד, דבנפילת אונס איכא שפיר כרייה מצד הבעלים וקרינן ביה בעל התקלה אלא דפטרי' ליה מתשלומים מטעם אונס, ולכך כשהיה לו פנאי לסלקו ונתבטל האונס חייב, משא"כ בכה"ג שהבעלים לא כרה את הבור כלל - לא באונס ולא בפשיעה - לא חשבי' ליה כבעל הבור כלל ולא רמי עליה ליטול את אבנו, ומש"ה ל"ש לחייבו מדין ה"ל לסלוקי. וזהו החילוק בין הראשון לשני, דלגבי הראשון שנפל מעצמו חשיב ככרייה באונס ולכך כשפגע לאחמ"כ חייב, משא"כ לגבי השני שהראשון התקילו דיני' דהאי בירא לאו אנא כריתיה אלא הראשון, ולכך לא אכפ"ל שהקדירות שלו דמ"מ הבור הנועשה ע"ז אינו שלו.

ויל"ע לד' הרמב"ן מ"ש גופו דשני מכליו, דלכא"ל כמו שלגבי כליו אומרים' דהראשון כרה להך בור ולא רמי עליה לסלקו הכ"נ נימא לגבי גופו דראשון. וכנראה דכל הסברא הנ"ל שייכת רק לגבי כליו, אבל לגבי גופו ודאי דהוה רמי עליה לעמוד וכשלא עשה כן מחייבי' ליה מטעם בור דכמאן דכרייה דמי. 26

[והגר"ד הוסיף בזה דלד' הרמב"ן יש ללמוד עוד דגם לרב דאסו"מ דלא אפקרינהו משורו למדנו שייך הך פטורא דהאי בירא לאו אנא כריתיה (וכ"ה להדיא בחי' הראב"ד בת"ד בסוגיין שהוסיף בזה "ואי נמי ממונא הוא כרב אמר האי ממונא לאו אנא שויתיה התם דאנא אנוס הוא"). וכונתו דחייב אסו"מ לרב ל"ה ככל שור דעלמא, דהא האסו"מ אינם עושים שום מעשה היזק אלא רק מונחים במקומן ומזיקים ע"י המצאתם ברשות הרבים, ולכך צריכין כרייה כבור ושייכא הסברא דלאו אנא כריתיה ודר"ק. וע"ע בשטמ"ק לעיל דכ"ח בשם הראב"ד שכתב דבאסו"מ לרב "מזיק בממונו הוא ואהני ביה פשיעת גופו לחייבו בנ"ש וברשות הרבים", והיינו דחשיב שהאדם מזיק ע"י פשיעתו אלא דכיון שמזיק בממונו ולא בגופו חשיב שור, ומבואר מדבריו דהפשיעה המחייבת באסו"מ היא פשיעת גופו שהניח ברשות הרבים כבור (וכן מתבאר גם מתירוצו הא' שם דחשיב ככונתו להזיק מצד הבעלים ואכ"מ), ונראה דהן הן הדברים דהפשיעה המחייבת באסו"מ היא פשיעת הכרייה שהניח ברשות הרבים].

ואכתי צ"ע מה יענה הרמב"ן להוכחת התוס' מהסוגיא בדמ"ח, דהא בגמ' שם מבואר להדיא דגם בכה"ג שנחפר הבור מאליו מחייבי' לבעל הבור, כגון בשור שנכנס לחצר בעה"ב שלא ברשות וחפר בה בורות שיחן ומערות, וצ"ע מ"ש הניחן אחר מחפרתו בהמה [וע"ע במלחמות לעיל דכ"ח ע"ב שהוכיח מפרק הפרה דבנפילת אונס וה"ל לסלוקי חייב, וכונתו לסוגיא בדמ"ח].

ואמר הגר"ד דלד' הרמב"ן צריך לחלק בין שור שחפר בור לבין אדם אחר שחפר בור, דבשור שחפר בור חשיב שבעל החצר כרה את הבור באונס ולכך רמי עליה למלויה, משא"כ בכריית אבן אין כריה מצד בעל החצר כלל. ודבריו לא נתחווירו לי אמאי בשור שנכנס לחצר בעה"ב חשיב דאיכא כרייה מצד בעל החצר, הא איהו לא קעביד מידי, ואי"ז דומה לנפילת אונס דאיהו כרה את הבור אלא שנאנס. וביותר צ"ע דהרי התם לא איירי בשור דיליה אלא בשור של אחר והאיך אפ"ל דחפירת השור תחשב ככריה דבעל החצר.

ואולי י"ל דהרמב"ן מפרש להסוגיא בדמ"ח כפרש"י, דהנה ברש"י שם מבואר דלא איירי בחפר בור סמוך לרשות הרבים אלא כשהשור חפרו בתוך רשותו ולאחמ"כ הבעלים הפקיר את רשותו, ואי נימא שזויה ג"כ דעת הרמב"ן א"ש, ד"ל כל מש"כ הרמב"ן בסוגיין הוא רק בנידוד דבעל הקדורות לא הוסיף מידי בהך בור ול"ח שהתקלה שלו, אבל בהיא דדמ"ח דאיירי בהפקיר רשותו נמצא שבעל החצר נתן את התקלה ברשות הרבים ע"י ההפקר ולהכי חשבי' ליה כבעל התקלה ורמי עליה לסלק את הבור, וכשלא עשה כן דיני' דכמאן דכרייה דמי. 27

אמנם לכאור' הדברים נסתרים מד' הרמב"ן עצמו, דהרי ברמב"ן לעיל נח' על

רש"י וכתב דהפקיר רשותו ובורו פטור, ואי נימא דעצם ההפקר מהני לאשווי כבעל התקלה תיקשי אמאי הפקיר רשותו ובורו פטור. ואולי יש לחלק בזה בין בור ידיה לבור דהפקר, דכל מש"כ הרמב"ן לעיל דההפקר ל"ח ככריה הוא רק בבור הפקר, דבזה בעי' להכריה כדי לאשווי כבעל הבור על עסקי כריה ופתיחה, וס"ל להרמב"ן דההפקר ל"ח ככריה לאשווי כבעל הבור, אבל בכה"ג שהיה הבור שלו מודה הרמב"ן דע"י ההפקר חל על הבעלים שם בעל התקלה, וכשלא כרייה לאחמ"כ חייב [וכעין יסוד זה נתבאר לעיל (אות כ"ב) בדעת התוס' דהא דאומרים' דה"ל למלויה ולא מלייה חשיב ככרייה היינו רק להחשב פשיעת כרייה, אבל בדאפקריה דבעי' להכרייה כדי לאשווי בעל הבור מדין על עסקי כרייה ופתיחה ל"מ הך כרייה]. 28

וע"כ נראה לבאר את ד' הרמב"ן באופ"א²⁹, דלעולם גם בכה"ג שנכרה הבור מאליו ע"י בהמה וכדו' רמי על בעל הבור לסלק את הבור, וכשלא סלקו מחייבי' ליה מדין ה"ל למלויה ולא מלייה כמאן דכרייה דמי, וכל מש"כ הרמב"ן בסוגיין הוא רק כשאדם אחר כרהו כגון כשבא אחר והניח אבן דחבריה ברשות הרבים, דבכה"ג אין הבור מתייחס לבעל הממון כל עיקר אלא לאחר שכרה, ולכך לא רמי על בעל הממון לסלקו כלל ול"ש לחייבו מדין ה"ל למלויה ולא מלייה ודר"ק. וזהו שכתב הרמב"ן דחייבא דבור ברשותו הוי רק כשנכרה באונס או מאליו, אבל בנידוד דהראשון הפילו לא מחייבי' ליה להשני על משאו מדין בור, דהראשון הוא שעשה להך בור ולא רמי על השני לסלק את כליו כל עיקר.

[וצריך להוסיף בזה דבנידוד"ש בזה חידוש נוסף, דבשלמא במניח אבנו של חבירו ברשות הרבים יש כאן מעשה גמור של המניח, משא"כ בנידוד"ש הרי ס"ל להרמב"ן דהראשון ל"ה אדם המזיק אלא בור, ונמצא שהשכלת השני ל"ה מעשה גמור של הראשון לחייבו מטעם אדם המזיק, וכל חיובו הוא רק מטעם בור. אכן י"ל דאעפ"כ יש כאן התייחסות לראשון לענין דחשיב כבורו של הראשון ולא רמי על השני לסלקו ודר"ק].

ויש להוסיף ביאור בזה, דהנה לפי"ד לדין דס"ל דבור ברשותו ובור ברשות הרבים חייב נאמרו בתורה ב' מחייבים של בור - חדא בור ברשותו דחייבו משום שהוא ממונו, ועוד נא' בתורה דבור ברשותו חייב ובהו אין חיובו משום בעל הממון אלא משום בעל התקלה ועשאו הכתוב כאילו ברשותו. ונראה דהרמב"ן פליג ע"ז וס"ל דגם בבור ברשותו אין חיובו מפני שהוא ממונו גרידא אלא מפני שהוא "בעל התקלה", דלענין בור לא נא' כלל דין בעל הממון הוא רק "בעל התקלה" דומיא דבור ברשות הרבים, והא דמחייבי' בבור ברשותו הוא משום דע"ז גופא שהבור הוא שלו חשיב כ"בעל התקלה", והיינו דאיכא ב' אופנים להעשות בעל התקלה - או ע"י שהוא שלו או ע"י שהוא כרהו ודר"ק.

ולפי"ז יש לבאר היטב את סברת הרמב"ן שבכריית אחר לא מחייבי' לבעל הממון לסלק את בורו, דכיון שכל החיוב של בור ברשותו הוא רק משום שהוא "בעל התקלה" שפיר יש מקום להבין דכ"ז הוא רק כשנועשה הבור מאליו, דבכה"ג יש להחשיבו כבעל התקלה וכל פטורו הוא רק מטעם אונס (ולהכי אי ה"ל למלויה חייב וכמש"כ הרמב"ן במלחמות בדכ"ח), משא"כ כשאחר עשה להך תקלה איהו הוי בעל התקלה ולא בעל הממון, ולכך לא רמי על בעל הממון לסלק את בורו [דנהי שהממון שלו מ"מ אין הוא "בעל התקלה"]. וכ"ז הוא רק בכרהו אחר, אבל בנכרה מאליו או ע"י בהמה שפיר קרינן ביה "בעל התקלה" ורמי עליה לסלק את תקלתו, ולהכי אומרים' בסוגיא בדמ"ח דבשור שחפר בור בחצר בעה"ב רמי על בעל החצר למלאותו וכל היכא דלא מלייה כמאן דכרייה דמי.

ולפי האמור יש לבאר את מח' התוס' והרמב"ן, דיתכן שגם התוס' בדכ"ט מודו לעצם סברת הרמב"ן שבכריית אחר ה"ל בור ידיה ול"ש להחשיב את בעל האבן כבעל התקלה, אלא דאינהו ס"ל דיסוד החיוב של בור ברשותו ל"ה משום "בעל התקלה" אלא משום דהוי ממונו ככל שאר נזקי ממון. והיינו דהתוס' ס"ל דבפרשת בור נא' ב' מיני מחייבים - חיוב ממונו וחיוב בעל התקלה - ולהכי סביר התוס' דגם בכריית אחר רמי על בעל הממון לסלק את בורו, דסו"ס איהו הוי בעל הממון ממונו אזיק, ולכך לא אכפ"ל שהתקלה מתייחסת לאחר שהניחה. 30

ד' כי הצלם של אדם הוא כבודו והוד האדם, ודבר זה א"צ ראייה. (ואצל) [ואלו] ג' דברים הם חלקי האדם והם ג"כ חלקי העולם כמו שבארנו במסכת אבות אצל כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו (פ"ו) ע"ש ותמצא, ולפיכך צריך לקיים השבת שהוא שבייתה ממלאכה באלו ג' דברים כמו שאמרנו. ולכך אמר בואו ונצא לקראת שבת כלה מלכתא. אמנם לישנא קמא לא רצה להזכיר שבת מפני שכך דרך לצאת לקראת כלה ומלכה אבל שבת אין יוצאים לקראתה ולכך לא אמר רק בואו ונצא לקראת כלה מלכתא. ואידך לישנא רצה להזכיר שבת כדי להזכיר כל ג' שמות שהם חשיבות לשבת. ור' ינאי אמר בואי כלה בואי כלה מפני כי בשם כלה נכלל שלשתן שהכלה ביום חופתה אינה עושה מלאכה ויש לה שבייתה ויש לה סעודה ויש לה קשוט בגדים ובזה שאמר בואי כלה היה כולל שלשתן ובזה היה יוצא שלשה שבחים שיש בשבת כמו שאמרנו, ולכך לא אמר רק בואי כלה בואי כלה. אבל נראה יותר דזה החלוק שיש בין לישנא קמא ואידך לישנא כי

ללישנא קמא אין להזכיר שבת מפני שאין יוצאים רק לקראת כלה שנקראת מלכה ולכן לא אמר שבת ואידך סבר שאם כן יהיה משמע כלה ומלכה ממש ולכן אמר שיש לומר לקראת שבת כלה מלכתא ופי' כלה מלכתא כי הכלה יש לה חבור בבעלה וכן השבת יש לה חבור בו יתברך ומפני כי השבת נבדל מכל הימים שהם חול ומפני כך השבת היא מלכה כי המלכות הוא נבדל מן כל העם ולא אמר מלכתא בלבד כי השבת באמת היא כלה שעתה הגיע השעה להזדווג בו יתברך כי השבת הוא אל השם יתברך, ורבי ינאי לא רצה להזכיר שבת דלא יפול על זה לשון לקראת וגם לא רצה להזכיר מלכתא בלבד כי הכלה שייך אצלה בואי כלה בואי כלה כי הכלה באה אל החופה שהכינו לה, אבל מלכה שאין מכניסין אותה לחופה לא שייך לומר בואי. אבל רבי חנינא לא היה חושש לזה כיון שלשון בואי שייך גבי כלה יש להזכיר עם זה כלה שהיא מלכה ורבי ינאי סבר כיון דלא שייך בואי אצל מלכה אין להזכיר רק כלה, והכלה היא בעצמה מלכה שהרי חתן דומה למלך וכלה דומה למלכה וזה מבואר. אמנם נראה לפרש לפי פשוטו וזה כי השבת הוא השלמה כי העולם נברא בששת ימי המעשה וביום השבת וכדכתיב בקרא כי השבת הוא השלמת העולם ומצד השלמה הזאת מתחבר העולם אל השם יתברך ולכן נקרא השבת כלה שיש לה חבור אל בעלה. ונקראת עוד מלכתא והוא עוד יותר מדריגה שיש לעולם הזה מצד השבת מעלה נבדלת כי יום השבת נבדל משאר ימים כמו המלך שהוא נבדל מן העם והשבת הוא קודש כי כל דבר שהוא קודש נבדל מהכל, ולכן שבת כלה מלכתא מורים על ג' מעלות, האחד שהוא השלמה אל העולם, השני כי יום זה יש לו חבור אל השם יתברך, השלישי כי יום זה מקבל קדושה אלקית ואינו כמו ימי החול. ולכן אלו ג' דברים - ג' מעלות שיש אל השבת, והם מעלות זו על זו, והבן זה. ומה שאר"ח בואו ונצא לקראת שבת כלה מלכתא ואלו רבי ינאי אמר בואי כלה בואי כלה מפני כי אין הדרך לצאת לקראת שבת כמו שהדרך הוא (אבל שהם) [שאדם] יוצא לקראת הכלה ולהכניסה להחופה, ולכן אמר בואו ונצא וכו' כלומר כי אנו רצים לקראת שבת כלה. אבל ר' ינאי לא אמר רק בואי כלה בואי כלה והכל נוהגים לצאת לקראת כלה ולפיכך לא היה צריך לומר בואו ונצא לקראת כלה אבל אמר כפל לשון כלומר שתמהר לבא לחופה מפני שהיא נכנסת לחופה עם המלך לכך תמהר לבא, וכן השבת הוא מתחבר אל הש"י שהוא מלך מלכי המלכים ולכן אמר כפל לשון בואי כלה בואי כלה.

¹⁰ ז"ל: ועוד שנוי מעשה אם הוא עציב בחולא דיהא חדי בשבתא ואם אית ליה קטטא בחולא עם בר נש או עם אתתיה דיהא ליה שלמא עמה בשבתא ובדא לית רשו לקרבא לסם המות חללה ולבעלה דאיהו אל אחר חלול שבת (לית לון רשו לקרבא) וכו' מטה הא אתמר דאם הוי רגיל לשמש ביומא דחולא בקטטה עם אתתיה ובפרודא לא יזדווג לאתתיה בשבתא אלא בשלמא ובגין דא תלמידי חכמים עונתן מליל שבת לליל שבת וצריך לשנויי שבת מיומא דחולא בכלא ואם אית לון שלמא בכל שית יומין דחולא יעבדון תוספת בשבתא בפיוסא דא לדא ברחימו סגי כגוונא דלעילא דאתמר לגבי שכינתא פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי (שיה"ש ה ב) בתוספת מלין דפיוסא כגוונא דא צריך בר נש לפיוסא לאתתיה בשבת בתוספת מלין דפיוסא:

תרגום: ועוד שנוי מעשה, אם הוא עצוב בחול, שיהיה שמח בשבת. ואם יש לו קטטה בחול עם אדם או עם אשתו, שיהיה לו שלום עמה בשבת. ובזה אין רשות לקרב לסם המות חללה ולבעלה, שהוא אל אחר, חלול שבת (אין להם רשות להתקרב) וכו', מטה, הרי נאמר, שאם היה רגיל לשמש ביום חול בקטטה עם אשתו ובפרוד, לא יזדוג עם אשתו בשבת אלא בשלום. ולכן תלמידי חכמים עונתן מליל שבת לליל שבת. וצריך לשנות שבת

מיום חול בכל. ואם יש להם שלום בכל ששת ימות החול, יעשו תוספת בשבת, בפיוס זה לזו, באהבה רבה, כמו שלמעלה שנאמר לשכינה "פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי", בתוספת דברי פיוס, כמו זה צריך אדם לפיס את אשתו בשבת בתוספת דברי פיוס.

בהגרי"א: ובדא לסם המות חללה כו' - ר"ל, דאיהו נק' חללה זונה, שהיא חול, חילול שבת, בדכורא לשון זכר חלול. ושניהם חללים, מחלליה (שמונת לא יד.) מאן דמכניס חללה זונה בחלל דילה, כמש"ל בתיקון כ"ד, וש"מ הרבה: ל"ל רשו כו' - דהם עצבון ומחלוקת, ושבת הוא דרגא דשלמא יום השביעי: ובפירודא - ר"ל, פירוד הדעות:

¹⁰ עי' רמב"ם (נ"ד פ"י ה"א): אין הבעלים משלמין את הכופר עד שתמית בהמתן חוץ מרשותו, אבל אם המית ברשות המזיק אף על פי שהוא בסקילה הבעלים פטורין מן הכופר, כיצד, הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשותו ואפילו נכנס לתבוע שכרו או חובו ממנו ונגחוו שורו של בעל הבית ומת, השור בסקילה והבעלים פטורין מן הכופר שהרי אין לו רשות להכנס לרשותו של זה שלא מדעתו.

ועי' ה"ה: אין הבעלים משלמין את הכופר וכו'. ברייתא פ' המניח (דף ל"ג) ופסק כת"ק אבל במ"ש רבינו ז"ל ואפילו נכנס לתבוע שכרו יש קצת תימה איך לא חילק שלפי הסוגיא נראה דאי בעל הבית לא שכיח במתא פ"י בשוק שהרי הוא כאילו נכנס ברשות ואולי שרבינו מפרשה בפנים אחרים:

ועי' לח"מ: ויש לתמוה קצת בפסוקא דשמעתתא למה הוצרך לומר דחולקים בדאמר אין מאי פירושו לימא דחולקים דשכיח ולא שכיח לבד מר סבר כיון דשכיח הוי ליה למתבעיה בשוקא ומר סבר כיון דלא שכיח טובא לא תבעו בשוקא ולכן נכנס בחצר לתבועו וברשות נכנס. וי"ל דמשום דברייתא דמייתי סיעתא קאמר אף על פי שנכנס ברשות והתם ע"כ הוי דא"ל אין ופי' אין קום אדוכתיך לכן נראה דמוקי פלוגתא בהכי. ומ"מ למדנו מפשט ההלכה וכפי מה שפירשו שם התוס' דאי שכיח בשוקא אפילו אמר לו אין חייב משום דאין קום אדוכתיך משמע ואם לא אין עול תא ודאי משמע ואין בהני פלוגתא אלא בשכיח ולא שכיח מהו פירוש של אין. וע"כ יש לתמוה על הרא"ש ז"ל בפסקיו שלא כתב אלא פלוגתייהו דשכיח ולא שכיח לבד ולא הזכיר שאמר אין דהמחלוקת הוא בפירוש של אין וכן יש לתמוה על הטור בה"מ בסיומן שפ"ט שלא כתב כלל הא דאמר אין ועוד קשה עליו מה שהקשה עליו הרב"י שם דנראה דפסק כאחרים דבעה"ב חייב. ונראה ליישב דעת הטור ז"ל דס"ל מכח הקושיא שהקשיתי בפשטה דשמעתתא ומדמוקי פלוגתא בדאמר אין הוא משום דס"ל דשכיח ולא שכיח הוי כלא שכיח כלל ולכן קאמר דמשום דאמר אין הוי טעמא דתי"ק דאמר דבעה"ב פטור משום דאין עמוד במקומך משמע אף על גב דהיה יכול לפרש בהפך דשכיח ולא שכיח הוי כשכיח לגמרי ובעל הבית פטור אלא משום דאמר אין דמשמע עול תא הוי טעמא דאחרים דפטור מ"מ מסתבר ליה טפי לטור ז"ל לפרש האי פירושא דנראה לו סברא דכיון דלא שכיח הרבה בשוק דרך הוא לבקשו בביתו ואין לקרותו לפועל נכנס שלא ברשות בשביל כך והא דלא האריך בינא ופירש דהיכא דאמר אין דפירוש עמוד במקומך והוי פטור בעל הבית משום דכבר כתב בשם אביו דהאינא מנהג פשוט הוא להיות הפועלים נכנסים לבית בעה"ב ולעולם בעה"ב חייב לכך לא האריך בפטור בעה"ב כיון דהשתא לא הוי דינא הכי אבל רבינו ז"ל כתב דין הגמרא כדרכו. איברא דקשה עליו למה לא חילק בין שכיח ללא שכיח כמו שהקשה עליו ה"ה. ואפשר שהוא מפרש דמ"ש בגמרא דשכיח ולא שכיח ה"ק ברייתא בכל גוונא איירי בין שכיח בין לא שכיח דפלוגתא לא תלי אלא משום דאמר אין הך פירוש של אין מהו וכיון שכן בין שכיח בין לא שכיח הדין שוה:

" עי' שר"ע (ח"מ סי' שפ"ו ס"א): קיימא לן כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי. (ודוקא באדם חייב דינא דגרמי, אבל בבהמה, לכולי עלמא פטור). לפיכך הדוחף מטבע של חבירו עד שירד ליס, חייב, אף על פי שלא הגביהו. וכן הפוחת מטבע של חבירו והעביר צורתו, חייב, אף על פי שלא חסרו. והמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו, דק"ל שהוא מחול, צריך לשלם ללוקח, כמו שנתבאר בסיומן ס"ו: ביאור: ק"ל כ"ר"מ דדאין דינא דגרמי - למחבר מחייב נמי בשאר כל הגרמות שלר"מ אין חילוק בין גרמא לגרמי, והרמ"א (ס"ג) דכתב עליו דיש אומרים דזה מיקרי גרמא בנזקין ופטור חולק, ולדבריו יש ג' חילוקים במאבד ממון חבירו בגרמא, האחד בדבר הגורם לממון דלאו כממון דמי, והשני הוא גרמא בנזקין ופטור, והשלישי הוא גרמי בנזקין, והטעם דמחייבי בדיני דגרמי ופטרי בדיני דגרמא בנזקין, היכא דהוא בעצמו עושה היזק לממון חבירו וברי היקא, הוא הנקרא דינא דגרמי, כגון שורף שטר או מוחל שטר חוב שמכר לאחר, הוא בעצמו מזיק ממון חבירו, וכן מראה דינר לשולחני, והשולחני טעה במחירו,

דבמה שאומר לו שהוא טוב מזיק, וכן המראה לגוי ממון חבירו, וברי היזקא כאילו הוא נתנו לחיה רעה ואין לך מעשה גדול מזה, וכן בכלאים נתייבש ולא גדרה, כיון דמעורב שלו בשל חבירו ונתייבש הוא כעושה מעשה בשל חבירו, וכן דן את הדין ומחייב את הזכאי ליתן ופוטור החייב, ומצוה ליתן הנבילה והטריפה לכלבים, הוי כעושה מעשה. אבל היא דשיסה בו את הכלב והנחש לא ברי היזקא כגון מסור, דשמא לא ישוך בו הכלב והנחש, והמסלק כרים וכסתות אף על גב דברי היזקא לא עשה מעשה בגוף הממון, והשולח את הבעירה ביד חרש שוטת וקטן, הוא אינו עושה את המעשה אלא החרש, ופורץ גדר בפני בהמת חבירו ממילא היא יוצאת, וכל שכן טומן קמת חבירו דלא עביד מידי, ומבעית חבירו איהו דאפסיד לנפשיה ולא עביד ביה מעשה. ועוד יש לחלק, היכא דבשעת מעשה נעשה ההיזק נקרא דינא דגרמי, אבל כל הני לא בא ההיזק מידי, המסלק הכרים לא נשבר הכלי עד שגיגע לארץ, וכן שיסה עד אחר השיסוי לא ישוך, וכן השולח את הבעירה בשעה שנותן האש להחרש אינו מזיק, וכן פורץ גדר, ומבעית חבירו אחר שהבעיתו הוא מתפחד והולך כו', ו"א שדעת הרמ"א היא דגרמי הוא דווקא במילתא דשיכח קנסו ביה רבנן וחיובן אינו אלא מדרבנן ומטעם קנס, ומילתא דלא שכיח לא (סמ"ע), ו"א גם בדעת השו"ע דיש חילוק בין גרמא לגרמי (קצה"ח), עיקר דדינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן, והכמים קנסו בדבר שהיה נראה להם שהוא שכיח ורגיל וכי האי גוונא, ואין לדמות גזרות חכמים זו לזו. ומש"כ לעיל סי' ס"ו סעיף ל"ב כשמחול שטרות ישלמו יורשיו היינו דוקא שעמד בדין [דאז הוא נהפך לחיוב ממון וללא עמידה בדין אין חיוב על הירושים מאחר וזה קנס ועוד מאחר וגרמי קנס דרבנן לכן] פטור באונס, אמנם כשנשא ונתן ביד דעשה מעשה וחייב מדאורייתא חייב אף באונס (ש"ך), ועיקר דהוה דינא ולא קנסא (קצה"ח), ו"א בדעת הרמ"א דכל מילי דשיכחי קנסוהו רבנן למזיק בכל ענין כו', ובמילי דלא שכיחי הוא דחילקו רבנן בין גרמא לגרמי, דכל דבר שהוא עצמו עושה ההיזק, או שההיזק בא מיד בשעת מעשה, זהו נקרא גרמי וחייב לשלם מדאורייתא כאילו עשה ההיזק בידים ובמזיד, וכל היכא שאינו עושה ההיזק בעצמו אלא שעי"י גרמתו בא ההיזק, או שההיזק אינו בא מיד, כל זה הוא גרמא בנזקין ופטור. ונראה דאינו חייב לשלם מדינא דגרמי במידי דלא שכיח אלא בדבר דאית ביה תרת, שהוא עושה ההיזק בעצמו וגם ההיזק בא מיד בשעת מעשה, אבל משום חד מינייהו לא מחייבינן ליה. שמעון ששלח יד ב"קאנסימענט" של ראובן ועי"ז נלקחו הסחורות על המכס, וכעת ראובן מוחזק בשל שמעון נגד ההיזק שהיה לו מזה. כאן שמעון שלח הרשמי עם "קאנסימענט" להסוחר בעיר "ליגאוי", ובזה עדיין אין גרם היזק, אלא מה שהראה הסוחר שם הרושמה להמוכס, א"כ הוי גורם דגורם. אמנם כאן לא מיחשב גורם דגורם והסוחר בעיר "ליגאוי" שליחותו דשמעון עביד, ואף שאין שליחות לגוי, מ"מ הכא אין "אי בעי עביד" כו', דהוי כמו חצר ומיחשב שלוחו כמותו, אף דאין שליחות לגוי. ועוד כיון שראובן מוחזק יכול לומר קים לי כסבורים דגורם דגורם ג"כ חייב. אמנם מה שיש עוד לפקפק בזה לפי מה שהאריך הסמ"ע בריש סימן שפ"ו לחלק בין גרמא לגרמי, ואחד מן הפרטים הוא דלא מיקרי גרמי אלא כשעושה מעשה בגוף דבר של חבירו, ואם כן בנידון דידן אם יפעול שמעון הסוחר ב"ליגאוי" יחזיר ה"קאנסימענט" לידו ויחזירו לראובן, א"כ שוב לא עשה מעשה בגוף הדבר של ראובן, שהרי בסחורות עצמן לא עשה שמעון שום דבר, אלא שאולי כיון שכבר בא ההיזק עי"י "קאנסימענט" כבר נתחייב שמעון, ומה שמחזיר עתה ה"קאנסימענט" חספה הוא מחזיר. אמנם כיון שכתב הסמ"ע דלמחבר אין חילוק בין גרמא לגרמי ובכלוהו חייב, א"כ כאן שראובן תופס ומוחזק יכול לומר קים לי (פ"ח).

דדאין דינא דגרמי - יש ג' טעמים בגרמי: חדא דדינא דגרמי הוא שעושה היזק בעצמו לממון חבירו ב' דינא דגרמי הוא שמשעת מעשה בא ההיזק ג' שגם שאינו בא בשעת מעשה הוא מצוי ורגיל לבא, ומטעם זה יש לפטור השם סחורתו של חבירו בספינה שנשבר (ש"ך בשם האלשיך), המעכב סחורתו של חבירו וחבירו חייב על זה ריבית, חייב משום דינא דגרמי, אפילו לא כיוון להזיק, וכן כל המשנה לעשות דבר בשותפות דמסתמא חבירו מקפיד, כל ההפסד שאפשר לתלות שבא מחמת השנוי עליו לפרוע, ולא עוד אלא שכתב שאפי"י שא"א להתברר כו' מ"מ כל אשר יהיה אפשר לתלות שבא מפני מה שעשה השותף בלא ידיעת חבירו ראוי להטיל עליו, שראוי להטיל עליו קנס כדי שכל אדם ידקדק במעשיו ולא ישנה מדעת חבירו כדי שלא יבא לידי הפסד (ש"ך בשם הרש"ד"ם), ראובן חייב לשמעון כסף, ולכן כאשר סחורה של ראובן הגיעה לנמל, שמעון שילם לגוי לעכב את הסחורה שם עד שישלם לו. והגוי בגלל זה הלשין, ואף על פי שראובן ניסה לפייס אותו, לא הצליח, והוצרך להוציא הוצאות לשחרר את סחורתו. והנה שמעון חייב על הוצאות העיכוב, אבל על פיוס הגוי, הרי הוא אונס שניסה ולא הצליח, ואין כאן גרמי אלא רק גרמא (ש"ך בשם הרש"ד"ם), ראובן ולוי היו שותפין בבית אחד והיו מניחים ומשמרים בה שניהם נכסיהם וסחורותיהם, ויהי היום ובא ראובן הביתה והניח שם את נכסי שמעון בלי רשות וידיעת לוי ונכסי שמעון היו מחוייבים למלך וכל אשר ימצא בידו או בביתו או ברשותו ממון מנכסי שמעון, הוא וכל אשר ימצא לו בביתו יהי למלך, והביא ראובן לסרסור הנכסים והסרסור הלשין למלך והמלך בא ולקח נכסי לוי, מאחר ולא נעשה הנזק מיד כשהכניס ראובן נכסי שמעון בבית, ועוד הטעם השני שהוא לא הראה ולא הזיק בידים לכן אינו גרמי אלא גרמא ופטור (ש"ך

בשם הרש"ד"ם), אעפ"כ בדיני שמים חייב מאחר שהוא יודע שהוא גורם להפסיד ממון חבירו ורשע מיקרי (ש"ך בשם המהר"ט), הבא על שפחת חבירו ונתעברה, ותובע שמעון דמי השפחה מראובן יען כי הוציאה לתרבות רעה ונפחת מדמים, ועוד טוען שאינה עושה מלאכה כראוי וגם שמא תמות מחמת לידה, הוא פטור משום דלא ברי דקלטה ולא הוי אלא גרמא בעלמא, ועוד שאין ההיזק תלוי בקליטה אלא בשעת לידתה ולא לאלתר הוא ולא ברי היזקה (ש"ך בשם המהר"ט), דינו של מלשין דומה לדין רודף בכללו. ובכל דיני רודף יהיה נדון, ובלבד שיעשה בזדון והוא עדיין בשעת מעשה. או במוחזק לכך שיש לחוש שלא יכשיל אחרים לעתיד לבא (ש"ך בשם הרמ"א).

שם - "א דגורם דגורם פטור ויש חולקים ע"ז, ולפי מה שהעליתי לעיל דדינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן יש לפטור גורם דגורם (ש"ך), אש דכלו לו חציו דהיינו בענין שהיה לו לגודרה ולא גדרה דחייב באשו משום ממונו וכמבואר בסימן ת"ח סעיף י"ז, ובזה נראה דשרף שטרות כי האי גוונא פטור לדעת הרמ"א, דאינו חייב בדינא דגרמי אלא בנזקי גופו ולא בנזקי בהמתו, וזה שכלו לו חציו אין בו משום חציו ותו לא הוי נזקי גופו אלא נזקי ממונו ופטור בשטרות (קצה"ח).

אבל בבהמה ל"כ פטור - כ"ל דדינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן ובדבר דלא שכיח לא קנסו (ש"ך), אע"פ שהוא פטור מן הדין ראוי ליקנס עליו כשאר הגרמות (ש"ך בשם השלטי גבורים).

לפיכך כו' - כל דיני דגרמי פטרינן באונס, ומשמע התם דה"ה שורף שטרות באונס פטור כ"ל דכיון דכל דיני דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן פשיטא דפטור באונס, וכן אם היה שוגג נמי פטור, ולפי הרמב"ן שמחייב בדיני דגרמי שלו אף שוגג, היינו משום דס"ל דדינא דגרמי הוא דאורייתא (ש"ך), ראובן היה חייב לשמעון אלף זוז בכתב ידו עם נאמנות, ובשנת תמ"ט כשפשטו חיל מלך צרפת באשכנז והחריבו כפרים ושללו ובזזו ינות ותבואות, מילא ראובן ספינה בינות שלו וביקש להבריחם למרחוק שלא תגיע שם יד השונא, ונודע לשמעון ועיקל הספינה על ידי השררה עד שיפרע לו ראובן או שיעמיד לו ערב מספיק, וע"י כך נתעכבה הספינה, ובתוך כך בא גדוד הצרפתים ושרפו העיר ושללו אשר מצאו וגם ספינה הנזכרת, ויהי כאשר תבע אחר כך שמעון את חובו השיב ראובן כי גרם לו היזק, שלולא שעיקל ספינתו היה מבריחה ל"הולנד" ושם היה מוכר יינו בעד אלף זוז כסף חובו. אין טענת ראובן כלום, כי אין לחייב את שמעון מצד דינא דגרמי, דלא הכריע הש"ך בריש סימן שפ"ו דדינא דגרמי הוא רק קנס מדרבנן, ובשוגג שברא נתכוין להיזק פטור, והרי כאן מה שעשה שמעון לא במזיד עשה רק להציל חובו כו', ובפרט דבנידון דידן לא הוי רק ספק גורם ולא ברי היזקא דלכ"ע פטור כו'. וגם אין לומר סברא לחייבו דמאחר שהוא שעת חירום ה"ל מה שעיקל כמזיק בידים, ודמי לכופף קמתו של חבירו לפני הדליקה במקום דמטי ברוח מצויה דחייב (לקמן סימן ת"ח סעיף י"א), דזה אינו, דנידון דידן ודאי לא דמי רק לרוח שאינה מצויה, דלא פסיקא מילתא שימרה ויחיש הגדוד לבוא כו'. ואין לומר דהרי בכופף קמתו של חבירו גם ברוח שאינה מצויה חייב עכ"פ בדיני שמים, ואם כן הכא דראובן היזק חייב לשמעון ה"ל כתפס, זה אינו, חדא, דלא מהני תפיסה בכל החייבים בדיני שמים. ועוד, דכאן ודאי אף בדיני שמים פטור, דדוקא בשאין לו שום שייכות בדבר השייך לחבירו, משא"כ זה שכיון להצלת חובו, אינו מחוייב להמנע מחשש היזק חבירו הבלתי רגיל כו' (פ"ח).

הדוחף כו' - עי' שיטת הרמ"א לקמן ס"ג שהדוחף מטבע לים ופוחת מטבע פטור וכן נראה עיקר, מיהו היינו דוקא שלא הגביהו ודחפה לים הגדול ודוקא במים צלולים דחזי ליה וכן בפוחת מטבע דוקא שלא חסרו. ודינו של פוחת דוקא במטבע דאין אלא צורתא אבל בכלי מעיקרא כלי הוי והשתא לאו כלי הוא (ש"ך).

אף על פי שלא הגביהו - ר"ל דאילו הגביהו פשיטא דחייב, דהרי כשהגביהו בא לרשותו וצריך השבה מעליא. ועוד ה"ל המחבר לכתוב דמיירי אפילו כשהמים צלולים ורואה המטבע לפניו אלא שצריך לשכור אדם היודע לשוט תחת המים ולהביאו (סמ"ע), דאלו הגביהו מיגזל גליה השבה בעי מיעבד, ו"א אף היכא דשקליה דצריך למעבד השבה, מ"מ יצא במה שמשלם לו שכר פועל להוציא מהים, ואינו צריך להטפל ביה יותר, ועיקר דכיון דבעי למעבד השבה אינו יוצא עד שמחזירה למקום שנטלה (ש"ך).

דקי"ל שהוא מחול - עי' לעיל בסימן ס"ו סעיף כ"ג - ל"ב (סמ"ע), עיין מ"ש שם בסעיף ל"ב (ש"ך).

עי' שו"ע (ח"מ סי' שפ"ב): וכן השורף שטר חוב של חבירו, חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר, שאע"פ שאין גוף השטר ממון, הרי גרם לאבד ממון, ובלבד שיודה לו המזיק ששטר מקויים היה וכך היה כתוב בו ומחמת ששרפו הוא אינו יכול לגבות החוב, אבל אם לא האמינו, אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד. ומיירי שאין עדים שיוודעים כמה היה כתוב בו, שאם היו עדים אינו חייב לו כלום, שהם יעשו לו שטר אחר, כמו שנתבאר בסימן מ"א:

ביאור: וכן השורף שט"ח של חבירו כו' - אם בעל השטר אומר מנה היה בו והשורף אומר לא כי אלא נ' לא נשבע, שהרי אין נשבעים על השטרות (ש"ך). מי שגזל חמץ ועבר עליו הפסח שהיה יכול להחזירו להנגזל ולומר לו הרי שלך לפניך ובא אחר ושרפו, "א דחייב לשלם לגזלן מדינא דגרמי שהרי גרם להפסיד

ממון מכיסו, ומ"מ לפי מה שהעליתי לעיל ס"קא' דדינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן הכא פטור דלא שכיח (ש"ך), במה שכתוב בש"ך אם חייב מנה או חצי י"א שחייב שבועה כמו כל מודה במקצת, ואם אומר איני יודע, מתוך שאינו יכול לישבע משלם, דשבועה בשטרות היינו שתובעו שטרות יש לי בידך (קצה"ח), אפילו שט"ח שנכתב לך ולכל מי שמוציאו שאז א"צ כתיבה רק מסירה לחוד, ומי שהוא בידו גובה בו כמבואר בסימן ס"ו סעיף א' בהג"ה, אפ"ה השורפו אינו חייב רק מדינא דגרמי (פ"ח).

שם - וי"א דה"ה העושה עבדו אפותיקי וחזר ושחררו חייב המשחרר לבעל החוב שהרי הפקיע שיעבודו וגרם לאבד ממונו, ויש חולקים, וס"ל שאין חוב על הפקעת שעבוד, ששורף שטרות של חבירו, עשה הזיק בשל חבירו, אבל בהפקעת שעבוד עשה בדבר שלו, וי"א בדעתם דכל מזיק שעבודו של חבירו חייב והיינו באפותיקי מפורש, ול"ד שהלוה הזיקם בכל ענין חייב לשלם למלוה מדרב נתן, אמנם מלשון הש"ע משמע שאין שום חוב על הזיק שעבוד (ש"ך), וי"א דבאפותיקי מפורש כיון דאין הלוה חייב כלום למלוה משאר נכסיו אלא מזה הקרקע האפותיקי, אין בו משום שעבודא דר' נתן, אמנם ללוה חייב לשלם, שהרי עד הגבייה הקרקע שלו. וכן כתובה כיון שלא ניתנה לגבות מחיים אין בו משום שעבודא דר' נתן. והמזיק שעבודו של חבירו חייב, ל"ד שהבעלים בעצמן הזיקו אלא אפילו אחר. ונ"מ היכא שהזיקו בשוגג דלדעת הפוסקים דדינא דגרמי אינו אלא קנסא בשוגג פטור, וכן אם מת לא קנסו בנו אחירו (קצה"ח).

חייב לשלם כו' - משום דינא דגרמי, ואפילו שקליה בידיה כגזלן, הוי כקרקע שאינה נגזלת וכל היכא דאיתנהו ברשותא דמרא קמא איתנהו, לפיכך אם אחר שגזלן נשורפו מעצמן בבית הגזלן פטור, ואם שרפן הגזלן אינו חייב אלא משום דינא דגרמי משום קנס חכמים (ש"ך וקצה"ח).

שם - היינו ששמין כמה היה שוה למכור כדלעיל סי' ס"ו סעיף ל"ב ואין סברא לחלק בין מוחל לשורף (ש"ך). ראובן היה לו שטר חוב על שמעון, וראובן היה מוכרח לנסוע, ולכן עשה הטפסת ש"ח והניח שטרו ביד ב"ד ומסר ההטפסה ביד לוי לגבות משמעון, ולוי מעיד שא' מהדייני הב"ד חטף הטפסת השטר הנו' וקרעו, ומאחר ויש לדיין סחורה ביד יהודה, לוי תובע שיעכבו את הסחורה עד שיברר חיובו. אין לעכב את הסחורה, שהרי קריעת ההטפסה לא מרשה לשמעון לא לשלם לראובן, וכל שידוע לנו שהנתבע ציית דינא אין לעכב. (ש"ך בשם הרש"ד"ם), ראובן היה מלוה מעותיו לנכרים ברבית בחנות של שמעון, ולשמעון מוחזקת בו, ובשם שמעון וברשותו יוצאים שטרות על שמו, ואחר כמה ימים העלילו השרים על שמעון בשביל דברים אחרים עד שנטלו חלקם של ראובן ושמעון, שמעון פטור מכל הזיק של ראובן, שאין זה לא הזיק ואפילו לא גרמא אלא אונס בעלמא (ש"ך בשם הרמ"ע מפאנו), ראובן ושמעון עשו שותפות יחד, ובו ראובן הלוה כסף לגוי בריבית, וגבה הכסף ונתן לשמעון חלקו, ואחר כך כתב שטר מחילה ופרעון לגוי, ושמעון טוען שלא קיבל חלקו, אף על פי שהמוחל חוב חייב מדינא דגרמי, עכ"ז נאמן לומר שפרע לשמעון, שהרי מה שהזיקו במחילה כמלוה ע"פ דמי (ש"ך בשם האלשיך), השורף שטרו של חברו חייב לשלם, היינו דוקא שמודה השורף שכך היה בשטר, אבל אם אינו יודע מה היה בשטר, פטור וכיון שכן אם היו שותפים, וא' הלך לעשות סחורה, ונרצח, ונהרג הרוצחים, אמנם הבעל של הרוצחים עשה פשרה ממוני עם בן הנהרג על הרציחה, אין לקשר את זה עם הנכסים שנאבדו, ואין בן הנהרג חייב לשותפים כלום (ש"ך בשם התורת אמת), י"א דאינו נאמן השורף לומר פרעתי לו ההזיק למ"ד דינא דגרמי דאורייתא אלא דמצו למימר קים לי כמ"ד דרבנן, ולי נראא שנאמן לכר"ע (ש"ך).

הרי גרם לאבד ממון - נסתפקתי בשורף חמצו של חבירו בפסח בענין שמותר להשהותו עד אחר הפסח וכגון חמץ נוקשה דרבנן וכמבואר בטור א"ח סימן תמ"ב, כיון דהשתא תוך הפסח לא שוי ולא מידי פטור מלשלם (קצה"ח).

שם - דוקא בנזקי אדם הוא דחייב בדיני דגרמי אבל בבהמה פטור, ויש חולקים והרמ"א (ס"א) סתם כדעה הראשונה (קצה"ח).

ובלבד שיודה לו המזיק כו' - ואם המזיק אינו יודע, כנגדו נשבע ונוטל (ש"ך). שהם יעשו לו שטר אחר - האי לשון "שהם" לאו דוקא קאמר, דהרי העדים כבר עשו שליחותן ואין יכולין לכתוב לו תו שטר אחר, אלא ר"ל שהעדים יאמרו הדבר לפני הב"ד והב"ד יכתבו לו שטר אחר, וכן נתבאר בסימן מ"א סעיף א' (סמ"ע וש"ך).

י" עי' ש"ע (ח"מ סי' פח ס"ב): תבעו חטים והודה לו בשעורים, פטור אף מדמי שעורים. ויש מי שאומר שהטעם משום דחשיב כאילו הודה לו התובע שאינו חייב לו שעורים, ולפיכך אפילו יש עדים על השעורים, פטור, דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי [כדברי רש"י]. ויש מי שאומר [מרדכי ב"ב סי' תקצ] דדוקא כשא"ל: חטים הלוייתך ביום פלוני ובשעה פלונית, והלה אומר: שעורים היו, דאם איתא שהלוהו שניהם, היה טוען על שניהם, כיון דבבת אחת הלוהו, אלא ודאי הודה שלא הלוה לו שעורים.